

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 22

בס"ד. י"ד תמוז תשע"ו

בגליון:

ב יחוס רבי יהושע פריינד מקראלי
רבי אשר אנשיל ווינר ממישקאלץ, רבי אברהם פאסלבערג, רבי זלמן
קדוש, רבי אשר אנשיל ווינר מפראג - מהרב י.גה. קוואדראט

ט הצדיק רבי דוב לביאוס מפרעשבורג
לתולדותיו ודמותו, חמיו, צוואתו הנפלאה, עם החת"ס, בתו מ' יודית
דייטש - מהרב י.ב. ווייס

טז צאצאי רבי דוד לביאוס (לעווין)
בניו ובנותיו, משפחות לעווין, קאריטשין, דייטש-טרענטשין, זינגער, כ"ץ,
מאנדל-טעבען

כג 'מזרעא דיוסף קאתינא'
יחוס משפחות אשכנזיות אל מרן ה'בית יוסף', מקור מחצבתו של הב"י,
ראשית הישוב היהודי בזיבענברגען, מסורת משפחות קליין ושטיין,
נישואי בת הב"י בזיבענברגען, יחס משפחת שטיין למשפחת קרא?,
'יחוס משפחת קרא' - מהרב י.א. ריכטער

מב רבי זאב פרקש ממאקאווא וצאצאיו
לתולדות משפחות פרקש (הרמן), פרנצויז, שטארק, ארנפלד - מהרב ב.
פריינד

סא עוללות

רמ"ח גרינבוים, ר"ש רוזנפלד - הרב י. רוזנפלד / אשת ר"א ביכלר - הרב
י.מ. שטיינפעלד / משפחת פעלבערבוים - הרב י.צ. מארגירעטען / רבי נח
גבריאלי סג"ל - הרב ש. אופמאן / רנ"ג סג"ל, ר"מ גליק, ר"ז גרינפעלד,
ר"ז רוזנפלד - הרב ב.צ. גרינפעלד / רש"מ קרויס, רש"י זינגער, ר"י
זינגער, רח"י עהרנרייך, משפחת וויינברגר, ר"ל זינגער - הרב ש.ב.י.
סיימון / ר"ל בלוי - הרב י.א.י. פולק / רא"מ פרייז - הרב ש.י. דויטש

הרב יוסף נחמ"י הכהן קוואדראט - לונדון יצ"ו

יחוס רבי יהושע פריינד מקראלי

נתבקשתי ע"י אחד מלקוחי, לחקור ולערוך בעבורו סדר יחוסו. שלשה מענפי יחוסו, משתלשלים למוהר"ר יהושע פריינד מקראלי ז"ל אבי משפחת פריינד לדורותיה עד היום.

בראשית דרכי פתחתי את קונטרס שושלת אבות, שערך ידידי הטוב, חוקר היחס, מוהר"ר בעריש וועבער ה"ו, מברוקלין, שנדפס בסוף ספר קול תודה, ושם, בענף ב' אות ל"ב והלאה, סילסל יחוס ככה (וכן ס' 'בסדר מגילת יוחסין' למשפחת לעוו קנאבלאך (ברוקלין תשעד) עמוד ע"ג והלאה):

1. הג"ר יהושע פריינד מקראלע.
2. בן הג"ר יצחק (קרוב) פריינד מפאפא.
3. בן הג"ר אליעזר וזוגתו מרת צפורה.
4. בן הג"ר אשר אנשיל ווינער אבד"ק מישקאלץ.
5. בן הג"ר שמעון.
6. בן הג"ר אברהם הנקרא ר' אברהם פאסלבערג דיין ומ"ש בפראג.
7. בן הג"ר זלמן קדוש הי"ד מפאסילבערג.
8. בן הג"ר אשר אנשיל ווינער ראב"ד דמו"ש בפראג.
9. ולמעב"ק...

כאשר עברתי את סדר היחוס דנן, ולמצוא מקור לכל פרט ופרט, אחרי המחקר, הסקתי לעצמי, שיחס זה כמות שהיא, לא היה ולא נברא.

לכן אשתף מחשבתי עם קוראי העלי זכרון, את אשר בפ", אותו אדבר, ולתת הזדמנות לכל מי שכבר חקר ענף זה, להעיר ולהאיר עיני, אולי שגגה יצא מקולמוסי.

ובכן נחזור אחורנית, ונתחיל בהג"ר אנשיל ווינער ראבד"ק פראג.

א.

הג"ר אשר אנשיל שפירא-ווינר מפראג, היה שם הדיין וראב"ד, ריש כנישתא דביהכ"נ הנקרא 'ציגינער', והיה נקרא בפי כל ר' אנשיל ר' מיכל ווינר, ע"ש אביו הר"ר יחיאל מיכל שפירא מפראג שהיה במקורו מווינא. ר' אנשיל נפטר לב"ע ה' תמוז שנת תע"ד לפ"ק. כפי שצויין ע"פ מצבתו בס' משפחות ק"ק פראג עמוד 381, מספר 11408.

ב.

כמבואר בסדר היחוס הנ"ל, הרי שר' אנשיל ווינר מפראג, היה אביו של ר' זלמן קדוש אבי הג"ר אברהם פאססעלבערג. יש לציין, שיש שפסחו על דור זה וכתבו, שר' אנשיל מפראג היה אבי ר' אברהם פאססעלבערג עצמו, כן הוא בס' תולדות אנשי מופת (גראסווארדיין תשד) עמוד ו' הערה ב'.

לפי האמת, שניהם לא צדקו בדבר. זה האחרון לא צדק, בכתבו שר' אברהם פ"ב היה בנו של ר' אנשיל מפראג, והראשון לא צדק בכתבו שר' זלמן היה בנו של ר' אנשיל מפראג. הנכון הוא שר' אברהם היה בנו של ר' זלמן, בן הר"ר אליעזר! ועדיין אני מנסה למצוא המקור שר' אברהם פ"ב היה נכד או ממשפחת ר' אנשיל ווינר מפראג.

הנה ר' אברהם פ"ב, היה כאמור דיין ומורה שוה בק"ק פראג. חידושי תורה ממנו מצאתי גם בס' אמרי בינה

ג' כ"ו אדר. הוסר כבוד והדר. עמוד עולם
יחד וגור. גרש לא לעתו נערד לפ"ק.
פ"ג איש חסיד ועניו וטהור ורב רבנן. הרב המפורסם
בכל הפוסקות ישראל אשר הרבין תורה והעמיד תלמידים
חריף ושנון מורה הוראות בישראל והיה לנו לעיני בתורה
ובחכמה כארז בלבנון. כבוד מרה אברהם רמ"ש בן הקדוש
מוה"ר זלמן מפאססעלבערג זצ"ל.
אבל אע"פ. רב דמע אנרי. הוי"מ נעשה ליום מר.
מאר אועק חלל. הלזה יאחו ררך לא סלול. ראש תפארתנו
לעולה כליל. בקי בחריי תורה ירין וירין ברתנו צלול.
אחר היה אברהם חוארו כרגלי נחשת קלול. נשמתו צרורה
עם צדיקי עליון. ולעת התחיה עמם יחלק שלל.

נוסח מצבת ר' אברהם פאסעלבערג – מספר גל עד

(זאלקווא תקמ) פ' משפטים ופ' נשא. נוסחת מצבתו נדפס בס' גל עד (פראג תרטו) סי' 34, שנפטר בכ"ו אדר שנת לעת"ו לפ"ק. וכמובן כתוב שם שם אביו ר' זלמן: "כבוד מו"ה אברהם דמ"ש בן הקדוש מוה"ר זלמן מפאססעלבערג זצ"ל". ודלא כדברי בעל תולדות אנשי מופת.

במכ"ע האשכנזי Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Cechoslovakischen Republik, שנה 1930, עמוד 274, פורסם מאמר מאת דר. י. בערגל, בשם Der Judenmord in Böhm.-Leipa, המאמר הוא אודות ההריגה שם, בה נרצח ר' זלמן קדוש הי"ד דיין. שם פורט רשימה של הנהרגים, בס' 21 מקדיש הדברים לר' סאלאמאן פאסעלבערגער, ומציין בין שני חצאי לבנה "סאלאמאן, הבן של אליעזר". הוא מביא שם הרשימה מפנקסי העיר, ומציין עוד פרטים, שהיה בן 80 במותו, ור' זלמן רשם א"ע עם ב"ב מרת ריזל, ושני נכדותיו, בשנת תפ"ד לפ"ק, בתור חברים חדשים בק"ק לייפין יצ"ו. אם היה בן פ' במותו בשנת תק"ה, הרי שנולד בשנת תכ"ה ופשוט.

21. Salomon Postelberger (Salomon Sohn des Elieser), 80 Jahre alt (die „Wortgetreue Abchrift“ nennt ihn 94jährig), Witwer, infolge von Axt- oder Kolbenhieben erlitt er einen Schädelbruch mit Verletzungen des Gehirns und starb fünf Tage später. Er war der hochangesehene Schulmeister der Gemeinde. Im Jahre 1724 ist er mit seiner Gattin Rösel und zwei Enkeln Lazar und Gütel konskribiert. Salomon war der Vater des 1746 verstorbenen Prager Rabbinatsassessors und Schulrektors Abraham Postelberger.³²)

איזכור הקדוש ר' זלמן ב"ר אליעזר ב'אהרבוך'

ג.

לא מצאתי שום מקור שר' שמעון, אבי ר' אנשיל ווינר ממישקאלץ, היה בנו של ר' אברהם פאססעלבערג, או בכלל מי היה אביו. אנו יודעים מכמה בנים אחרים לר' אברהם פאססעלבערג, ה"ה ר' אלי' פאססעלבערג מפראג, ר' אנשיל ור' משה אהרן פאססעלבערג מליכטנשטאדט, ועוד אח בשם יכונה ר' צבי הירש פאססעלבערג, ראה במגילת היוחסין של הגה"ק רבי הילל ליכטנשטיין זצוק"ל מקולומייא, שנדפס בקובץ צפונות גליון י"ד, עמוד צ"ו, ובס' רני ושמחי חלק ה' (ב"ב תשסח) עמוד נ"ח, ובמשפחות ק"ק פראג עמוד 253. אולם את ר' שמעון בין אלה לא מצאתי, אולם כמובן נקוט כלל זה בידך "לא ראינו, אינו ראיה".

ד.

ר' שמעון הנ"ל הוא אביו של הג"ר אנשיל ווענער ממישקאלץ. הנה בתולדות אנשי מופת הנ"ל כותב שר' אנשיל ממישקאלץ עצמו, הוא שהיה בנו של ר' אברהם

מצבת הג"ר אנשיל ווענער במישקולץ – מימינו מצבת אחיו הג"ר נתן ב"ר שמעון

פאססעלבערג, אולם ראה בס' מקורות לקורות ישראל (קאלאמבוס תרצד) עמוד 61 הערה 29. ולתועלת הענין אביא את כל דבריו בנדון, ואלו הם:

"ר' אשר אנשיל ראש להמשפחה הזאת, ואחד מגדולי ישראל המפורסמים בזמנו, היה נכד הרב ר' אשר אנשיל מו"צ בצייגיניר שוהל בפראג, ראה אודותיו קויפמאן [הוא החוקר דוד קויפאן], הגרוש האחרון מווינא [הוא הס' Die Letzte Vertreibung der Juden aus Wien und Niederösterreich, 1889], דף קפ"ט, וכן האק [הוא ר' סיני האק עורך הס' משפחות ק"ק פראג, הס' י"ל ע"י ד. קויפמאן הנ"ל], משפחת פראג דף 381, ר' אנשל ברח מפראג מקום מולדתו מסבת מלשינות, ובא לעיר אפען ישן בשנת תק"כ בערך. בשנת תקכ"ח כבר היה רב במישקולץ ועל כל המחוז בארשאד. הוא אישר תקנות בעד הח"ק [ראה קורות הח"ק במישקולץ דף ה']. נמצא הסכמתו ע"ס זרע ישראל וויען תקנ"ו [בהקדמת הס' מזכיר שיש לו הסכמה ממנו, וז"ל: "ויש באמתחתי הסכמת עליו מאחד עשר שבטים והם בנים עשר רבנים, דהיינו...ומהרב הגאון מוה' פייבש אב"ד דק"ק גר"ו [= גראסווארדיין] נרו חתן הגאון המפורסם מוה' מטות נ"ג זצ"ל, ומאביו הרב הגאון מוה' אנטשיל אב"ד דק"ק מישקאטץ..."], ומכתב בס' קל נועם לר"י גריסהאבער [שם הספר הוא 'מקל נועם', י"ל בווינא שנת תקנ"ט, והוא לקט מכתבים אודות הפולמוס, כשרות הדג הנקרא 'שטירל', לא מצאתי מכתב ממנו שם, אולם ראה שם סי' כ"ז במכתבו של הרב מסאנטוב, ובסי' מ"ז]. גם נמצא זכרו בארכיוו של הקומיטאט בארשאד משנת תקמ"ו בדבר העונש הקשה שחרצו על איש אחד לפי שסירב לקיים הפסק דין שהוציא עליו הרב ז"ל. הוא חי קרוב למאה שנה (כן יעיד עליו נכדו בראש ספר מנוחת אשר להרב ר' אשר אנשיל רב בטשענגער [הוא בס' מנוחת אשר (סיגעט תרלו), ואלו דברי בן בתו בד"ה והן: "אבי אמו היה גאון ישראל וצדיק לתורה ולתעודה מוה' אשר המכונה אנשיל זצ"ל הי' אבדק"ק מישקאלץ והאריך קרוב למאה שנים."]) ונפטר בשנת תק"ס ט"ז אייר, סמוך לקברו במישקולץ נקבר אחיו "הרב ר' נתן בן מו"ה שמעון נפטר ביום ב' י"א אדר ראשון תקע"ה לפ"ק."

הרי שלמד ממצבת אחיו, ששם אביהם היה 'שמעון'. ואכן שם אביו יוצא גם מפנקס הזכרת נשמות דק"ק מישקאלץ, שם רשום שמו: "ואת נשמת מורה מורינר רב ר' אשר המכונה אנשל בן מורינר רב ר' שמעון וויענער". [תשוא"ח לידידי הר"ר בעריש וועבער הנ"ל, ששלח לי צילום מהפנקס יחד עם מאמר אודות משפחה זו, יכונה בשם 'תולדות משפחת וויענער מק"ק טיסא פירעד'. שם מוכיח גם שמה שהובא בכתובים שהג"ר אברהם פאסלבורג אבד"ק מישקאלץ היה ממלא מקומו ברבנות של ר' אנשיל דידן, היה בנו של ר' אנשיל אינו נכון, והוכחתו מפנקס הנ"ל, שרשום: אברהם ב"ר יהודה.]

פנקס הזכרת נשמות של קהלת מישקולץ

אולם הפעם, יש לנו סברא לומר שר' שמעון היה בנו, או כפי שיותר מסתבר שהיה חתנו של ר' אברהם פאססעלבערג, והוא מחתימת נכדו הג"ר אשר אנשיל הלוי יונגרייז מגיאנגיאש בהקדמת ספרו תורת משה נתן (בודאפעשט תרפג):

"אשר אנשיל יונגרייז הלוי הרב דקהל יראים גיאנגיאש, "בן ההגה"צ מוה"ר משה נתן נטע זצ"ל אבדק"ק פ' דיארמאטה וט' פירעד נזכר בשואל ומשיב ובית שערים יד יצחק ופני מבין, "בן ההגה"צ מוה"ר אשר אנשיל זצ"ל אבדק"ק טעשנגער בעהמ"ח

מנוחת אשר (חתן ההגה"צ מוה"ר מאיר אלמאשד זצ"ל אבדק"ק מאטטערסדארף), "בן ההגה"צ מוה"ר שמואל זצ"ל אבדק"ק טשעטשע, "חתן ההגה"צ מוה"ר אשר אנשיל וויענער זצ"ל אבדק"ק מישקאלץ (חותן ההגה"צ מוה"ר נתן שפירא זצ"ל אבדק"ק אלמאשד וטאקאי), "נכד ההגה"צ מוה"ר אברהם פאססעלבערג מפראג ולמעלה בקודש."

חתימה זו תעיד, שר' אנשיל ממישקאלץ אכן היה נכדו ולא בנו, וכפי הנראה הכוונה ל"נכד" ממש.

הנה, ר' אנשיל וויענער ממישקאלץ, נפטר כאמור בשנת תק"ס לפ"ק, וכפי שהעיד נכדו היה קרוב למאה בפטירתו, נמצא שנולד בערך בשנת ת"ס.

ר' אנשיל וויענער מפראג, האמור להיות זקינו של הנ"ל ואשר שמו בקרבו, נפטר בשנת תע"ד לפ"ק, נמצא שמה שכתב נכדו שהיה קרוב למאה, עליו אפשר לומר,

'דברו חכמים בלשון הבאי', שהרי היה לכל היותר בן פ"ו במותו, ונולד לא מוקדם משנת תע"ד לפ"ק, וכן מצאתי כתוב ברשימת ידידי הר"ר בעריש הנ"ל שא"א לקבל דבר זה לומר שר' אנשיל היה בן מאה במותו, שהרי עדיין נולד לו בתו מרת מרים יטל יונגרייז בשנת תק"מ, ולפ"ז נמצא שהי' בן פ' בלידתה, שזה דבר שאינו מסתבר כל עיקר מפאת עצמו.

אם ר' אנשיל נולד בשנת תע"ד, וזקיניו ר' אברהם פאססעלבערג נולד בשנת תכ"ה, נשארנו בהפרש של נ"א שנים, הרי ע"כ שאביו ר' שמעון היה בנו או חתנו של ר' אברהם פאססעלבערג - יש להביא בחשבון, שאינו בהכרח שר' אנשיל נולד בשנת תע"ד, רק לא מוקדם, ויתכן שנולד כמה שנים אח"כ.

הסברה נותנת שהיה חתנו, כיון שמצאנו שצאצאי ר' אברהם, נקראו בשם 'פאססעלבערג', ואילו ר' אנשיל נתכנה בשם 'ווינער', כשם זקיניו ר' אנשיל ווינער מפראג.

הגם שכפי שהדגשנו למעלה, לא מצאתי מקור נאמן ומוסמך שר' אנשיל ווינער, או ר' אברהם פאססעלבערג היו מצאצאיו. ומתיירא אני לומר, שהמקור נבנה על בנין 'גזירה שוה', שויון שמותיהם!

ה.

נפנה ראש, לר' יהושע פריינד מקראלע. הנה הוא נולד בשנת תקכ"ז, כפי שחרות על מצבתו, שהיה בן פ"א במותו בשנת תר"ח לפ"ק. את יחוסו למעב"ק ראה בעלי זכרון, עלה 1 מאמר "כינסו בית דין בוועספרין לפני כמאתיים וחמישים שנה". יחוסו מבורר שתי דורות מכל הצדדים, צד אביו וצד אמו, ואלו הם:

אביו [דור א'] ר' יצחק איצק קרוב מפאפא, [דור ב'] ב"ר אליעזר וצפורה.

אמו [דור א'] מרת לאה בת [דור ב'] ר' זלמן (ב"ר יעקב) טשאסר ופיגלא (בת ר' שמעון).

הנה בס' עד בשחק (ברוקלין תשמג) עמוד כ"ט, כתוב שר' איצק מפאפא היה חתן הג"ר אנשיל ממישקאלץ, אולם כפי שמבואר למעלה, הרי שר' איצק מפאפא היה חתנו של ר' זלמן טשאסר. הרי נפלה לה כל היחוס המפואר הלזה ממנו?

מה עשו חוקרי היחס, עשו פלפול חדתא, באומרם "אם אינו ענין לר' איצק קרוב" תנהו ענין לר' אליעזר אביו."

הקושי שבדבר:

ראשית, אין לנו שום מקור שר' אליעזר היה חתנו, ואם הוברר שר' איצק "לא היה" חתנו, הרי בטל 'סדר היחס', ואין שום סיבה להצדיק להוסיפו למקום אחר, בתואנה היחידה, "כיון שאין לך כעת הידיעה, מי היה חותנו". שהרי המקור שיש

איזה רמז לקשר משפחת פריינד לווינער, הוא ספר 'עד בשחק', והרי אתרע חזקתיה!

שנית, גם לפי חשבון השנים, לא יתכן דבר זה. שהרי אם ר' יהושע מקראלע נולד בשנת תקכ"ז, ור' אנשיל לא יוקדם משנת תע"ד, לא נשאר לך כי אם נ"ג שנים לשלשה דורות [ר' איציק מפאפא, מרת צפורה אשת ר' אליעזר, ור' אנשיל ממשיקאלע]! דהיינו פחות מ"ח שנים לדור! הרי הוא דוחק גדול מאוד [פירוש הדברים, שכל אחד מג' דורות אלו נישאו לכל המאוחר בהיותם בשנתם ה"ז, וכל אחד נולד תיכף אחרי נשואי הוריהם]. וכאמור למעלה יתכן שר' אנשיל נולד כמה שנים אחרי שנת תע"ד, כיון שבנו הגדול הר"ר שרגא פייש אבד"ק גראסווארדיין נולד בשנת תק"ז, ולפי חשבון הנ"ל ה' ר' אנשיל לפחות כבן ל"ג בהולד לו בנו הגדול, הסברא נותנת שר' אנשיל היה צעיר מזה, ונולד כמה שנים אח"כ בסביבות שנת תפ"ה, ולא נשאר כי אם מ"ב שנים לג' דורות - ערך של י"ד שנים לדור.

אתה הראית לדעת שר' יהושע מקראלע לא היה נכד ר' אנשיל ממשיקאלע כל עיקר.

גם אביא ראיה לדבריי. בס' לחם שלמה להג"ר שלמה זלמן עהרענרייך אבד"ק שימלויא, בסופו, יש רשימה של זקניו, והיארצייטן שלהם, שם פורטו היארצייטן של אבותיו למעב"ק, כולל זקינו ר' יהושע מקראלע, ואבות אבותיו, אולם מתעלם לגמרי מר' אנשיל ווינער, ואבותיו למעב"ק, אשר חלק גדול היארצייטן שלהם בניקל היה יכול לחקור אחריהם ולפרסמם. על כן נראה שהוא עדיין לא ידע מדבר יחוס זה, שדבק במשך השנים. ובאמת 'לא מסורת יש כאן', ו'לא קבלה יש כאן'.

ו.

טרם אכלה לדבר, אעיר עוד דבר.

על ר' אנשיל ווינער ממשיקאלע כתבו בשו"ת מהרשד"ה, ובס' תולדות אנשי מופת שהיה 'נכד' השר ר' שמשון ווינער. הנה אם ר' אנשיל נולד בשנת תע"ד, וכ"ש לפי החשבון שנולד בשנת ת"ס, ור' שמשון נולד ת"ט, הרי לא נשאר לך כי אם נ"ה שנים, לפי זה על כרחך שר' אנשיל היה בן בנו או בן בתו, דבר שאינו נכון כלל.

הנכון הוא כפי שמובא במאמר 'שבט הלוי' בראש ס' אור דוד (ירושלים תשלג) עמוד י"ט, וכן הוא בלקט יושר (ירושלים תשעב) עמוד ד', כפי מה שכתב הג"ר משה יונגרייז אבד"ק קאשוי: "וכי משפחתנו 'ממשפחת' הגאון המפורסם השר". דהיינו שלא היו צאצאיו כי אם מבני משפחתו, ומי יודע אם גם כאן לא שלט הגזירה שוה, של 'ווינער', 'ווינער'. ר' אנשיל ממשיקאלע אכן היה שם משפחתו ווינער, אולם ר' שמשון ווינער היה שם משפחתו "ווערטהיים" ובל נשכח ששם משפחתו של ר' אנשיל מפראג היה "שפירא" ורק נקרא ווינער ע"ש היותו מהעיר ווינא.

הרב ישכר בעריש ווייס - ברוקלין נ"י.

הצדיק רבי דוד לביאוס זצ"ל מפרעשבורג

אין לשער ואין לספר תוקף תהלות של צדיק זה" - כך התבטא הגה"ק רבי שבת שיעפטיל ווייס זצ"ל אב"ד שימאני בעל 'הלכתא רבתא לשבתא' בשם הגה"ק רבי משה יוסף האפמאן זצ"ל ראב"ד פאפא (הובא בספר 'אלף כתב', אות קיז) - בהזכירו אודות רבי דוד לביאוס [לעווין] זצ"ל, "אחד המיוחד מנטורי קרתא קדישתא" בפרעשבורג (שם, ח"ב עמ' רו) ואחד מטובי העיר בעת קבלת מרן ה'חתם סופר' זי"ע לרב ואב"ד (חתום על כתב הרבנות בשנת תקס"ז "דוד הק' בלא"א כ"ה צבי הירש ז"ל").

"הצדיק מו"ה דוד לביאוס זצ"ל" - כפי שמתארו רבינו החת"ס באחת מתשובותיו ('קובץ תשובות' סי' נו. יובא להלן) - היה בן רבי צבי הירש ז"ל, וחתנא דבי נשיאה הגה"ק רבי יעקב יצחק הלוי מדוקלא זצ"ל - בעל 'אמרי רברבי' ו'מעייני הישועה', ששימש בסוף ימיו כרב ואב"ד פרעשבורג [ראה מאמרינו עליו בעלה 21].

הרב העורך בספרו 'פנקס המוהל חת"ס' (עמ' קמט) מפקפק בקביעה שהיה חתנו של רבי יצחק דוקלא, ובספרו על אישים בפרעשבורג (בכתובים) הרחיב עוד בזה:

"בקשר לזהות חמיו של רבי דוד לביאוס יש לי הרהורי דברים, שכן המקור הראשון שמצאתי בנתיים שהאב"ד רבי יצחק דוקלא היה חמיו, הוא ב'אבני בית היוצר' (פאקש תר"ס). במצבת בתו מרת יודית בת לאה (שיובא להלן) צוין "בת... דוד לביאוס זצ"ל נין ונכד להרב... יצחק דוקלא", ולפי הנ"ל מוסב ה'נין ונכד' אל מרת יודית ולא אל רבי דוד. כן גם במצבת בנו רבי יעקב (שיובא להלן) 'נכד' מוסב על רבי יעקב ולא על רבי דוד אביו. מאידך רבי דוד בצוואתו מר"ח סיון תקפ"ו הוא מבקש: "בקשתי שטוחה לחצוב לי קבר אצל אבותי ז"ל או אצל זוגתי הצנועה [מרת לאה] ע"ה, כי הם בוודאי יגמלו חסד עם זרע מחצבתם ובעל נעוריה". ובסוף הצוואה נזכר שוב: "ומבני חבריא דגמ"ח אבקש שיתנו לי אחוזת קבר אצל אשתי הצנועה ע"ה". ואכן לידו קבורה אשה בשם לאה שעל מצבתה נחרט: "פ"נ לאה בת רבי הירש בן הרה"ג רבי יעקב זצ"ל אב"ד ליסקא, נו"נ עש"ק י"ט שבט תקפ"ו" (תרגום מהעתק לועזי). מסתבר מאד שזו אשתו, ואת צוואתו הנ"ל כתב כמה חדשים לאחר פטירתה. ואם נוסח הנ"ל מדויק, הרי שאינו חתנו של האב"ד רבי יצחק דוקלא, רק 'נין ונכד' (הוא או אשתו). שם בבית החיים הישן היתה מצבה שעליה היה חרוט: "פ"נ / עטרת צבי תפארת / בן אוריין ובר אבהן גברא / רבה יום ולילה לא מש מתוך / אוהל של תורה קרי ותני ומתנא / שקעה עליו חמה שלא / בעונתו איש תם וישר וירא / אלהי ה"ה מהור"ר צבי הירש / בהרב הג"ג מהור"ר יעקב ז"ל / נפטר בשם טוב לעולם / שכולו טוב ביום ד' כה אלול [תקל"א]". אולי זה אביה של מרת לאה הנ"ל. והדברים עדיין צ"ב" (על הגאון רבי יעקב ראבין זצ"ל אב"ד לינסק [נפטר תקמ"ב] והיה

אבי אביו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ל ע] ראה 'לתולדות הקהילות בפולין', ירושלים תשל"ח, עמ' 381; ובאריכות בספר 'זרעא קדישא', ברוקלין נ.י. תשס"ז, עמ' ט-נא).

*

כל ימיו אשר חיה נהג רבי דוד בקדושה ובטהרה, מאס ברבנות ולא לקח על שכמו שום תפקיד או שררה. "בן מאה שנים חזר הש"ס בפעם הד' בעיון ובשקידה. קם מעולם אפילו בימות החמה בעלות השחר והתפלל עד שעה העשירית. מעולם לא לבש בגד חדש, ועל התנצלות אמר משום דר' הונא במס' תענית, אבל באמת היה לו טעמים כמוסים. בשבת לא טלטל כלום, ואמר עליו מרן החת"ס ז"ל: ר' דוד מקיים שבת כר' נחמ' בשבת (קעג:). ענותנותא יתירה חזו ביה כאשר נהג כבוד וכאשר כיבד אפילו לקטני בחורים... והיה נוהג לאכול מולייתא בליל שבת קודש, כדברי הרמ"א בסי' רמב" (אלף כתב, שם. וראה 'שיח יצחק', מכון ירושלים תש"נ, עמ' קעז).

[בספר 'משה אמת ותורתו אמת' (קבוצת חידו"ת ומנהגי החת"ס שרשם תלמידו הג"ר יהודה ארי' לעווניגער זצ"ל, ירושלים תש"ב, סי' שח סק"ח) מביא ש"אדומה"ג חתם סופר נהג בו איסור (-שלא לטלטל בשבת סכין שלא לצורך), ואמר שראה מחסיד שלא אכל בשבת בסכין אלא בידיו [כדי] שלא יטלטלו אח"כ". וב'מנהגי רבותינו והליכותיהם' - חתם סופר (ירושלים תש"ע, עמ' סט) הוסיף ע"ז בהערה שאולי הכוונה לר"ד לביאוס]. הוא היה המייסד ופטרון של "ביהמ"ד הגדול מחזיקי תורה דחברת ש"ס" בעיר פרעשבורג, בו מסר את שיעוריו ברבים בלימוד הש"ס בפלפול רב, תמידין כסדרן.

ביהמ"ד הזה נשרף בעוה"ר בשנת תרע"ג לפ"ק. וכה מתאונן הג"ר יצחק ווייס זצ"ל הי"ד אב"ד ווערבו על השריפה הגדולה: "אש יצאה מאת ה' ותלהט בבתים וערה ערה עד היסוד בה... ובעוה"ר האש אכלה כל מיט"ב אין טוב אלא תורה, מקומות שמגדלים בהם תורה... והביהמ"ד הגדול מחזיקי תורה דחברת הש"ס, אשר זה ק"ן שנים מאז נתיסד ע"י הרב הגאון הצי"ע רבי דוד לביאס זלה"ה, ובהעלות המנחה מדי יום יום מחברים שם יום ולילה בתורה בלימוד הש"ס כסדרן ובפלפול רב, שם בעוה"ר לשריפת אש הי' גם כל האלפי' ספרי' ישנים אשר נמצאו שמה... עיני עיני ירדו פלגי מים בהביטי לשריפת אש כל מחמדינו" (פורסם בירחון 'זילקט יוסף', ר"ח סיון תרע"ג; ומשמ' ב'אלף כתב', אות תקנז).

על אף היותו בעל יסורים גדול, וחלאים רבים ועצומים פקדו אותו בתמידית, עם כל זאת היה תמיד שורה בשמחה, וקיבל את יסוריו באהבה ובדומיה. הגאון רבי עקיבה יהוסף שלעזינגער זצ"ל בעל 'לב העיברי' מספר, שפעם שאלו את רבי דוד לביאוס: לשמחה מה זו עושה? והשיב: "מי אשר הוא בעל חוב גדול כגון עשרת אלפים, וכל אשר לו אינו שוה מקצת חובו, ומפחד כי יבוא הנושה וימכור הכל

וישאר עוד בעל חוב, ולבסוף כאשר הנושה בא לקחת, ונתרצה ליקח ממנו רק כל יום איזה פרוטות או זהב לחודש עד שישתלם חובו בזה. הכי אין לשמוח על ככה?! ... (שם, אות קטז).

ומספר הגאון רבי שלמה סופר זצ"ל אב"ד בערעגסאס, בשם אמו הרבנית הצדיקת אשת מרן ה'כתב סופר' זצ"ל, "שהרבה שנים הי' [רבי דוד] יושב בתענית משבת לשבת, ובכל ערב שבת הי' מחלק שתי ככרות (צענטנר) בשר וחלות לחם משנה ויין לקידוש לעניי העיר. והוא יסד קרן קיימת בעד עשרה אנשים אשר יתפללו בביהכ"נ הגדול, ובכל יום יתפללו בעד חולי העיר מאחב"י הן עניים והן עשירים, והי' לו יד ושם בחכמת הקבלה, וצוואתו היא עד להפליא. הוא הי' א' מטובי העיר בקבלת ק"ז החת"ס ז"ל בפ"ב" (איגרות סופרים, ח"ד עמ' 82).

רבי דוד עלה לשמים בהיותו זקן ושבע ימים, בגיל מאה שנה, ביום ד' דחזה"מ פסח, כ' ניסן שנת תקצ"א, והובא למנוחת עולמים בביה"ח הישן בפרעשבורג, ומרן החת"ס הספידו תמרורים (הוזכר ב'דרשות חת"ס' דף רעג: "בעי"ט אחרון של פסח על מיתת מהו' דוד לביאוס זצ"ל... כי מיתת הצדיק מכפר על עון העדה...").

צוואתו הנפלאה

"ענוותנותו וגודל צדקתו [של ר"ד לביאוס] שמענו מהללים משלמים וכן רבים" - כך מעיד הגר"י ווייס מווערבוי זצ"ל הי"ד (אלף כתב, ח"ב עמ' רו). מעניינת היא צוואתו בנוגע לניסוח המצבה, אשר רבינו החת"ס דן בזה באחת מתשובותיו כדת מה לעשות.

בסו"ס 'אבני בית היוצר' להגר"י ווייס הנ"ל (פאקש תר"ס, ח"ב - תוכו רצופים כל תקנות הח"ק מפרעשבורג מימי קדם, עמ' פד:) נדפס צוואת רבי דוד לביאוס ב"ד סעיפים, שנכתב במעמד ובחתימת עדים ביום ג' ר"ח סיון תקפ"ו. בכותרת כותב המחבר: "אחרי כלותי קונטרסי זה זכיתי להתוודע מצוואה אחת נפלאה אשר יסדה דוד דגלי מסכתא, בא להורות תשובה וקמ"ל עצה טובה, ה"ה הרב המאה"ג קדוש ישראל רבי דוד לבאס זצ"ל, חתנא דבי נשיאה דמרנא רבינו הקדוש רבי יצחק דוקלא זי"ע...".

בצוואתו ביקש הגר"ד לביאוס מאנשי הח"ק לבל יקברוהו בין הגאונים וקדושים אשר בארץ המה רק שיתנו לו מקום קבורה סמוך לאבותיו או אצל אשתו הצנועה, וכלשונו (סעיף יג): "... ובאשר שיראתי לנפשי שבני חבריא גמילות חסדים יטעו ולא ידעו את ערכי ויחזיקו אותי לאיש חסיד ועי"ז יתנו לי מקום קבורה אצל קדושי טמוני ארץ אשר קטנם עבה ממתני, ח"ו לא יעשה כן, כי אני יודע ומכיר את ערכי שאיני כדאי וראוי ליגע בעצמותיהם הטהורים, ומתיירא אני לנפשי שלא אמצא מרגוע ומנוחה בקבר ח"ו, ע"כ בקשתי שטוחה לחצוב לי קבר אצל אבותי ז"ל או

אצל זוגתי הצנועה ע"ה, כי הם בוודאי יגמלו חסד עם זרע מחצבתם ובעל נעוריה, אף שאיני ראוי ג'כ לקבוע מקום אצל הקדושים והטהורים הנ"ל.

בסוף הצוואה הכפיל עוד הפעם בקשתו זו וז"ל: "לא בא הכותב אלא להוסיף, הנני מצוה על יוצאי חלצי ששום אחד מהם אל ילוה אותי אחר אי", כאשר ידוע הטעם בספרי הקודש. ומבני חבריא דגמ"ח אבקש שיתנו לי אחוזת קבר אצל אשתי הצנועה ע"ה".

נפלאים הם דבריו הבאים שכתב (סעיף יב): "גם אני מצוה בפניכם שלא ידרוש הדורש בהספד ובשבח לאחר אי"ו כנהוג, וגם על המציבה לא יוחק יותר מי"ב אותיות, והנני מצוה שלא יוחק סמיכת 'מורינו' על מצבת אבן" (וראה עוד שם בכל הצוואה מלא יראת ה').

בנוגע לסדר נוסח המצבה עפ"י צוואתו, הקדיש מרן החת"ס תשובה שלימה (והיא לו נדפסה ב'קובץ תשובות' סימן נו, מיום ט"ו תמוז תקצ"א) שערך לתלמידו הגאון רבי משה הלוי נאוואמעסטא זצ"ל מעיר-חדש, וזל"ק:

"על דבר צוואת הצדיק מו"ה דוד לביאוס זצ"ל שלא לכתוב [על מצבתו] רק י"ב אותיות, [נשאלתי] אם להכניס 'זצ"ל' או 'בר"ה' (-ר"ת: בן ר' הירש). הסברה נוטה לכתוב 'בר"ה' ולא 'זצ"ל', דאין דרך אפילו אדם בעלמא לומר שיכתבו עליו צדיק, ומכ"ש הוא שהקפיד שלא לזכור שום שבח ואפילו מורינו, מכ"ש שלא יאמר על עצמו (-ר"ל: לכתוב על מצבתו) כמנין אותיות זכר צדיק לברכה. ועוד, אם כך הי' כוונתו, אם כן צוה להדיא שלא להזכיר עליו שם אביו, שהרי הקפיד שלא לכתוב יותר מג' אותיות (פי': מלבד שמו דוד לביאוס, שהם ט' אותיות), ואין זה מכבוד אבותיו, כי אם הוא צדיק כמ"ש עליו זכר צדיק לברכה יש שבח לאב ע"ד כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים (מגילה טו.), ואם מצוה שלא יזכור שם אביו משמע שאביו לא הי' צדיק, וגם במכסה שעל שלחן הקודש בביה"כ הקדושה הרשים עליו בחייו שם אביו בר"ה לביאוס, וחסרון ג' תיבות 'זצ"ל' ימלאו במ"ש על המצבה תנצב"ה עם נשמת אי"ו (-אברהם יצחק ויעקב), שזה אינו ממספר, כמו פ"נ, והוא תפלה ואינו שבח ומותר לכ"ע וכללפע"ד. הכ"ד א"נ. משה"ק סופר מפ"פ דמיינ'.

ב'מילואים לתשובות חת"ס' ציין על כך, שאכן בהתאם להוראת מרן הנוכחית נחרט על מצבתו: "פ"נ ר' דוד בר"ה לביאוס נפטר ונקבר ביום א' ד' דחזה"מ פסח תקצ"א לפ"ק תנצב"ה עם נשמות אי"ו" (אבני בית היוצר' ח"א סי' נה, טו ע"א).

לדמות רבי דוד ובתו מרת יודית

השאיר אחריו בתו הצדיקת מרת יודית ע"ה, אשת הרבני הגדול בתורה הצדיק רבי ישעי' דייטש ז"ל, המכונה "ר' ישעי' טרענשיין" (נפטר בדמי ימיו בחודש כסלו תקע"ב). עליהם ועל שאר צאצאיו ראה להלן במאמרו של העורך.

בעתון 'שבת אחים' של ארגון הקהלות האורתודוקסיות בהונגריה, בעריכת רבי יצחק רייך ז"ל (שנה שלישית גליון 11 – ה' פרשת מקץ תרל"ג), מופיעה ידיעה שנשלחה מאונגאריש-בראד (מעהרין) בנוגע לזכויות קהל היראים במקום, ועל הצלחתם שהשלטונות עמדו לציידם בעזרתו של נכד רבי דוד לביאוס, רבי איציק דייטש. במאמר זה מצאנו פרטים רבים על רבי דוד ומשפחתו שנצטט לפנינו. התודה להרב שלמה יהודה הכהן שפיצר הי"ו על תרגום המאמר:

וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה, הוא הטפסר הגדול דורש טוב לעמו ודורש שלום לכל בית ישראל מו"ה **יצחק דייטש** נ"י - כפי שעושה גם בנושאים אחרים הנוגעים לטובת הכלל - ובעז"ה לפני שרים ומלכים עמד להוציא משפטינו לאורה.

קהל היראים כאן רוצים להודות לו, והחליטו לפחות לעשות מחוה קטן, ולשלוח אליו משלחת בכדי להביע תודה, אבל השר והטפסר מו"ה **יצחק דייטש** אסר בפירוש לעשות זאת. לכן בכדי לבטא את תודתם, החליטו להזכיר את אמו הצדקת מ' **יהודית** נ"ע לדורי דורות ולשמור את יום היאהרצייט שלה לתועלת נשמתה הקדושה.

הרבני החרף הצדיק מו"ה **ליב בעק** נ"י [תלמיד החת"ס (לא נזכר ב'החת"ס ותלמידיו)]. על מצבתו באונגאריש-בראד חרוט: "מורנו הרב הגדול החכם הכולל ר' ליב בעק, בקי בש"ס ופוסקים ובחדרי תורה, ומתעלומות הוציא אורה..." (ההמשך שבור. העתיקו ידידי הרב בעריש וועבער הי"ו ותשו"ח"ל) איש אמונים מפה היה הרבה שנים [בפרעשבורג] אצל הצדקת הזאת ואצל אביה הצדיק המנוח מו"ה **דוד לביאוס** זצ"ל, שכבחו לן אצלם ואכל גם כמה 'מים' במשך השבוע. אני הכותב שמעתי מפיו שהצדקת נ"ע וכן מו"ה דוד זצ"ל צמו בכל שבוע בשני וחמישי, וכן מו"ה דוד זצ"ל לא אכל כל ימי חייו דבר מן החי, חוץ מיומא דפגרא, כאשר אז הזמין מלבד הבחורים עוד כמה מופלגי תורה אליו, ובהזדמנות זו בסעודת מצוה אכל בשר.

לפני מותו הוא ציוה שכמו בעודו בחיים יישאר האכסניא לבחורים שעוסקים שם בתורה גם במשך שנה לאחר פטירתו, וכן גם עשרה בחורים יקבלו ארוחה יום יומית. עליהם אפשר לומר ויתהלכו את האלקים, לא ניזון העולם אלא בשביל חנינא בני וכו', וכל פעולותיהם הנ"ל נחקק בפנקס של היראים כאן.

אני מסתכן בפרסום מאמר זה להיראות אצל השר הטפסר הנ"ל כהולך רכיל, שבפירוש אוסר לפרסם את כל זכויותיו. למזלי הוראתו לא הופנתה אלי ישירות ולכן אני חושב לפעול לפי השו"ע כאשר אני מפרסם את זה. וברוך ה' אשר לא השבית גואל מאתנו, כה יתן ה' וכה יוסיף וישלח לנו משיחו הולך תמים ב"ב אמן.

הערת מערכת 'שבת אחים':

אנחנו מביאים ידיעה הנ"ל במילואו, הגם שאנחנו יודעים שהשר הטפסר מו"ה **יצחק דייטש** נ"י לא נעים לו מכך, וזאת הסיבה ששמו מופיע בעתונות היהודית המקורית רק לעתים רחוקות. מאידך בעתונות הלא דתית כמו עתונו של פיליפזון [אלגמיינע צייטונג דעס יודענטומס] ושל סאנטוי 'נויצייט' מזכירים אותו הרבה בכדי להשפילו וזורקים עליו רפש מפני שמגמתו היא לטובת כלל ישראל ובעיניהם הוא כסילון ממאיר. בכל זאת אנחנו לא נמנעים לפרסם מפני הכרת הטוב אליו שמחייבת את כל בית ישראל במדינות מלכנו יר"ה ובארץ הקדושה. מלבד זאת עניונו לא במקומה כשמדובר בהבעת יראת כבוד לאבותיו הצדיקים נ"ע.

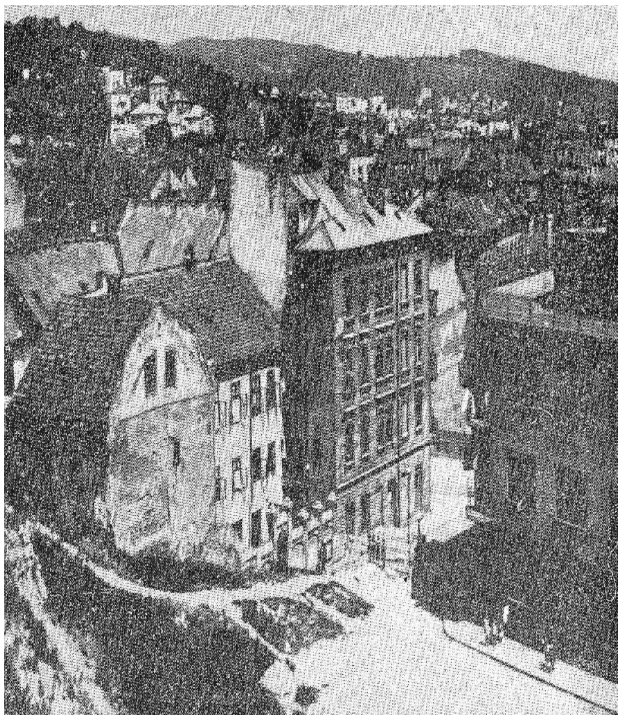
אמו הצדקת מרת **יהודית** נ"ע שהיתה יראה את השם באופן מיוחד, חייבים לשמור על זכרה לדורות הבאים. כמה גאונים נ"י שבזמנו שתו בצמא את דברי רשכבה"ג בעל **חתם סופר** זצלה"ה, מספרים עוד היום בהתלהבות מצדקתה וממעלותיה הטובות. במשך שלשים שנה לא נהנתה משבת לשבת מדבר מן החי, וישבה בתענית כל שני וחמישי. בעלה הצדיק מו"ה **ישעי' דייטש** זצ"ל היה בן כ"ז שנה בעת פטירתו, הוא היה תלמיד חכם וצדיק גדול על מצבתו שמתואר עליו צדקתו כתבו בין שאר השבחים: 'שהי' ז"ך וישר וצדיק בדרכיו ובמעשיו'. מרת יהודית - כמו שעוד בחיי בעלה - המשיכה את כל שאיפותיהם גם לאחר מותו: לתת אכסניא ומחיה לבחורים לומדי תורה ולהביאם מתחת לחופה. לשם כך הקדישה את כל רכושה. היא לא פשטה את מלבושיה לאורך לילות רבים, אלא רק נשענה על מסות ילדיה, כדי שתישאר ערה להעיר משנתם את הבחורים בין משמר למשמר. הכבוד הגדול שרכשו לה בא לידי ביטוי לאחר פטירתה, כאשר הספידו אותה בחוגים נרחבים, וגם במרבית ה'כוללים' בירושלים.

אודות אביה הצדיק מו"ה **דוד לביא'ס** זצ"ל עלינו להדגיש שהיה ראש וראשון בין נכבדי בעלי בתים דק"ק פרעסבורג, והיה עובד ה' במסירת נפש. הוא לבש רוח קנאה קנאת ה' צבקות נגד השועלים המחבלים כרם ה' צבקות. סיים את הש"ס שבע עשרה פעמים. ח"י שנים היה 'משוחרר' אצל הרב הגאון מו"ה **יוסף שטיינהארדט** זצלה"ה אב"ד דק"ק פורטה [פיורדא], ואצל הגאונים [רבני פרעסבורג] מהר"מ ברב"י ומו"ה **משולם טיסמעניטץ** זצלה"ה. הוא היה נוכח בכל 'פסק הלכה' [שניתנה על ידם]. הבית שהרבנים הגאונים דק"ק פרעסבורג יע"א מימים ימימה הרביצו בה תורה, שקיים גם בימינו היה [שייך למשפחתו]. כמו כן ביחד עם הצדיק [הדיין] מו"ה **מאיר פ"ש** זצ"ל ייסדו בית מדרש בביתו של הצדיק מו"ה **מענדל לבוב** זצ"ל, ששם בעשרים שנותיו הראשונים עסק בתורה, ולאורך כל התקופה לא בא הביתה מערב לפסח לערב פסח הבא. לפני מינויו של רשכבה"ג בעל **חתם סופר** זצלה"ה כאב"ד דק"ק פרעסבורג, הוא נשלח להשתעשע בדברי תורה עמו.

אביה זקנה של הצדקת נ"ע היה הגאון הגדול המפורסם מאור הגולה מו"ה **יצחק דוקלא** זצלה"ה אב"ד דק"ק פ"ב יע"א. הסבא מצד אבא של השר הטפסר הנ"ל היה הגאון הצדיק המפורסם ר' **הרש ר' מאנדלס** אב"ד דק"ק נאמענסדארף, אשר סיפרו נפלאות מקדושתו. זה הגזע ישורון שעליו נאמר אשר פריו יתן בעתו... וכל אשר יעשה יצליח.

"מילי טבא"

'ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו' (שמות יד, ה). איתא במדרש מכילתא, לקינו ושלחנו ונטלו ממונינו. שמעתי מפי הישיש הרבני המופלג מהו' **דוד לביאוס נ"י מילי טבא** בהאי קרא, דהוגד לפרעה מאצטגנינו או ממי שהוא, שהוקבע גלות ת' שנים ויצאו קודם זמנם לרד"ו שנים - גימטריא 'בר"ח', וזהו 'כי ברח העם'. ושוב 'ויהפך לבב פרעה ועבדיו' ואמרו אנחנו גרמנו כי יצאו בדין על ידי קושי השיעבוד שהשלים ממספר ת', והיינו 'כי שלחנו את ישראל מעבדינו' - פירש, על ידי עבודתינו הקשה ששעבדנו בהם על ידי זה גרמנו שלוחם, ולא הוה בריחה שלא בזמנו אלא שלוח גמור, **ודפח"ח** (דרשות חתם סופר, דף רעג טור ב, בהגהות 'שער יוסף').

בית החת"ס (מצד שמאל) שהי' בבעלות משפחת אבותיו של ר"ד לביאוס

צאצאי רבי דוד לביאוס (לעווי)

ב'פנקס המוהל חת"ס' (עמ' קמט ושאר מקומות שם) הבאתי רשימת צאצאיו, ובספרי על אישים בפרשבורג (בכתובים) הרחבתי בזה:

בצוואת רבי דוד לביאוס הנ"ל משנת תקפ"ו (נדפס באבני בית היוצר עם הוספות מכתב-יד) כתב בין השאר: "...אני מצוה בפניכם על בני ובנותי שי'... שילקח מעזבוני... לשלשה בני הזכרים... והיות שבני שי' תקעו אוהלם למקום אחר... ע"כ אני גוזר על בנותי... בני ולוקחי בנותי וצאצאיהם... ותראו בנים ובני זרע בירך ה' עוסקים בתורת ה' יעלו ויצליחו עלי במתי התורה והעבודה..."

בנו יצחק איצק

בנו "הילד יצחק המכונה איצק ב"ה דוד בר"ה ברמ"ל" נימול ג' סיון תקל"ז ע"י רבי וואלף טעבען.

בנו מיכאל אליעזר

בנו "הילד מיכאל ליזר בן התו' ר' דוד בר"ה ברמ"ל" נימול ח' אב תקל"ח ע"י רבי וואלף טעבען.

בנו רבי יעקב לעווי

בנו "הילד יעקב ב"ה דוד בר"ה ברמ"ל" נימול י"ג אד"א תקמ"ג ע"י רבי וואלף טעבען. "הב' יעקב במ"ה דוד לביאת" הצטרף למלאטשעס דח"ק בשנת תקנ"ז. כן "הב' יעקב בר"ד רה"ל" חבר בחברת פיקוח נפש. נפטר א' אייר תרכ"ד בן פ"ד שנה ומנ"כ בווען (בבית החיים וועהרינג). על מצבתו נחרט: "פ"נ / היקר והנעלה / ההולך בדרכי ה' / במצותיו חפץ מאוד / הנדיב ואיש חמודות / מר"ה יעקב לעווי / בן הרבני המופלא מר"ה דוד לביאוס / נכד הגאון המפורסם מר"ה יצחק דוקלא זצ"ל / שהיה אב"ד בק' פרעסבורג / ש"ב של הרב הגאון הנודע ביהודה ז"ל / נפטר בש"ק א' לחדש אייר יעקב הל"ל"ך לדרכו לחי' הע"ד לפ"ק / תנצב"ה".

בנו צבי הרש

בנו "הילד צבי המכונה הרש בהתו' ר' דוד בר"ה ברמ"ל" נימול כ"ב אב תקמ"ה ע"י רבי וואלף טעבען. 'הבח' הרש במהו' דוב לביאת' נזכר ב'רשימת המנדבים' לבניית 'בית ההקדש' (ביה"ח) לאחר השריפה בשנת תקע"א. "הב' הרשל במ"ה דוד לביאת" הצטרף למלאטשעס דח"ק בשנת תקע"ב. מסתבר שהוא הנזכר בחידושי החת"ס פרק איזהו נשך (סא ע"ב) בשנת תקע"ב "מה שהק' תלמידי הבח' המופל' כה' הרש לביאוס". [וראה ב'אישים בתשובות חת"ס' עוד איזכורים מהחת"ס. ראה שם שיש עוד אחד בשם זהה, שבשנת תקע"ב היה כבר לאחר נישואיו. השוה גם מכתבו של החת"ס משנת תקצ"ה, עלי זכרון 6 עמ' ד, וכתבתי לפעסט לתלמידי הרבני הנגיד

מ"ה הירש לביאוס נ"י]. – אולי מצאצאיו: "הילד מיכאל אליעזר ב"ר הרש לביאת [לווייעס] [נימול כ"ב אלול ת"ר ע"י רבי אנשיל וייס ורבי יאקב דייטש. נפטר בילדותו כ"ו אלול תר"ג]; "הילד דוד ב"ר הרש לביאת" [נימול כ"ח אב תר"ב ע"י רבי אנשיל וייס ורבי ישעי' בער פ"ק לוונזון. נפטר בילדותו ט"ז ניסן תר"ג].

בתו מרת ראנדל אשת רבי ברוך קאריטשין

רבי ברוך קאריטשין מוצאו מניקלשבורג. מופיע ברשימת המסים בשנת תקס"ט, וכן ב'רשימת המנדבים' לבניית 'בית ההקדש' (ביה"ח) לאחר השריפה בשנת תקע"א: ר' ברוך קאריטשין. נזכר בפס"ד של החת"ס משנת תקע"ב אודות עזבון גיסו רבי ישעי' דייטש טרענטשין: "היה לו בשותפות עם גיסו הר"ר ברוך קאריטשין..." (קובץ תשובות חת"ס סי' צד). נפטר בשנת תקצ"ג ומנו"כ בבית החיים הישן. [לידו קבורה מרת אסתר בת הדיין רבי חיים שטאמפי, אשת דודה רבי אלעזר לאזיל שטאמפי (בזיווגו השני), שחתנו היה רבי יהודה ליב קראטשין]. - מצאצאיהם:

בנם "הילד אברהם בן הר"ר ברוך קראטשורר מנ"ש [חתן ר' דוד לביאס] נימול ג' תשרי תק"ס ע"י רבי אהרן לבוב ורבי וואלף טעבען. זוגתו מרת מלכה בת רבי משה סג"ל בטלהיים בנו של רבי חיים סג"ל בטלהיים (ראה עליהם פנקס המוהל חת"ס עמ' פו). 'הבחור אברהם קאריטשין' נזכר כעד בהיתר עגונה, אודות הנטבע ר' ליב הרש קיצע [מקיצע] מתושבי פרשבורג חתן ר' מאיר ר' בערלס, ש"נפל למים שאין להם סוף לעיני כל אנשי פרשבורג" (שו"ת חת"ס אה"ע ח"א סי' סד, משנת תקפ"א). "ר' אברהם בר"ב קאריטשין נתקבל להח"ק בל"ג לעומר שנת תק"צ" (למלאטשעס דח"ק בשנת תקע"ט: ה' אברהם בר"ב קאריטשין). כן היה 'הב' אברהם בר"ב קאריטשין' חבר בחברת פיקוח נפש (תשלומים ממנו בין השנים תקע"ט-תר"ה). רבי 'אברהם בן ראנדל' נפטר 'צעיר לימים' ביום כ"ה טבת תר"ה ומנו"כ בבית החיים הישן. על מצבתו נחרט: פ"נ איש תמים וישר חבר הח"ק צעיר לימים ה' אברהם ב"ה ברוך קאריטשאן ז"ל. נפטר בשם טוב בליל שב"ק כ"ה טבת ונקבר ביום א' כ"ו לחודש זה תר"ה ושם אמו ראנדל (תרגום הנוסח מהעתק לועזי). אלמנתו מופיעה ברשימת התושבים משנת תר"ח בבית אביה [מארי קאריטשאני ילידת פרשבורג (32) אלמנה, ילידה ילידי פרשבורג: הבנות יוזפה (14) והאני (4), והבנים ברנהארד (12) ואדולף (3)]. מרת "מלכה בת חיה, א"ר אברהם קאריטשורר" (מארי, אלמנה) ילידת פרשבורג לבית בטלהיים, מורה, נפטרה ז' אלול תרט"ו בת מ"ו שנה ומנו"כ בבית החיים החדש. – מצאצאיו: בנו "הילד ברוך ב"ר אברהם קאראטשאנר" [נימול י"ב אב תקצ"ז ע"י רבי הרש יפה ורבי חיים סג"ל בטלהיים: "מלתי את נין נכדי בן התו' (?) ר' אברהם קארטשין וקראתי שמו ברוך". במסמכים הלועזיים: ברנהארד בן אברהם קאריטשין ומארי לבית בטלהיים]; בנו "נכדי דור רביעי הילד ישראל דוד בן כ"ה אברהם קארטשין" [נימול י"ד סיון תקצ"א ע"י רבי חיים סג"ל בטלהיים ורבי הרש יפה]; בנו "הילד אברהם ב"ר

אברהם קאריטשאן [קאריטשאנר] ז"ל" [נימול ג' אלול תר"ה ע"י רבי אנשיל וייס ורבי יאקב דייטש. במסמכים הלועזיים: אדולף בן אברהם קאריטשאן ומארי לבית בטלהיים]; בתו 'באבעט' בלוי [הבתולה באבעט ילדת פרשבורג (17) בת אברהם קאריטשאן (נפטר) ומארי, נישאה בפרשבורג בשנת תר"ג להב' לאפולד בלוי יליד וועטש (27) בן יאקב בלוי בוועטש]; בתו 'יוזפינה' הופמאן [הבתולה יוזפינה קאריטשאן ילדת פרשבורג (23) בת אברהם קאריטשאן ומארי (נפטר)], נישאה בפרשבורג בשנת תרס"ז להב' איגנאץ הופמאן יליד קארלבורג (34) בן יאקב הופמאן ופאני (נפטר) (השושבינים: יוזעף סרוה, נ' בלוי); בתו 'יולי' זעלענקא [הבתולה יולי קאריטשאן ילדת פרשבורג (20) גרה בווען בת אברהם קאריטשאן (נפטר) ומארי, נישאה בווען בשנת תרכ"ב להב' אדולף זעלענקא (או שעלענקא) יליד שטאמפא (26) גר בווען (ההורים נפטרו)].

בנם "הילד יצחק אלי" בן הר"ר ברוך קאריטשאנר מנ"ש חתן התו' מו"ה דוד לביאס" נימול ט"ז כסלו תקס"ד ע"י רבי אהרן לבוב ורבי ליב א"ש.

בנם "הילד מרדכי ב"ר ברוך קארטשאן [ק"ש חתן ר' דוד לוועס]" נימול י"ט אב תקס"ו ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי ליב א"ש.

בנם "הילד צבי המכונה הרש ב"ר ברוך קאריטשאנר [ק"ש] מנ"ש" נימול כ"ה סיון תקס"ח ע"י רבי אהרן לבוב ורבי ליב א"ש.

בנם "הילד אהרן [המכונה אָהרין] בהר"ר ברוך קאריטשין" נימול י"ט אלול תקע"ז ע"י החת"ס (עם רבי אהרן לבוב, פנקס המוהל חת"ס אות קיד): סנדק וחתן הילד אהרן בהר"ר ברוך קאריטשין ה' יזכהו לגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט אמן. בשנת תרי"ד נשא בקיצע את בתו של רבי שמואל זינגר מקיצע-ווען (ראה עליו פנקס המוהל חת"ס עמ' תקט"י - "הב' ארנולד קאריטשאן יליד פרשבורג (36) גר בקיצע בן ברוך קאריטשאן (נפטר) ורגינה, עם הבתולה רגינה זינגר ילדת קיצע (19) בת שמואל זינגר בווען (השושבינים: אב הכלה, יאקאב סרוה). "ארנולד קאריטשאנר" בן ברוך קאריטשאנר ורוזי נפטר כ"ז טבת תרנ"ז בן פ' שנה ומנו"כ בווען. לידו קבורה אלמנתו 'רגינה' שנפטרה כ"ב אייר תרע"ג. [מצאצאיהם: בנם שמואל קאריטשאנר (יליד תרי"ח. אשתו רעבעקא עמליה לבית גולדשמיד); בנם רוברט ש' קאריטשאנר; בנם ברנהארד קאריטשאנר (נפטר כ"ז אייר תרע"ה בן נ"ד שנה ומנו"כ בווען ליד הוריו. אשתו מאטילדה פאני לבית אופנר); בנם ד"ר מוריץ מ' קאריטשאנר].

בתם מרת "אסתר בת ראנדל, אשת מאיר חיים גולדבערגר" (נאנעט, נשואה) לבית קאריטשאן נפטרה יוכ"פ תרל"א (לפי המסמכים הרשמיים: י"ד אדר) בת ס"ו שנה ומנו"כ בבית החיים החדש. לידה נקבר בעלה רבי "מאיר חיים גולדבערגר בן הענדל" יליד פרשבורג נפטר כאלמן י"ב אלול תרל"ב בן ס"ו שנה. – בתם 'בעטי' ניראטה [הבתולה בעטי ילדת פרשבורג (24) בת מאיר גולדבערגר ונעטי, נישאה בניידארף בשנת

תרי"ח להב' אברהם נייראטה יליד בוהר-סענט-יערגען (29) גר בווען בן איזאק נייראטה ומארי (נפטרה)].

אולי בתם 'יוליה' לבית קוריטשון אשת רבי צבי הרש שטיאסני. רבי צבי הרש מופיע ברשימת התושבים בפרשבורג משנת תר"ח [העניק שטיאסני יליד אוסטריא במערהין (36, 10 שנה כאן), עם אשתו יוליה ילידת פרשבורג (27), והילדים ילידי פרשבורג: הבנים ברנהארד (6) וקארול (4), והבת עמה (2)]. כנראה זהה לרבי צבי שטיאסני (היינריך שטיאסני, נשוי) יליד אוסטריא נפטר ט"ז ניסן תרכ"ט בן ס"א שנה ומנו"כ בווען. על מצבתו נחרט: "פ"נ / איש תם וישר / כהר"ר / צבי בן כהר"ר חיים שטיאסני / נפטר ביום א' ב' דפסח / ונקבר ביום ג' ב' דחה"מ בו / שנת תרכ"ט לפ"ק / תנצבה". – מצאצאיהם: בנם "הילד ברוך ב"ר הרש שטיאסני" [נימול כ"ג כסלו תר"ב ע"י רבי יאקב דייטש 'עם מו"ה שמעון אופ"ה' במסמכים הלועזיים: ברנהארד בן הרמן שטיאסני ויוליה לבית קוריטשון]; בנו "הילד חיים ב"ר הרש שטיאסני" [נימול כ"ו חשוון תר"ד ע"י רבי יאקב דייטש. במסמכים הלועזיים: קארל בן הרמן שטיאסני ויוליה לבית קוריטשון]; בנו "הילד אברהם ב"ר הרש שטיאסני" [נולד כ"ב אד"ב תרי"א ונימול ע"י רבי ירמ' טויבר ורבי ישעי' בער לוונזון. במסמכים הלועזיים: אלברט בן הרמן שטיאסני ויוליה לבית קאריטשאן].

בתו מרת יודית אשת רבי ישעי' טרענטשין דייטש

נקראת על שם [זקנתה] אשת רבי יצחק הלוי דוקלא אב"ד פרשבורג. בעלה "הרבני הגדול בתורה הצדיק" (אבה"י) רבי ישעי'. כנראה היה בנו של רבי מנחם מאנדל דייטש בטרענטשין [אבי רבי צבי הרש (ר' הרש ר' מאנדלס) דייטש אב"ד נאמעסטא (אבי רבי פנחס דייטש אב"ד אילאווא, רבי מנחם מאנדל דייטש אב"ד וערבויץ ורבי ישעי' דייטש מגיד בגראסוורדיין) ורבי אליעזר דייטש באורעשאן (חמיו של רבי מאיר דושינסקי בנאדאש ואורעשאן, אבי רבי דוב בער דושינסקי אב"ד נאמעסטא). – מה שכתב ב'שבת אחים' שהובא במאמר הקודם שרבי ישעי' היה בנו של ר' הרש ר' מאנדלס הנ"ל, נראה שאינו מדויק]. בצוואה שנכתב בסעמניץ בשנת תקס"ט ע"י "מרת שינדל בת כהר"ר ישראל ז"ל" אשת "התו"ר הר"ר ליב סטופווי" [עליו 'אישים בתשובות חת"ס' עמ' רלז] נזכר: "למו"ה ישעי' חר"ד לביאס מפ"ב שכר לימודו כל השנה לתועלת נשמתי מנכסי מאה זהובים". נפטר בדמי ימיו כ"ה תשרי תקע"ב ומנו"כ בבית החיים הישן בפרשבורג. על מצבתו נחרט: "נו"נ יום א' כ"ה תשרי תקע"ב לפ"ק, פ"נ היקר התמים התו"ר הר"ר ישעי' דייטש בר"מ מק"ק טרענטשין, במאזני צדק שקל נתיבותיו ובצדק את דרכיו, והיו שנות חייו הטהורים ז"ך, תורתו היתה לקבע ומלא על גדותיו, יאמר הקב"ה די לשוד הכפירים ויצוה עד כאן ולא עוד, ושם אמו קילה תנצב"ה" (תרגום הנוסח מהעתק לועזי). שרד פס"ד של החת"ס מיום כ"ד כסלו תקע"ב אודות עזבון "הר"ר ישעי' טרענטשין ז"ל שכיב... והניח אחריו אשתו מ' יודית בת מהו' דוד לביאס ושני

מצבת מ' יודית דייטש בפרשבורג

ילדים בן א' הילד איצק ובתו הילדה גוטלא... הבן הוא בן ד' שנה והילדה היא בת שנה ומחצה..." (קובץ תשובות חת"ס סי' צד).

אלמנתו ("יודית דייטש ילידת פרשבורג לבית לעווי, אלמנה, מהמאטריקל) האריכה ימים אחריו ונפטרה בוויינן ט"ו סיון תר"ל בת צ"ג שנה. מנח"כ בבית החיים החדש בפרשבורג ועל מצבתה נחרט: "פ"ט האשה הצנועה והצדקת / המפורסמת מרת / יודית / אשת הרבני החריף צדיק ועניו / מו"ה ישעי' דייטש זצ"ל / ובת הצדיק החסיד המפורסם הרבני / מו"ה דוד לביאס זצ"ל / נין ונכד להרב הגאון החריף מה"ג מו"ה / יצחק

דוקלא / אב"ד דקהלתינו זצוק"ל / זכרונה לא יסוף מאתנו אם גם נעדרה מפנינו / לברכה תהי לנו להיות למליץ טוב בעדינו / שם אמה לאה ע"ה" (תאריך הפטירה לא פוענח מהמצבה).

בנם הוא השתדלן הגדול רבי יצחק איצק דייטש בוויינן. "הילד יצחק [איצק] ב"ר ישעי' טרענשין חתן ר' דוד לוויאס [לוויעס] נימול ט"ז אב תקס"ח ע"י רבי מענדל לבוב ורבי ליב א"ש. תלמיד החת"ס. "שר וגדול בישראל... מליץ ושתדלן בבית המלך והשרים... נשיא ארץ הקדושה" (ממצבתו) נפטר במרחץ באדען י"ז אלול תרמ"ו ומנח"כ בפרשבורג בבית החיים החדש. ראה עליו עוד 'החתם סופר ותלמידיו' (עמ' רמב-רמד).

בתו מרת רייכל אשת רבי משה צבי זינגער

מרת "רייכל זינגר ב"ר דוד ולאה לביאוס" (טעוועזיה, נשואה אשת מ' ה') ילידת פרשבורג נפטרה כ"ד תמוז תרי"ד בת ס"ו שנה ומנח"כ בבית החיים החדש בפרשבורג. בעלה רבי משה הרש יליד אייבנשיץ. "ר' משה הרש חר"ד לביאט נתקבל לחברא קדישא בל"ג לעומר שנת תקפ"א" (למלאטשעס דח"ק בשנת תקע"ט: ר' משה הרש ח"ר דוד לביאט). כן "ר' משה הרש חר"ד לביאט" חבר בחברת פיקוח נפש. מצאנו חתימתו על מסמכי הקהלה משנת

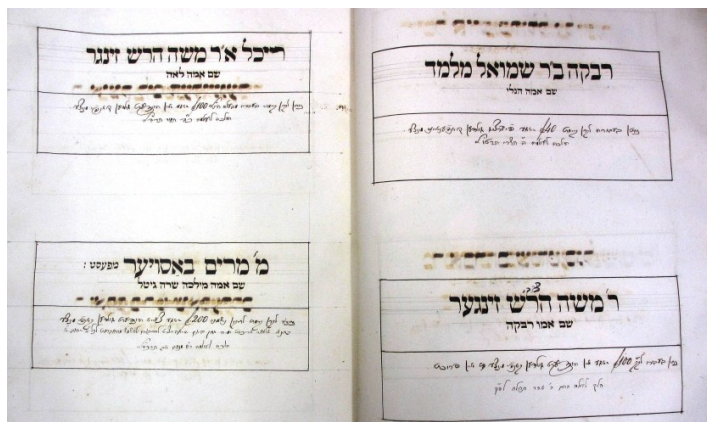
רבי יצחק איצק דייטש בוויינן

תקצ"ב כאחד מהנהלת הקהלה. בין המנויים מפרשבורג על הספר 'אהל דוד' (תקצ"ה): "הראש והקצין ר' משה הרש זינגער רה"ק נ"י". מהדיעות המקוטעות שבידינו על ראשי הקהל, אנו מוצאים אותו כראש הקהל בשנים תקצ"ד, תקצ"ט, תר"א, תר"ג-תר"ו. במנויי פרשבורג על ספר 'תוצאות חיים', נזכר "הק'צין] והנגיד ומנהיג הקהילה המפורסים כ"ה משה הירש זינגער. בליל האחרון שלפני פטירת החת"ס "נתאספו אליו כל בני הקהלה, והראש הקצין כ"ה משה הרש זינגער שי' הניח כולם אחד אחד לחזות פניו" (לקוטי חבר בן חיים ח"ה).

רבי משה הרש נפטר כאלמן בבודאפעסט בן צ"ד שנה ביום ב' אדר תרל"ח ומנו"כ בבית החיים החדש בפרשבורג. מצאנו בכתבי העתים ידיעה על פטירתו והלווייתו: "פרסבורג. במעמד הנדיר שראינו כל לב יהודי אמיתי עלה על גדותיו, כל כך הרגשנו את המובן של המלים תמת נפשי מות ישרים, ר' מ. ה. זינגר אדם שבמשך כ"ב שנה עוד בתקופת רבנותו של החת"ס היה בידו ניהול הקהלה כאן, סיים בימים אלו את ימי חייו המבורכים ליד ילדיו בפעסט. לפי צוואתו האחרונה גופו הובא לקבורה כאן. הקהלה הכריזה על 'ביטול מלאכה' לרגל הלוויית האיש הנכבד שלמעלה משני עשורים כיהן בהנהלת הקהלה. מיותר לציין שההשתפות בהלווייה היתה מירבית" (תרגום מ'איזראעליט'). נזכר בספר החיים של חברת מחזיקי תורה: "ר' משה צבי הרש זינגער שם אמו רבקה, נתן בעבורו לקרן קיימת... וכן איין פרוכת, הלך לעולמו ביום ב' אדר תרל"ח", וכן זוגתו: "רייכל א"ר משה הרש זינגר שם אמה לאה, ניתן לקרן קיימת בעבורה מבעלה הנ"ל... הלכה לעולמה כ"ד תמוז תרי"ד".

מצאצאיהם: בנם "הילד יצחק איצק ב"ר משה הירש חתן ר' דוד לוויאות [לוויעס]" [נימול י"ח אייר תקע"ד ע"י רבי אברהם הרש לבוב ורבי ליב א"ש]; בנם "הילד יהוד' בן כ"ה משה הרש חתן הרבני מהו' דוד לביאס נ"י" [נימול ע"י החת"ס (אות קכח) ד' ניסן

תקע"ח]. כן ידוע על שני בנות [במפקד משנת תר"ח: מוזעס שימ' זינגר (48) יליד אייבנשיץ שופט היהודים עם אשתו טערעז ילידת פרשבורג (50), ובנותיו רוזה (22) ונינה (18)].

חתנו רבי מרדכי הרש כ"ץ

השערתי שהוא זהה ל"מרדכי הרש כץ זוננפלד" שנפטר א' דפסח תר"י ומנ"כ בבית החיים החדש בפרשבורג. – מצאצאיו: בנו "הילד יונה בן הקצין הרר מרדכי הרש כץ חתן מהו' דוד לביאוס נ"י" [נימול ע"י החת"ס (אות ערב) ו"ו" אב תקפ"ג]; אולי בנו "הילד הילמן ב"ר מרדכי הרש" [נימול ח' סיון תקפ"ה ע"י החת"ס (אות שכט**)] ורבי יאקב דייטש].

[עפ"י שם בנו 'יונה' הנ"ל ניתן אולי להניח שרבי מרדכי הרש הוא אחיו (או עכ"פ ממשפחתו) של רבי שמעון ב"ר יונה כ"ץ זוננפלד. נמנה בין מייסדי בית הספר המודרני בפרשבורג. נפטר בן ע"ח שנה בשנת תרט"ו ומנ"כ בווען. על מצבתו נחרט: "פ"נ / האיש היקר והישיש המפואר / הר"ר שמעון בן החבר ר' יונה / הכהן י"נ י"ג טבת ונקבר ב"ד בו / בשנת תרט"ו לפ"ק / תנצבה". בבית החיים הישן בפרשבורג טמונה זוגתו מרת 'חנה זוננפלד' שנפטרה ביום כ"א כסלו תר"ב בת נ' שנה. נזכרת גם בספר החיים של חברת מחזיקי תורה בפרשבורג, 'מ' חנה זאננפעלד [א"ר שמעון] שם אמה רבקה, ניתן בעבורה לקרן קיימת... הלכה לעולמה כ"א כסלו תר"ג(!)]. בנו "הילד יונה ב"ר שמעון כ"ץ זאננפעלד" נימול ד' תמוז תק"פ ע"י רבי אייזיק סג"ל ראב ורבי הרש יפה. נפטר בבחורותו בן כ"ו שנה בשנת תר"ז ומנ"כ בווען. על מצבתו נחרט: "פ"נ / בחור חשוב ונכבד / כ"ה יונה בן הקצין / התורני כ"ה שמעון / זאננפעלד מק"ק / פרעסבורג. נפטר / בש"ט יום ה' כ"ט ניסן / שנת תר"ז לפ"ק / תנצבה". עוד מצאצאיו נזכרים בספר החיים הנ"ל: בנו הב' יודא ליב נפטר ה' ניסן; בנו הב' משה נפטר ג' אדר; בתו מ' חיה נפטרה י"ד תמוז. כנראה גם בנו 'יוזעף זוננפלד בן שימון ויוהאנה' חתן רבי מענדל שאכרלס, ראה פנקס המוהל חת"ס עמ' תע].

כנראה בתו מרת דבורה**אשת רבי משה וואלף מאנדל**

מרת דבורה נפטרה בשנת תרכ"ג כאלמנה בת ס"ה שנה (לפי העתק נוסח המצבה, ולפי המסמכים הרשמיים בת פ"ה שנה) ומנ"כ בווען. על מצבתה נחרט: "פ"ט / אשת חיל חכמת רוח נדיבת לב יראת אלקים / מרת דבורה בת / מיוחסת / הצדיק ר' דוד לעווי זצ"ל מעיר פ"ב / אשת מהו' משה וואלף / מאנדל / נפטרה בת ס"ה(!) שנים ער"ח אב תרכ"ג לפ"ק / זאת המצבה לך אמנו לתודה / שתילך הקימו אהבתם לעדה / ובתן מיום הולדה עמך נצמדה / ומעת האספך נאסף גם הודה / תנצב"ה".

בעלה אולי רבי משה בנימין וואלף טעבען-מאנדל, בנו של רבי יצחק דוד טעבען, ובזיוור' חתן רבי צבי הרש לבוב דיין בפרשבורג. מצאנו גם בפרשבורג את רבי משה וואלף בנו של רבי מנחם מענדל ב"ר אברהם טעבען, ראה פנקס המוהל חת"ס עמ' כב.

הרב יעקב אלחנן ריכטער - ירושלים

"מזרעא דיוסף קאתינא"

יחוס משפחות אשכנזיות אל מרן ה"בית-יוסף" זי"ע

בסיפוק רב קראתי את מאמרו של ש"ב הרב צבי אלימלך דייטש שליט"א בעלי זכרון 18 על זקיננו הגה"ק ר' פרץ טובי' שטיין זי"ע. בפרט מה שכתב על שורש יחוסו שהוא חוטר מגזע מרן הבית יוסף זי"ע. והיות שגם משפחתינו חבלים נפלו לנו בנעימים וזקיננו להימנות על צאצאיה של משפחת 'שטיין' החשובה מזיבענברגען, אשר זרע קודש מחצבתם מגזע מרן הב"י זי"ע, ורבים אומרים מי יראנו טוב וצמאים לדעת יותר על מקור ושורש אמיתות הדברים, לכן לקחתי את עתי ועטי בידי לחרוט עלי גליון ולאסוף כל השמועות והכתובים שנשתמרו אצלי במשך השנים בענין זה, וגם הוספתי דברים הרבה עד שממש פנים חדשות באו לכאן, לתועלת משפחתנו וכל צאצאי מרן הב"י זי"ע והקוראים החשובים הע"י.

פרק א - מקור מחצבתו של מרן הב"י זי"ע

טרם הואלתי לדבר ראיתי לנכון לכתוב קצת מתולדותיו ומקור מחצבתו של מרן רבינו יוסף קארו זי"ע בעל הבית יוסף והשו"ע, הנוגעים לעניינינו.

מרן נולד למשפחה ספרדית מיוחסת בעיר טוליטולא במדינת קאשטיליא אשר בספרד [קהילה זו עתיקת יומין היא עוד מימות עזרא הסופר, וכששלח עזרא שיעלו לא רצו לעלות לארץ ישראל לפי שראו שיחרב הביהמ"ק השני וכדי שלא יחזיקו אותם אנשי רשע ומחוסרי אמנה כתבו השבח הזה להם ברכת אמת ויציב ושלחו לאנשי כנה"ג אשר הכניסוהו בסדר התפילה. (מספר סדר היום סוף ברכת קריאת שמע)] בשנת רמ"ח לאביו החכם [כך תיאר אחיו רבי יצחק בספרו תולדות יצחק פרשת חיי שרה דף ל' ע"ב כ' "והחכם רבי אפרים אחי" ושם סוף וישב דף מ"ז "והשיב החכם רבי אפרים אחי זצ"ל", וכן בנו מרן מביא בספרו ב"י או"ח סימן צ"ז ד"ה ומ"ש רבינו "ומורי אבי מוהר"ר אפרים קארו ז"ל כתב" וכו', ושם בסימן תרנ"א ד"ה והנענוע "ואבא מורי ז"ל היה אומר שאין להטות ראשו כלפי מטה משום דהוי שלא כדרך גדולתו" וכן ביר"ד סימן ס"ד ד"ה ומ"ש רבינו "וראיתי לאבא מארי שהיה נזהר שלא יפסק שום חוט מהם"] רבי אפרים קארו מגדולי התורה בספרד ולאמו מרת בואינה. ונקרא שמו בישראל "יוסף" ע"ש זקנו אבי אביו רבינו יוסף קארו הזקן מגדולי חכמי העיר טוליטולא בדור שלפני הגירוש, רבי יצחק בנו בהקדמת ספרו תולדות יצחק מתארו בזה"ל: "אמר יצחק בן החכם הענו המאושר בכל עניניו ר' יוסף קארו זצ"ל הספרדי מעיר טוליטולא" עכ"ל [וראה גם שם פרשת ברכה ד"ה האומר "ואבא מרי החכם הר' יוסף קארו זצ"ל]. מאביו רבי אפרים קיבל את ראשית תורתו, והיות שדודו רבינו יצחק קארו הנ"ל שיכל את ילדיו ל"ע בקטנותם, לכן נתגדל מרן גם אצלו והיה לו למשיב נפש וקיבל תורה מפיו [מרן הב"י מביא כמה פעמים מפסקיו בע"פ ומתשובותי בכת"י, ותמיד מכנהו בשם "מורי דודי הר"ר יצחק קארו ז"ל" עי' בבית יוסף או"ח סימן ל"א לגבי הנחת תפלין בחוה"מ ובסימן שפ"ב ובסימן שצ"ב וגם מביאו בתשובותיו הרבה פעמים].

מִן סָבֵל אֶת כָּל הַתְּלָאָה שֶׁמֵּצָא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסִפְרָד בִּשְׁנַת רנ"ב אֲשֶׁר גּוֹרְשׁוּ מֵאַרְצָם וְגַלְהָה עִם מִשְׁפַּחְתּוֹ לִפְאָרְטוּגָל, וּבִשְׁנַת רנ"ז כִּשְׁהִגִּיעוּ גְזִירוֹת הַשְּׁמֵד גַּם לָשָׁם, נִדְדָה הַמִּשְׁפָּחָה לַתּוֹגְרָמָה, וְהִיא רֵאשִׁית חֲנוּתָם בְּקוֹשְׁטָאנְדִינָא, וְשָׁם הִתְחִיל לְזוּרוֹחַ אוֹרוֹ הַגָּדוֹל בְּעוֹלָם, וּמִשָּׁם נִדְד מֵרֵן לְכֶמָּה עָרֵי תּוֹגְרָמָה אֲשֶׁר כִּיָּהֵן שֵׁם בְּרַבְנוֹת וְהֵם: אֲנִדְרִינָאפָּאֵל, נִיקָאפָּאֵל, שְׁאֵלֹוֹנִיקִי.

כֹּאשֶׁר הִגִּיעַ לִפְרָקוֹ נָשָׂא אֶת בֵּת הַחֲכָם הַחֲסִיד רַבִּי חַיִּים בֶּן אֶלְבָּלְג [גַּם מִמֶּנּוּ מִבִּיא בִּב"י אר"ח שִׁמ"ג בִּד"ה כְּתֵב הַרְמַב"ם "וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה מִצָּאֵתִי שֶׁכְּתֵב מוֹרִי חָמִי הָרַב הַחֲסִיד הַגָּדוֹל הָרַב חַיִּים בֶּן אֶלְבָּלְג"], וְאַחֲרֵי שֶׁנִּפְטָרָה בְּלִי לְהַשְׁאִיר זִש"ק ל"ע, נָשָׂא בִּשְׁנִית אֶת בֵּת הַחֲכָם רַבִּי יִצְחָק סָבַע [מֵרֵן מִבִּיא בִּב"י אר"ח תכ"ה "וּמוֹרִי חָמִי הָרַב יִצְחָק סָבַע טַעַן עָלֵיהֶם"] בְּנוֹ שֶׁל הַחֲכָם רַבִּי אֲבֵרָהָם סָבַע בַּעֲמַח"ס "צָרֹר הַמּוֹר" עה"ת וּש"ס, מִמֶּנָּה נִוְלְדוּ לוֹ כֶּמָּה בָּנִים וּבָנוֹת [רֹבֵם לֹא שָׂרְדוּ בְּחַיִּים זֹלַת בְּנוֹ ר' שְׁלֵמָה שֶׁהִיא אַח"כ מִחֲכָמִי קוֹשְׁטָנְדִינָא, וּבֵת אַחַת שִׁידוּעַ לָנוּ שֶׁהִשְׁיָאָה מֵרֵן בַּח"ל אֲשֶׁר מִמֶּנָּה תּוֹצְאוֹת חַיִּים עַד הַיּוֹם הַזֶּה]. כֹּאשֶׁר נִפְטָרָה אִשְׁתּוֹ ז', נָשָׂא בְּעֶרֶב יָמָיו אֶת בֵּת הַחֲכָם הָרַב זְכַרְיָה זַעֲכִשִׁיל וְרִנָּק אֲשַׁכְנָזִי [עֵי' שו"ת אֲבָקֶת רֹכֵל כ"ט "שְׁאֵלֵנִי מוֹרִי חָמִי הָרַב הַמּוֹבָהֵק הַשֵּׁלֶם מ"ה זְכַרִי זַעֲכִשִׁיל נר"ו] מִחֲכָמֵי הָאֲשַׁכְנָזִים בִּירוּשָׁלַיִם, וּמִמֶּנָּה נִוְלַד בְּנוֹ ר' יְהוּדָה בִּשְׁנַת שִׁכ"ט.

מֵרֵן עָלָה לְאֶרֶץ"ק בִּשְׁנַת רצ"ו וְהִתְיַשֵּׁב בַּעֲיָה"ק צֶפֶת, שָׁם יָשָׁב אִזְ הַחֲכָם הַגָּדוֹל בְּדוֹרוֹ מֵהָר"י בִּירֵב שֶׁמֶן מִכְנֵהוּ בִּשְׁם "מוֹרִי" שֶׁגַם הִסְמִיכוֹ. אַחֲרַי פְּטִירָתוֹ שֶׁל מֵהָר"י בִּירֵב בִּשְׁנַת ש"ו עָלָה לְכַהֵן כָּאֲב"ד וְרִישׁ מַתִּיבְתָּא שֶׁל עֵיָה"ק צֶפֶת וְהָיוּ לָמֶרֶן עֲשָׂרוֹת יְשִׁיבוֹת שֶׁמֵּהֶם יֵצֵאָה הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל וּמִשָּׁם הִיתָה אוֹר תּוֹרָתוֹ מֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם, וּבִשְׁנַת ש"ב הַשְּׁלִים אֶת סִפְרוֹ בֵּית יוֹסֵף אֲשֶׁר הִתְחִיל כִּבְר בִּשְׁנַת רפ"ב (כַּמ"ש בְּסוֹף ב"י חו"מ), וּבִשְׁנַת שִׁכ"ז הִדְפִּיס אֶת "הַשּׁוֹלְחָן עָרוֹךְ". נִלְב"ע בְּיוֹם י"ג נִיֶּסֶן שִׁל"ה לִפ"ק.

רֵאשִׁית הַיְשׁוּב הַיְהוּדִי בְּזִיבְעִנְבֶּעֶרְגֵן

אַחֲרֵי שִׁידוּעָנוּ כִּי מֵרֵן הִב"י הָיָה סִפְרָדִי מִמִּשְׁפָּחָה סִפְרָדִית דּוֹר אַחֲרֵי דוֹר, יֵשׁ לָנוּ לְהַבִּין אֵיךְ הִשְׁתַּלְשַׁל הַדְּבַר שֶׁגִּזַּע קוֹדֶשׁ שֶׁל מֵרֵן הִב"י הִגִּיעַ לְמִדִּינַת זִיבְעִנְבֶּעֶרְגֵן.

רֵאשׁוֹנָה נַעֲתִיק מִדְּבָרֵי הַפּוֹסְקִים אֲשֶׁר מִפִּיהֶם אָנוּ חַיִּים, שְׂאָנוּ מוֹצֵאִים בִּשְׁו"ת שֶׁלֵּהֶם, עֲקֻבוֹתֵיהֶם שֶׁל הַמַּתִּיבִּי שְׁבִים הָרֵאשׁוֹנִים בְּזִיבְעִנְבֶּעֶרְגֵן מִי הָיוּ וּמֵהִיכָן בָּאוּ לָשָׁם, לְמַעַן דַּעַת כִּי קָרֹב אֵלַי הַדְּבַר מְאֹד וְלֹא דָבַר רְחוֹק הוּא כָּלֵל הַהִתְיַחְסוּת שֶׁל יְהוּדִים מִזִּיבְעִנְבֶּעֶרְגֵן לְמוֹצֵא סִפְרָדִי.

וּמִקּוֹדֶם נִבְיָא מִסִּפְרֵי קוֹרוֹת הַדּוֹרוֹת שֶׁל עֵמָנוּ. וְז"ל הַגַּה"צ ר' יִשְׁכָּר דּוֹב פְּרִיעֵדְמָאן ז"ל [חֲתָנוּ שֶׁל הַמַּחֲבֵר "דֶּרֶךְ יִבְחָר". הִיא אֲב"ד בְּכֶמָה ק"ק, וּבְסוֹף יָמָיו בְּקִרְאֵלַע בִּקְהֵלָה הִישָׁנָה] בְּהַקְדָּמָה לְסִפְרֵי "דֶּרֶךְ יִבְחָר" [חִיבְרוּ הַגַּה"צ ר' אֲבֵרָהָם שְׁמוּאֵל פֶּאֲנַעֲט אֲב"ד הִילְדֵּעִמָּאשׁ, בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ שֶׁל הַגַּה"ק בַּעַל מֵרָאָה יִחְזָקָאֵל ז"ע] הִנְקֵרָא "תּוֹלְדוֹת רַבִּינוּ יִחְזָקָאֵל" וְז"ל: הֵנָּה לִפְנֵי רַבִּינוּ (הַגַּה"ק בַּעַל "מֵרָאָה יִחְזָקָאֵל" אֲב"ד"ק קֶאֱרֹלְסְבוֹרְג וּמִדִּינַת זִיבְעִנְבֶּעֶרְגֵן) הִיא הֵם שֶׁבַע רַבָּנִים וְאֵלּוּ הֵם: הָרַב ר' יוֹסֵף אֶרִיזִי, הָרַב ר' אֲבֵרָהָם רִיסִי, הָרַב ר' זַעֲלִיג הַכֵּהן, הָרַב ר' יוֹחָנָן, הָרַב ר' מֹשֶׁה הַלּוֹי, הָרַב ר' יַעֲקֹב, הָרַב ר' מִנְחֵם מַעֲנַדֵּל. אַרְבַּעָה הָרֵאשׁוֹנִים הָיוּ פְּרַעֲנֶקֶעֶן אוֹ שְׁפֶאֱנִיאֵלֶעֶן, וּמִקּוֹר מִחֲצַבְתָּם הִיא מֵאֶרֶץ שְׁפֶאֱנִיאָן, כִּי כֹאשֶׁר גִּרְשׁוּ

היהודים כלה מארץ שפאניען בשנת רנ"ב לאלף השישי בחודש אב בגולה, נוסדו הרבה קהילות בטיירקיא ושאר ארצות ומשם באו למדינת ז"ב, וה' נתן את חן העם הזה בעיני הכומר הגדול שהיה שר ושופט בארץ הזאת ואיתן קשתו היה אז כמו עתה בעיר קארלסבורג ונתן להם משפט החנינה לגור בעירו בכל המקומות אשר היו שייכים לו ומבלעדיהם היה הארץ סגור בפני איש יהודי שלא יבוא בעריהם לגור במושבותיהם והם היו לו למס עובד, מאלה נפצה הארץ למשפחותם לבית אבותם, ואחרי כן באו ג"כ משארי ארצות יהודים לק"ב והסמוכים. והי' שם ב' כיתות עם ב' בתי כנסיות של פרענקען (ספרדים) ושל אשכנזים, ובהיות שכת פראנקען היה יותר גדולה וחזקה מכת אשכנזים ע"כ בחרו מגזע שלהם רבנים דור אחר דור, וכת אשכנזים היו כפופים להם. בשנת תק"ל גברה יד אשכנזים על יד הפרענקען ובחרו את הרב ר' משה הנ"ל [הוא לא היה מכת פרענקען] וכו' עכ"ל.

וראה עוד מ"ש החוקר הנודע של יהדות הונגאריא הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד ז"ל [בספר 'מקורות לקורות ישראל', קאלמבוס אוהייא תרצ"ד, פרק "קהלת ישראל בקארלסבורג"] וז"ל: מהמקורות אשר לפנינו [בהערה 1 שם כותב: בקארלסבורג מצאתי בפקסי הקהלה חומר ולבנים לעבודתי זאת גם בארכיוו של העיר חפשתי ומצאתי חדשות] נתברר כי בקארלסבורג ישבו יהודים עוד לפני שנת רפ"ו ורובם יהודים ספרדים שבאו מארץ תוגרמה וביחוד מעיר בעלעגראד [ובהגה 4 כותב: עוד קודם שכבשו התורקים את ארץ אונגאריה היה יחס וקשר בין יהודי אונגאריה עם אחיהם בתוגרמה ובשנת רפ"ו עלה השולטן שולימן למלחמה על ארץ אונגאריה וכו' השולטן בא אל עיר הבירה בודא היא אפען (בודאפעסט של היום) וראשי קהל עדת ישראל מסרו את מפתחות העיר בידו, השולטן הואיל לגמול חסד עמהם ונתן להם כתב חופשה מכל המסים, ואז נדדו יהודים רבים מארץ הונגאריה לתוגרמה וכו' ומתוגרמה נדדו הרבה יהודים לארצנו והתישבו בבודא, ווארדיין, טעמעשוואר וקארלסבורג ויסדו להם שם עדה מיוחדת עכ"ל]. עוד כתב שם: מקודם באו לקארלסבורג רק יהודים-ספרדים, וכאשר שמעו בני ישראל כי יש מקום מנוחה בטרסילבניה נדדו שמה גם יהודים-אשכנזים אמנם הספרדים היו אז מראשי המדברים רוב הרבנים שם היו ספרדים פנקסי הקהלה נכתבו בכתב ואותיות רש"י כמנהג ספרד, אבל הספרדים לא דאגו לימים הבאים בניהם לא החזיקו במנהגי יהודי ספרד וכו'. עברו איזה שנים ומצבם של הספרדים הלך ומטה וכו', וברבות הימים נאבדו הספרדים לגמרי, הנשארים התבוללו בין האשכנזים ואין זכר להם רק שפנקסי הקהלה נכתבו בכתב ספרדית וכו'. הרב הראשון בקארלסבורג הנודע לנו על ידי פנקסי הקהלה היה: הרב ר' אברהם רוסו הוא היה יליד בעלגראד וכו' אחריו נבחר הרב ר' יוחנן, הוא נתקבל בשנת תק"ח י"ג אייר בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל עם שאר קרואי העדה הסכמנו וכו' כל אלה שחתמו שטר הרבנות כתבו שמם בכתב רש"י וכנראה כי האשכנזים לא השתתפו בבחירתו עכ"ל לעניינינו.

מקורות מספרי הפוסקים

ועתה נבא לדברי הפוסקים, הדנים בשאלות הנוגעות לחילוקי דעות אשר התגלעו בין הספרדים להאשכנזים בזיבענבערגן, אשר מהם נראה מעמדם של הספרדים שם.

הראשון שאנו מוצאים אותו דן בשאלות כאלו הוא הגה"ק ר' מאיר אייזנשטאדט ז"ע בספרו שו"ת "פנים מאירות", על אודות גט "הנכתב וניתן בטמשוואר" שנתגלו בו כמה פגמים, והוא מכשיר את הגט במקום עיגון, ברם הוא נשאר להתעכב על דבר צדדי וז"ל (שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' י"ט): "ונשאר לנו עוד ספק אחד בכתיבת שם העיר טעמשוואר, שאנו אשכנזים כותבים בשני וו"ן וכתב בבי"ת וכו' כיון שהספרדים הדלים שם כותבים ב' במקום וי"ו יש להכשיר שכתבו טימשבאר וכו' כיון שמדברים בלשונם כן, הולכין אחר לשון בני אדם **וכיון שרוב הקהל הם ספרדים וכך כותבים שם המקום כך, אנו בתרייהו גרין**, שלא לשנות שם העיר, שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים" [וע"ע שם בסימן פ"ט בענין שוחט ספרדי ששחט לאשכנזים כמנהג הספרדים האם מותר לאשכנזים לאכלו]. הרי לנו שבזמנו [נלב"ע ז"ל סיון תק"ד] הספרדים היו רוב מנין ובנין של ק"ק טעמעשוואר.

כמאה שנים לאחר מכן השתנתה מצב היהודים הספרדים, ונהיו מועטים מאד, אולם עדיין היו מצויינים בלבושיהם. וזה נודע לנו מתשובת מרנא החתם סופר זיע"א, שכתב בשנת תקצ"ו להרה"ג ר' צבי הירש אבד"ק טעמעשוואר זצ"ל, על אודות וויכוח שהיה בקהילתו בין הספרדים לאשכנזים, וזלה"ק: (שו"ת חתם סופר חו"מ סי' קפח): "יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידון אנשי קהלתו ה' ישמרם **שהיה מקדם ב' קהילות אשכנזים וספרדים**, ולהם ב' בתיכ"נ וכל קהל כמנהגו נהג, ועתה לסבות שונות נגרשו רובם אל חוץ לעיר וכו' ואותן מועטים שבתוך העיר אין קהל אחד מהם מספיק להמציא מנין בכל זמן ועידן בבהכ"נ שלו, ואין לאל יד המעט ההוא להספיק משועבדים ושאר דברים הנצרכים לכל ביהכ"נ, ע"כ אי אפשר אא"כ יתחברו והיו לקהל אחד, וצריכים עצה והוראה איך יתנהגו בשינוי מנהגים שביניהם אי מותר לשנות ואיך ישנו, ומי טפל לו. אהובי ידיד נפשי, פשוט אותו הבהכ"נ אשר יסכימו שיהיה קבוע ואיך יעקרו ממקומם ויבואו לתוכו להתפלל וכו' ולענ"ד פשוט שיסכימו שהמרובים ישארו במקומם, וביהכ"נ של המיעוט יתבטל וכו' אך אותן החומרות שנוהגין בהוראת איסור והיתר כגון בבדיקות וחלב וכדומה מסתפק אני, וקרוב אני לומר כל אחד יחזיק במעוזו ולא ישנה וכו' מפני שאין כל מגמתם אלא להתיחד בביהכ"נ וכשימצאו רווח והצלה יחזרו כל אחד למקומו. **דהרי קמן שהם מצויינים במלבושיהם**, ש"מ כי דעתו לחזור, האשכנזי לדומה לו והספרדי לדומה לו וכו' ולא ינהג קולא במה שהחמיר עד עכשיו" עכלה"ק לעניינינו.

גם בק"ק קארלסבורג עיר מושבו של רב מדינת זיבענבערגן, התגלעה וויכוח בין הספרדים לאשכנזים, ונזקק הגאון ר' שמואל לאנדא בנו של ה"נודע ביהודה" להשיב לאחד מדייני העיר "הרבני המפולג בתורה ויראה מו"ה שלמה יצ"ו העומד לשרת בקודש בק"ק קארלסבורג במדינת זיבענבערגין יע"א", ומתוכו למדנו גם סיבת התדלדלותה של הקהילה הספרדית ואיך נשתקעו בניהם בין קהילת האשכנזים. וז"ל (שו"ת "שיבת ציון" סימן ה'): "ע"ד שאלתו **שבקהילתו נחלקו היהודים לשתי קהלות, קהל אשכנזים וקהל ספרדים**. וזה כמה שנים שנעשה חרם לקהל ספרדים שלא ילך אחד מהם להתפלל בביהכ"נ של האשכנזים, ואם יתרמי שיעבור אחד מהם וילך לבהכ"נ של

האשכנזים שלא יניחו האשכנזים את הספרדי לעלות לתורה ולא יכבדו לו בשום מצוה. ועתה בעוה"ר פרץ ה' פרץ עזה בקהלתם ומתו כמה נפשות מקהל ספרדים במגפה שהיתה ר"ל בשנה העברה, ונתמעטו הספרדים שם עד שאין להם מנין בריוח כי אם מצומצם מאוד ואינם יכולים להתפלל בצבור בביהכ"נ של הספרדים, וטריחא להו מילתא למצוא אשכנזים שיבואו להתפלל בביהכ"נ של ספרדים שישלימו מנין עשרה, כי אינם רוצים לשנות מנהגם להתפלל כמנהג ספרדים, ועוד זאת גם התינוקות והנערים מבני הספרדים אינם יכולים להתפלל כמנהג ספרדים מפני שאין להם כעת למלמד תינוקות ספרדי, ובני הספרדים צריכים לילך לבית הספר למלמד של קהל אשכנזים ואינם מרגילים לדבר המבטא בלשון הקודש כדרך הספרדים ואינם מבינים ולא רגיל על לשונם שפת ספרדים להבין התנועות וחיתוך התיבות בשפת הספרדים, ואם ש"ץ ספרדי מתפלל בצבור אינם מבינים התפילות לענות אמן על הברכות. ועתה בא בשאלה אם הספרדים רשאים לנהוג להתפלל בביהכ"נ שלהם כמנהג אשכנזים ורוב הספרדים רוצים בכך מפני הלחץ והדחק, רק שמיעוט מהקהל ממאנים בזה ואינם רוצים להסכים לשנות מנהגם. אם יש כח למיעוט הקהל למחות בכך וכו'. אך בזה יש לנו לעיין בדבר זה אם רשאים לשנות מנהגם שמנהג אבותיהם בידיהם להתפלל בנוסח הספרדים, ואיך עתה יתפללו כפי מנהג אשכנזים וכו', אעפ"כ נלע"ד שרשאים לשנות מנהגם וכו'. וכל זה במנהגי בית הכנסת ונוסחי התפלות בציבור בחזרת הש"צ ובפיוטים וכדומה, בזה ינהגו כמנהג אשכנזים אבל בתפלה בלחש כל יחיד ויחיד צריך להתפלל כפי מנהגו שנהג עד עתה כי בזה אין בו צורך לשנות המנהג אשר נהג ומורגל בו" עכלה"ק לעניינינו.

מעשה רב מה"באר משה"

ואף יותר מזה מצינו מעשה רב מהגה"ק רבי משה שטיין בעל "באר משה" זי"ע [נולד שנת ת"ר לאביו הגה"ק ר' אברהם אבד"ק הידעלמאש, תלמיד דודו הגה"ק ר' פרץ טוביה שטיין (הנקרא ר' פרץ פילדער) ואח"כ למד אצל הגה"ק רמ"מ פאנעט מדעעש ואצל הכת"ס, שהפליא את מדרגותיו ביראת שמים והי מכנהו משה גרינשטיין על שהיה פניו ירקרוק מסיגופיו. משנת תרכ"א רב באהרישאר מקום מגורי חותנו הרה"צ ר' אשר זעליג הירש (שם למד גם בבחרותו אצל הגה"ק מדעעש) ובשנת תרכ"ו נתקבל לרב בערדי-שעענארץ. היה מפורסם לגאון עולם וקדוש עליון ונסתלק בדמי ימיו ד' תשרי תרל"ד. בשנת תרס"א הו"ל בניו ספרו באר משה]. שבדורו כבר התערבו הספרדים בין האשכנזים והתנהגו במנהגיהם, וכמעט לא נודע זכרם וגם למד אז בישיבת פרעשבורג אצל מרן הכתב סופר זי"ע שהכל התנהג שם ע"פ מנהגי אשכנז, ומ"מ בהתודע למוצאו הספרדי להיותו מגזע מרן הב"י זי"ע, סמך על שמועתו להלכה למעשה, והתחיל להתפלל נוסח ספרד מחמת שהב"י היה ספרדי (יש להדגיש, שזה לא קשור כלל לדרך החסידות, אלא חישוב הלכתי גרידא, כי לפני שלמד אצל הכתב סופר למד אצל הגה"ק ר' מ"מ מדעעש זי"ע שהתנהג בדרך תלמידי הבעש"ט הק' והתפלל נוסח ספרד ובכל זאת לא שינה הבאר משה מנוסח אשכנז רק כשנודע לו שהוא מגזע ב"י התחיל להתפלל נוסח ספרדי).

רבי ישראל דוב שטיין

וכך מעיד בנו הגה"צ ר' אברהם אשר זעליג שטיין אב"ד ס' אודווארהעלי [נולד בשנת כת"ר בארישאהר, תלמיד הגה"ק ר' מ"מ מדעעש בעל מעגלי צדק ובנו הגה"ק ר' משה מדעעש ודו"ר ז' פרץ טובי' פילדער. בשנת תרל"ט נשא לאשה בתו של הרה"ח ר' יחיאל נח מכפר הארדא ע"י נאסוד. בשנת תרנ"ב העמידו אביו חורגו הגה"ק ר' ישכר דוב מסענדזשארץ ברבנות ס' אודווארהעל. נלב"ע בשנת תרצ"ב. נדפסו ממנו כמה מתשובותיו בספר באר משה מהדורא שנת תשמ"ב], בתשובה משנת תרמ"ט לאחיו הגה"צ ר' ישראל דוב שטיין זצ"ל מראצפערט [נולד תרל"ג, בט"ו סיון תרנ"ג נשא את בתו של חתן הגה"צ ר' מאיר פרענקל מראצפערט. נעק"ה ר"ח סיון תש"ד] (והיא לו נדפסה בשו"ת דברי שלום, להגה"צ מאודווארי זצ"ל

נכד ר' ישראל דוב, חאו"ח סימן א) וזלה"ק: אשר שאלת אותי איך תנהוג שמה בביהמ"ד שמתפללים בנוסח אשכנז ואתה מתפלל בנוסח ספרד, אם תשנה להתפלל בנוסח אשכנז רק שמה, או תשנה להתפלל תמיד נוסח אשכנז וכו'. והנה עיקר השאלה בשו"ת ד"ח ובשפתי צדק הנ"ל מי שלא הי' מתפלל מעולם נוסח ספרד רק היה מתפלל תמיד נוסח אשכנז וגם רבותיו היו מתפללין נוסח אשכנז אם מותר לשנות להתפלל נוסח ספרד, והשיבו שמותר לשנות. ובשערי צדק ז"ל כתב אעפ"כ מי שאינו רוצה לשנות ממנהגי אבותיו שפיר דמי, כלומר אם היו אבותיו התפללו אשכנז עי"ש, מכ"ש כאן שאאמור"ר עט"ר זצוקל"ה הי' מתפלל נוסח ספרד ע"כ אין אתה רשאי לשנות. ויכולין להתפלל נוסח ספרד בין אשכנזי ולא שייך לא תתגודדו דהתפלה הוא רק דיבור ולא מעשה, ועי' שו"ת השיב משה ז"ל חיו"ד סי' ל"א. וראיתי שאדמו"ר הגאון הצדיק שליט"א מאינטרדאם (הוא דודי) מתפלל ג"כ בביהכ"נ נוסח ספרד. ובפרט שכמדומה לי ששמעתי מאבינו עט"ר זצ"ל שאמר לי, או שמעתי מ"נ מו"ה ענזיל שו"ב, **ששמע כן מאאמור"ר ז"ל שהי' מתפלל בבחרותו נוסח אשכנז, רק אח"כ נודע לו [י"ל הסיבה לכך, כי אביו הגה"ק ר' אברהם שטיין מהילדעמאש נלב"ע כאשר בנו ר' משה היה ילד רך בשנים, ומקובל בין צאצאיו כי אביו הגיע אליו אחר פטירתו כדי לחנכו ולהדריכו בדרך הישרה] שבא מגזע מרן הב"י ז"ל ע"כ התחיל להתפלל נוסח ספרד, כי הב"י הי' ספרדי. ואני שמעתי שהי' לזקני זצ"ל אגרת יחוס עד אא"ז מרן הב"י ז"ל, ע"כ בודאי אין אנחנו רשאים לשנות בשום אופן מנוסח ספרד, עכ"ל.** [יש להעיר שאם בזמן שנכתב התשובה הזאת בשנת תרמ"ט היה היחוס של משפחתנו רק מפי השמועה כפי ששמע מלשוננו, הרי שבשנים ההם כבר לא היה מצוי כתב היחוס המפורט. ברם, יפה העיר חוקר היוחסין הרב נפתלי אהרן ווקשטיין שליט"א כי מפרי נסיונו אם ידוע מספר הדורות (וכמו שנביא להלן עדותו של דו"ר ר' צבי קליין זצ"ל) הרי זה מראה באצבע שהיה להם כתב יוחסין ונאבד בצוק העתים].

ממעשה רב זה, מצינו למדין איך צאצאיו של מרן הב"י בזיבענבערגן התייחסו לזה לא רק להתעטר ביחוסם הרם אלא גם להתנהג כמוהו להלכה למעשה.

הראת לדעת, שמתחילה היו הספרדים עיקר הקהילות, אך קמעא קמעא כבשו האשכנזים את מקומם, עד שברבות השנים התערבו הספרדים לגמרי בין האשכנזים, ולא נודע כי באו אל קרבנה. ולכן רוב היהודים הספרדים שהתערבו לא היה להם ענין לגלות את ארץ מוצאם, להיות שונה מתושבי המדינה. לא כן הדבר אצל צאצאי מרן הב"י אשר עקב יחוסם הרם לא הסתירו את מוצאם הספרדי, ואף הנחילו זאת לבניהם אחריהם למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם הביטו וראו אל צור מחצבתם. ואחר המלחמה, כשהתיישבו צאצאי מרן הב"י בארצות פזורתם איש על מחנהו ואיש על דגלו, לא הבינו איך ובמה הם שונים מכל בני גילם יוצאי מדינות אשכנז, שהמה מתייחסים אל מרן הב"י שהיה ספרדי, לא הבינו איך ובמה הם שונים מכל אחינו בני ישראל האשכנזים, שהמה מתייחסים אל מרן הב"י הספרדי, אבל אם ישאלו לימים הראשונים יבינו לאחריתם, כי כל היהודים המקוריים זיבענבערגן מוצאם ממגורשי ספרד, וכאמור.

פרק ב - מסורת משפחת קליין

אחרי שאנו יודעים כל זאת, שומה עלינו לברר אם גם גזע קודש מרן הב"י השתלשל למדינת זיבענבערגן. ובכן, נביא דבריהם של זקני המשפחה כפי שקיבלנו מסורת אבותינו בידינו מפייהם ומפי כתבם.

פתח דברינו יאיר בקבלת אבותינו, ומקורו אצל כל הזקנים, י"ח של אא"ז הגה"צ ר' אברהם יוסף קליין זצ"ל דיין ושו"ב דק"ק האדאד [נולד בשנת תקפ"ז בווארצא, לאביו הרה"ח ר' יהודה קליין זצ"ל, ונשא את מרת יהודית בת הגה"צ ר'

צבי שטיין זצ"ל מהאדאד, ונתמנה אח"כ לדיין ושו"ב בק"ק האדאד. וגם היה שם מרביץ תורה לתלמידים (מפי נינו הרה"ח ר' אברהם יוסף ווידער זצ"ל שאביו הרה"ח ר' יודא הירש היה תלמידו) ועדיין קיים כהיום פסק ד"ת מסכסוך בק"ק בהאדאד משנת תרנ"א עליו חתום כאחד הדיינים יחד עם הגה"צ רש"ז קליין זצ"ל אב"ד סילאדיטשעה. בערוב ימיו עלה לארה"ק ונלב"ע יום כ"ב אדר תרס"ד, ונטמן בהר הזיתים. יש לציין, כי במדינת זיבענבערגן לא היו רבנים בתואר, כי אם במעט קהילות, והשו"ב של העיריה שהיה ת"ח שימש כדיין וכל צרכי הדת היו נתונים למרותו].

כולם מעידים פה אחת כי מסורת אבותיהם בידיהם ששורש מוצאינו מגיע ממרן הבית יוסף זי"ע, וזה הוא בבחי' תורה שבע"פ, אשר מסר אב לבנו למען נלך בדרך טובים ולא נבוש מאבותינו. והוא; משפחת חתנו הגה"צ ר' מאיר שטעסל זצ"ל מלאפאש [היה תלמידו של הרה"ק בעל הייטב לב מסיגעט. כן היה

רבי זלמן חיים קליין

מקורב אל הגה"צ ר' משה דוד טייטלבוים אב"ד לאפאש, וקיבל ממנו הזכות להדפיס ספר "ישמח משה" ח"ג. נפטר כ"ד שבט תרפ"ג] ומשפחת חתנו הרה"ח ר' אברהם חיים ווידער זצ"ל מסיגעט [נפטר בצעירותו, והשאיר אחריו בנו הרה"ח ר' יהודה הירש ווידער ז"ל].

ברם, אחד היה בנו אא"ז (אאמ"ר הרה"ג ר' נפתלי שליט"א הוא בן-בתו מרת מרים ע"ה) הגה"צ ר' זלמן חיים קליין זצ"ל דיין ושר"ב בק"ק גלאד וגאלגא אשר יש לנו גם מפי כתבו הדבר החשוב הזה שהיה חותם עצמו במאמריו התורניים שפירסם; הן ב"אזהרה" לאמירת השם הנכבד והנורא שפירסם בשנת תרצ"ד בהסכמת מרא דארעא דישראל הגה"ק מהרי"ץ דושינסקי ז"ע, וגם בהמצאתו בעשיית מקוה שתהיה כשרה לכל הדעות [ראה להלן] אשר כל גדולי ישראל שבחוהו על זה זוקף כל מה שזכה

לחדש דבר גדול כזה לזכות אבותיו הק' כמ"ש: "ע"כ יגעתי ומצאתי בעזר הש"י בזכות אבותי הקדושים שאני מגזע של מרן הבית יוסף ז"ע ותלמיד מן דזעיריא של הגה"צ האבד"ק מאטערסדארף זצ"ל בעהמח"ס "חתן סופר" על סוגיות הש"ס בן בתו של מרן החת"ס ז"ל". וגם על המצבה שנתן לחקוק מחיים כתוב שהוא "מגזע מרן הבית יוסף".

וגם בנו בכורו דו"ז הגה"צ ר' צבי קליין זצ"ל הוה מרגלא בפומיה כי הוא דור י"א למרן הב"י ז"ע (מפי בתו מרת ביילא זילבערבערג ע"ה, אשת הרה"ג מנקיי הדעת שבירושלים ר' יחיאל זילבערבערג שליט"א, מחבר ספרי "מנחת יחיד" על מנחת חינוך ג"ח ועוד, ששמעה מפיו כמה פעמים. בדרך אגב גם בתו מרת אלטע חנה שפר ע"ה היתה מספרת מזכרונות ילדותה באילאנדע שהיו מתייחסים אליהם ביראת הכבוד עקב יחוס הרם).

[אא"ז ר' זלמן חיים קליין נולד בער"פ בהאדאד שנת תרי"ט לאביו הגה"צ ר' אברהם יוסף קליין ולאמו הצדקנית מרת יהודית בת הגה"צ ר' צבי שטיין מהאדאד, את רוב תורתו קיבל מהגה"ק ר' שמואל עהרנפעלד ממאטערסדארף ז"ע בעל "חתן סופר" נכדו ותלמידו של מרנא החת"ס סופר ז"ע. רבו זה חיבבו מאוד וגם העניק לו ד"ד לחתונתו את ספרו "חתן סופר" וגם הוא היה קשור מאוד עם רבו זה כל ימיו.

כמו"כ כיתת רגליו להסתופף בצל צדיקי דורו; בראש וראשון נסע בשליחות רבו אל הגה"ק בעל ייטב לב מסיגעט ז"ע שגם הראה לו אותות חיבה בקראו לו "דער מאטערסדארפער בחור", בילדותו עוד זכה לראות את הרה"ק בעל "בית אהרן" מקארלין ז"ע וגם נסע אל הרה"ק מהרי"י מבעלזא ז"ע, ואל הגה"ק משינאווע ז"ע, ועוד הרבה צדיקים ז"ע.

באלול שנת תרפ"ח נסע לארה"ב וזכה להעמיד שם הדת על תילה בכמה עינים, וגם יסד שם ביהמ"ד לינת הצדק וגם בנה מקואות מהודרים עפ"י כל הדעות ובשנת תרצ"ד זכה לחונן עפר ארה"ק ולהתיישב בירושלים של מעלה, וגם שם לא שקט על שמריו והיה מעורב בענייני הכלל נגד פורצי גדר בחומת הצניעות, בער כאש להבה נגד פורצי הדת. היה מקורב אצל גאוני וצדיקי ירושלים ובפרט זכה לקירבה יתירה אצל הגה"ק מהרי"ץ דושינסקי ז"ע ונלב"ע בשם טוב זקן

ושבע ימים במעמד עשרה מישראל ביום ט"ו אלול תשי"א והובא למנוחות בביה"ח 'שיח' באדר' תנצב"ה. (לפי שלא רצה להיות למשא על יר"ח אחרי הסתלקותו, לכן קנה את חלקו מחיים בהר הזיתים למרגלות קבורת אבותיו, ואף שם מצבה עם שמו על החלקה, (ז"א שזה סגולה לאריכות ימים ואצל אחב"י יש הרבה נוהגים כן). אולם מחמת המציק שלא יכלו לקברו בהר הזיתים, קברוהו כאמור בשיח' באדר, ובשנת תשכ"ז העבירו את המצבה מהר הזיתים והציבוהו על קברו).

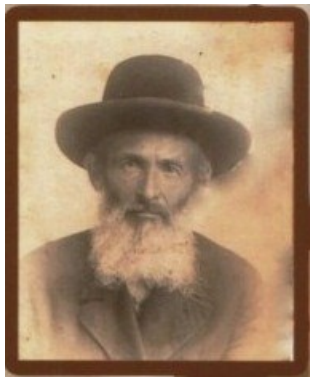
בשנת תרע"ד חידש אא"ז חידוש גדול אשר הרעיש עולם התורה, באופן עשיית מקוה שתהיה אליבא דכל הדעות וגם משוכלל ונוח מכל הבחינות (בלשונו "מאדערן מקוה כמו בפראנקפורט"). והתפלפל בזה עם כל גדולי דורו מהם שאנו יודעים מפי כתביו ומפי השמועה, הם

הגאונים הצדיקים: ר' שמואל ענגעל מראדאמישלע, ר' אברהם יושע פריינד מענטערדאם ונאסוד, אדמו"ר ריי"צ מליובאוויטש, אדמו"ר ר' יהודה אריה מנאוואמינסק-וולאדאווע, אדמו"ר ר' שלום יוסף מטריסק, מהר"ץ דושינסקי ועוד. ובמאמרו הוא גם מעתיק שמועה מהגאונים הקדושים מהדור הקודם ה"ה בעל דברי חיים מצאנז (ששמע מפי משמשו בקודש) ובעל ייטב לב מסיגעט ובעל "מעגלי צדק" מדעש ששמע מפ"ק, זכר צדיקים וקדושים לברכה.

גם כ"ק אדמו"ר מהר"י ט"ב מסאטמאר זי"ע כשנכנס אליו ש"ב הרה"ח ר' משה הירש קליין ז"ל נכד אא"ז, בן דו"ז הרה"ח ר' יודא ז"ל כשהיה צריך להיפטר מהצבא בארה"ב ואביו אמר לו שיציג א"ע כנכדו של ר' זלמן חיים קליין השר"ב מגאלגא תיכף הפטיר הרה"ק מסאטמאר "א אייניקל פון ר' זלמן פון די מקואות" וועט זיך נישט דארפן שטעלן". ואכן כך הוה. הרי דהוה פקיע שמיא בעולם התורה ע"ש חידושו במקואות.

את חידושו הדפיס בארה"ב בשם "עלים לתרופה" וגם פרסם בירחון התורני "שערי אורה" משנת תרצ"א ש"ל במיהאלעוויץ. ושם נדפס עם הסכמה והמלצה של כ"ק אדמו"ר הרה"צ ר' שלום טווערסקי מטריסק בנוי יארק. וגם הגה"ק מהר"ץ דושינסקי זי"ע בא בהסכמה ומביע התפעלותו על כך.

בנו ר' צבי קליין הנ"ל נולד בווארצע ו' חשון תרמ"א כבן בכור לאביו ר' שלמה זלמן חיים ולאמו מרת חיה בת הרה"ח ר' וואלף קליין דודו וחונתו בזיו"ר של אא"ז, למד אצל הגה"ק בעל קדושת יר"ט מסיגעט ואצל הגה"צ ר' משה הירש פוקס מגראסווארדיין. נשא לאשה את זו' מרת בלומא בת דודו הרה"ח ר' מאיר שטעסל מלאפאש חתנו של אא"ז ר' אברהם יוסף זצ"ל. היה מתמיד עצום ובעל מדינה עלה לארה"ק והתיישב שם ידע את כל ידי החזקה להרמב"ם בע"פ (כן העיד הגר"מ דושינסקי כשבא לנחם האבלים). נלב"ע ח"י חשון תש"ט ונטמן בביה"ח ע"י בית החולים שערי צדק הישנה סמוך ונראה להגה"ק מהר"ץ דושינסקי זי"ע].

רבי צבי קליין

אזהרה לאמירת השם הנכבד והנורא

כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

ס' ה' סק"ג: וכ"כ בחיי אדם כלל ה' את כ"ו באמצע וז"ל
אלו נחש שם אדני ובנקידות אֲדֹנִי דהיינו
האלף בחספ. פת"ח אבל לא בפת"ח לְבָד או, בשו"א לְבָד
והדלת בחולם. והנ"ל בקמץ וידגיש היוד שיהי' ניכר יפה.
בספר שירת משה צוואת חתמים סופר סעי' ג' כי
להזכיר גדולים וקטנים להיות נזהרים בקריאת השם הנכבד
והנורא הויה ב"ה להזכירו בסבבא כראוי להדגיש החולם על
הדלת וידגישו בסבבא נב"האות י' של השם. וגם הקמץ של
חתת הנון וכו' והנון דעתו לִכְך יקצא כי רב הסבבא ר"ל
וכו' ע"ש: וכ"כ במסגרת השלחן הנספח. לקיצור ש"ק סי' ס"ק
ב' בשם ספר ארץ חסדה: וכ"כ בסידור ישועות ישראל בדיני
ב"ה וב"ש ואמן סעי' ד': וכ"כ בספר דקו"ט שושנים היא סעי'
כ"ח וז"ל צריך לזהר באמירת השם שיאמר נקודת כל אות
כחונן דהיינו שיאמר האלף בחספ פת"ח והדלת בחולם (ולא
כאותן שחוספים הדלת ונראה כאלו אוסרים אותה בשו"א והנון
בקמץ ובז"ל הנון ידגיש היוד הישב בסבבא עקב ע"ש:
בש"ח ערך האריז"ל הלכות נביא סעי' ל' באצבע כי
ונקודתיו של שם אֲדֹנִי חס נסמריא בין ע"ש: ובס' נגד

ומצות מלכוד האריז"ל דף ה' ב"ה כבר בארנו וכו' באצבע
כ"ל ונקודתיו של שם אֲדֹנִי חס שו"א פת"ח חולם קמץ
כמנין שם בין וכו' ע"ש: וכ"כ בנצוצי אורות ואחתנין דף ר"ס
ע"ב אות ב' בשם הרמ"ז שנקודת אדני הן נסמריא בין ע"ש:
בס' ארחות חיים בשם ספר מאורי אור בחלק בן נון דף קמ"ה
ע"א ב' רסו מופלא אֲדֹנִי בחספ שרא דהיינו פת"ח שו"א
חולם קמץ נסמריא שם בין שהוא בסלכות בחי' אדני (אח"ס)
חשבוני של הנקודות עולה שם בין כך הוא. השו"א הוא שני
ידין עולה עשרים. תחת"ח הוא ו' עולה ששה. ותחת"ל הוא ו'
עולה עשרה. והקמץ הוא י' עולה ששה עשר. ס"ה. עולה
בניספריא שם בין:

וכן ששעתי מאמרו מ"ן בעל תת"טופ' וצוק"ל שחי' דורש
שכל מי ששנן ובקד איזה ברכה ואפי' תל' בשוא צריך להזכור
לזכור ולומר ה"ד בחולם.

בש"ע ארח סימן ה' סעי' א' כתב יכון בברכות
פירוש המלות. כשזכיר השם יכון פירוש. קריאתו
באדנות שהוא אֲדֹנִי הַכֹּל. ויכון ככתיבתו מיד ה' היא
שהוא היה הוה ויהיה. ובהזכירו שם אלקים יכון
שהוא תקף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם ע"ש:
כתב הגד"ק מוה"ר"ם לובלין בחשובותיו סימן פ"ג
בשם זקנו הנאמן המקובל שקריאת השם הנכבד והנורא
קריאת נקודתו המקובל בסני' מפי הנבורה לקרות
הידיד בשו"א. ה"הא בחולם. הוא"ו בקמץ ה"הא אחרונה
בלי ניקוד בנקודת לְעוֹלָם שנאמר זה שמי לעולם וכן
בעולם הוה שנקרא באדני צריך לקרות ה"ה בשו"א. ד'
בחולם. נ' בקמץ. יהוה בלי ניקוד. וכן הוא מקובל מפי
הנביאים ע"ה וכ"ה בחקונים שצריך לקרות השם
בנקודות חש"ק חולם שביא קמץ וס' רק באבותך
חשק ה'. ונאמר כי ב' חשק וכו': מצאתי בסמ"ה משה
גי' כ"ל וכו' שיקרא ה"ה בחספ פתח. ומצוה להדויעו
כל האברים בעת הזכרת השם כן הובא בנהורא שלם

החפלה.

וכן כתב הפרי מגדים באשל אברהם סי' ה' בשם
תשובת מהר"ם מלובלין כש"כ בסעי' הקודם ע"ש וכו'.
עוד ובתשובה מוה"ר"ר שבתי סופר כ' שמהר"ם ז"ל חזר
והסכים לקרות אלף בחספ פתח. דל"ת בחולם הני'
בקמץ. ושכן הסכימו בעל ע"מ ושל"ה וברכות הובא:
בספר דרך משה הנספח לס' הגן ליום כ"ג כתב ויהיה
מאור שמהא קריאת השם של אדני הדלת של אדני
בחולם ולא כמו שיש מהמונים שקורין הדלת עם שו"א
והוראי אין מן השם הוא זה וכו': וכ"כ בס' היעב"ץ
קודם ברכת ענ"י ע"ש: וכ"כ במחצית השקל: וכ"כ בשו"ת
נודע ביהודא מהדורא קמא סימן ב' הובא בחוסן ישועות

הצעה: ולמן חיים קליין מנעו של מין הרב. ה. בית יוסף. ויע"א

ב"ה דאיתו בי כבוד ידני הרב הגדול בתורה רב פקלים — סלא היצ"לים — זוכה ומוכה ירא וחדר על דבר י' כשת' מיה זלמן חיים קליין נ"י
קא קרשה השם יחסי' — שכתב וכתב אינם נזהרים בקראתו כחונן שפ"י חלכה צריך לקרוא בחספ פתח בחולם: ובקמץ וזה מביאיו התלים —
גובה השננה וגדול הקושי — זאך שא ראש לומר ששה למען שפך הגדול והם אינם חסים על קדושת שמו — צוואת גם נפשי כשאלתי ובקשתי שאיש
את רגלי עיוררו ויורו לקרא כהנון — ובפרט החיוב על המורים לז"ל ולומר את התנוקת של ב"ה רבן כי כשכתב כיון דק"ל על — ולהסבכים
יונקם — ולמען שמו הגדול והקדוש נזכה כלנו לבחיבה ותחיתם מוכה ולגאולה וישועה בבאי.
הביד בחוכבי ירושלים חיו ח"י אליל תרצ"ד לפ"ק

יוסף צבי דושינסקי רב ואב"ד יל"ל מקהלות האשכנזים ורב ראשי של היהדות החרדית בארץ-ישראל.

דפיס קלישר — ירושלים

KELEIN, JERUSALEM PALESTINE

נישואי בתו של מרן הב"י מזיבענבערגן

ועתה ניתנה ראש ונשובה לברר איך השתלשלו הדברים שהגיע גזע קודש של מרן הב"י למדינת זיבענבערגן. ונתחיל עם השמועה שמסר כ"ק מרן הגה"ק ר' משה ארי' פריינד זי"ע גאב"ד פעיה"ק ירושת"ו, בהזדמנות אחת בנוגע ליחוסו של אא"ז ר' זלמן חיים זצ"ל. וכך היה מעשה:

איש יהודי מארה"ק שהיה נוסע לחו"ל בתור 'משולח' לטובת איזה מוסד בארה"ק, היה בטראנסטא אצל נגיד אחד מנכדי אא"ז, ונתן לו הנגיד תמונת מצבת זקנו ר' זלמן חיים קליין שחקוק עליה "מגזע מרן הב"י", וביקש ממנו שיברר לו אם יש לזה מקור שיהודי אשכנזי מתייחס אל הב"י שהוא מארצות ספרד, והדגיש בפניו כי בנפשו הדבר לפי שבכל מקום שאומר שהוא מגזע הב"י לועגים עליו הכיצד מתייחס יהודי מארץ הגר אל מרן הב"י הספרדי.

בחזרתו לארה"ק ניגש המשולח אל אחד מבאי ביתו של הגה"ק ר' משה ארי' פריינד זי"ע גאב"ד ירושלים ת"ו והביא לו התמונה הנ"ל וא"ל, היות ששמעתי שגם ר' משה ארי' מתייחס למרן הב"י, בכך תראה לו התמונה ותשאל אותו אם נכון הדבר שיש צאצאים של מרן הב"י בזיבענבערגן, כדי שיהיה לאותו נגיד פתחון פה להשיב. כאשר נכנס הלה אל ר' משה ארי' והראה לו תמונת המצבה של ר' זלמן חיים, ושאל את פיו האם היו צאצאים למרן הב"י בזיבענבערגן, נענה: "בודאי אמת נכון הדבר שהיו בזיבענבערגן צאצאים למרן הב"י", שהרי הב"י היה גר בתקופה מסויימת בבולגאריע הגובלת בראמעניא, (כי מרן הב"י היה רב בניקאפאל כמו שכתבנו לעיל השוכנת על גבול בולגאריא-ראמעניא), ואז השיא אחת מבנותיו עם ת"ח במדינת זיבענבערגן הקרובה".

(באופן אחר העיד דר"ז הרה"ג ר' פנחס קליין זצ"ל שו"ב, בפני ש"ב הר"ר אלי' מאיר טראוויס שליט"א בן דודתי מרת יהודית תחי', כי שמע מאחד שראה כתב יוחסין מפורט של משפחתנו עד מרן הב"י תלוי על קיר של מוזיאון בעיר קארלסבורג, והצטער שלא צילם זאת, ועי' לעיל מה שהבאנו מר"י גרינוולד. ושאלתי את בנו ר' משה שי' מה הוא שמע מאביו בענין זה? וא"ל שהוא זוכר רק זה שאנו מתייחסים לבתו הצעירה שנולדה למרן הב"י בהיותו בן שמונים ומעלה, ונישאת לת"ח שהיה אח"כ מחכמי קושטא. (זה שונה מהמסורת הרווחת במשפחתנו, אזי אם קבלה היא נקבל, אבל יתכן שאמר כן מחמת שחשב כי אנו מתייחסים לאשתו האשכנזית של מרן, ראה עוד לקמן).

והוסיף הרמ"א פריינד לספר: "פעם אחת נסע יחד עם אביו הגה"ק ר' ישראל פריינד זי"ע אב"ד הוניאד כשסיבב על הכפרים לבדוק הסכינים של השוב"ם דשם, ובאחד הכפרים יצא לקראתו השו"ב דשם [והגם שלא הזכיר שמו של השו"ב, אבל קרוב לודאי כי היה זה אא"ז ר' זלמן חיים, ששימש אז כשו"ב בכפר גאלגא הסמוכה להוניאד, כי כך היה דרכו בקודש לקרב את קרוביו ולהחזיק בקשרי משפחה עם משפחת שטיין. וגם יש תח"י צילום כת"י של אא"ז פלפול בענין חידושו של אא"ז בענין המקוה שחידש שהיה בינו לבין הגה"ק מנאסוד זי"ע אביו של הגה"ק מהוניאד זי"ע, וגם הרה"ח ר' שמואל יחיאל קליין הי"ד בנו של אא"ז היה גר בנאסוד, הרי שהיה קשר ביניהם], ונתן לו שלום והחזיר לו שלום ואמר השו"ב לאבי הלא אנשים אחים אנחנו כי אנו מתייחסים למרן הב"י, ומדי דברו בו התחיל לפרט את

כל שמות אבות המשפחה עד מרן הב"י. וסיים ר' משה ארי' את דבריו בכאב ואמר "ילדות היתה בי ולא היה בי דעת אז לכתוב עלי גליון את סדר היחס ששמע אז, כי אם הייתי עושה כן הייתי יודע עכשיו את היחס עד מרן הב"י".

(כ"ז שמעתי מפי בעל המעשה הרה"ח ר' צבי ראובן דאווידאוויטש שליט"א. וכשסיפרתי הסיפור להגאון ר' משה מנחם עקשטיין שליט"א רב ביהמ"ד גאלאנטע ירושלים, תלמידו המובהק ומשמשו בקודש של הגה"ק רמ"א פריינד ז"ע הוסיף על סיפור זה, כי כאשר נפטרה אשת החבר הגה"צ ר' אלעזר בריזל זצ"ל והיה כתוב על מודעות האבל שהיא נכדת החיד"א זיע"א, ושאל את הגאב"ד היתכן שיש להחיד"א הספרדי צאצאים אשכנזים, ענה לו הרמ"א: אני ג"כ 'פרענק' שהרי הנני נכדו של מרן הב"י. - לע"ע לא עלתה בידי לברר דיו היחס של הגה"ק רמ"א פריינד ז"ע למרן הב"י מאיזה משפחה המתייחסת למרן הב"י הוא מתייחס, ואין משיבין את הארי. ברם ברירא לן מילתא, שד"ז בעל ה"באר משה" ז"ע גיסו של כ"ק זקינו הגה"ק ר' מרדכי יודא לעוו מענטערדאם היה מיוחס למרן הב"י כמו שנביא לקמן, ואולי השו"ב פירט היחס של דודו הבאר משה, וקשרי משפחה שהיה לו עמו. אשמח אם ידוע למי שהוא יותר פרטים על זה).

החלק השני של הסיפור שמעתי מעוד מקור נאמן. כשנפטר הרה"ח ר' מרדכי דוד בלום זצ"ל וישבו עליו שבעה ל"ע, הגיע לנחם הגה"ק ר' משה ארי' פריינד ז"ע גאב"ד עיה"ק ירושת"ו, וכששמע כי האלמנה [מרת בריינא ע"ה בת ר' משה יהודה בן ד"ר הגה"צ ר' מאיר שטעסל הנזכר למעלה] מוצאה מנאסוד, עירו של כ"ק זקינו הגה"ק מנאסוד ז"ע, ביקש לנחם גם אותה. כשנכנס אליה אמרה אליו בין הדברים שהיא מתייחסת למרן הב"י, נענה ר' משה ארי' ואמר, שגם הוא מתייחס אל מרן הב"י, והוסיף לספר מעשה שהיה: פ"א הייתי באיזה מקום וניגש אלי איזה יהודי ונתן לי שלום וא"ל אנו קרובי משפחה ואנו מתייחסים למרן הב"י ופירט לי אז את יחסו עד למרן הב"י, ועד היום כואב לי למה לא רשמתי את היחס (מפי ש"ב הרה"ח ר' צבי אלימלך בלום שליט"א בן הרה"ח ר' מרדכי דוד ומרת בריינא הנ"ל, שנכח שם).

ושמועה זו עברה מפה לאוזן אצל זקני המשפחה (הרה"ג ר' יחיאל זילבערבערג הנ"ל ועוד) שמרן הב"י ז"ע בעודו בחו"ל השיא אחד מבנותיו במדינת זיבנבערג לת"ח ושמם היה רבי צמח (מפי הרה"ג ר' יחיאל הנ"ל. ולפי מ"ש בספר מקורות לקורות ישראל, שיהודי קארלסבורג עמדו תמיד במשא ומתן עם אחיהם בערי תוגרמה כאשר יראה הקורא בפנקסי הקהילה בכמה מקומות הדבר מובן).

וזה שהשיא בתו בחו"ל, יש לו סמוכין מהספה"ק מגיד מישרים למרן הב"י, וזלה"ק (פר' ויקרא מהדורא קמא): "אור ליום שבת ה' לניסן היה חופת בתי תמ"ה (מפי הגה"ח ר' אביש ציינווירט שליט"א שמעתי ששמה כן והמהדיר של מגיד מישרים המתורגם הרב יוסף הכהן כ' שזה ר"ת תברך מנשים באהל וצ"ל תמ"ב וביוסף בחירי כ' שזה ר"ת תברך מנשים אמן וצ"ל תמ"א) וכו' ומני הטוב לא אמנע מפיק וכו' כי אזכר לעלות לא"י להתחבר שם עם החברים להרביץ תורה וכו'" עכלה"ק. נמצינו למדין שאם המגיד הבטיח לו שיזכה לעלות לא"י הרי שהיה אז בנישואי בתו בחו"ל.

וכמו כן המסורת, אצל צאצאי הרה"ח ר' יעקב יאקאב ז"ל מדעברעצין כי המה מתייחסים למרן הב"י ז"ע, מצאצאיו שנולדו לו בחו"ל ולא עלו עמו לארה"ק. (מסורת

זו הגם שלא נחקר דיה קיבלתי מהרה"ח ר' דוד מאיר יאקאב מעיה"ק צפת ת"ו, וקבלתם קרובה מאד לקבלתנו הן ממ"ש למעלה, ועוד, שלפי דבריו גם הוא דור י"ג למרן. וגם אצלם מקובל הדבר, שהי' בנמצא כתב יוחסין אצל אשה זקנה ממשפחת קליין בדעברעצין, ואבדו עקבותיו).

והשתא ניחזי אנן מאיזה אשה של מרן הב"י היתה בתו זאת שנישאה בזיבענבערגן, מהראשונה לא יתכן שהרי נפטרה עם כל יר"ח ל"ע [וזה"ק בספה"ק מגיד מישרים פ' וארא מהדר"ק אור לשבת בר"ח שבט ה' עמך וכו' ואע"ג דביומא כי האי אתענשת בברך וכו' וברך קדמא אשתקל מילוליה וברתא קדמא בשבתא מיתת ואף אמהון בשבתא מיתת והא מיתו לך ארבעה וכו' והלא בהאי איתתא דזכינת תזכה בה בבנין קדישין וכו' עכ"ל"ק, הרי לך שמתה אמהון וילדיה ל"ע והמגיד מבשר לו שמהאשה השניה שנשא יהיה לו בנין קדישין ממנה. ואכן בבית העלמין בסלוניקי יש מצבות לשלשה ילדיו של מרן וכה חקוק עליהן "בני ציון היקרים בני יוסף קארו יצ"ו ה"ה יצחק ויהודה קארו נ"ע" ומצבת הבת "מצבת היקרה מרת בואינה נ"ע בת מוהר"ר יוסף קארו יצ"ו".

ואשתו השלישית נישאה אליו כשהיה מרן בצפת אחרי שנפטרה אשתו השניה. [כאן עלינו להבהיר, כי ישנם אשר מחמת הקושי שהיה להם איך נהיה הדבר כי מצאצאי מרן הב"י הספרדי שינו את טעמם למנהגי אשכנז, והמציאו סברא מדעתם כי הרי אשתו האחרונה של מרן הב"י היתה אשכנזית כאמור, ולכן גם ילדיה נטו להתנהג כאשכנזים עד שבמשך הזמן התערבו אתם לגמרי. וזה אינו; ראשית כי דברים כאלו אל לנו להמציא מבטננו ללא שום קבלה ומסורת, שנית, קשה מאד לקבל הדבר שנכדי מרן הב"י בדורות הראשונים כבר לא יתנהגו כפי הוראותיו בהלכה, שכן לפי כללי הפסק 'ברא אזיל בתר אבא', ואם סתם ברא חיים על אבא כ"ש זרעיה דמרן הב"י, שהרמ"א כותב עליו: "החולק עליו כחולק על השכינה". ועוד לפי המציאות אינו נכון כלל, כי בנה רבי יהודה ישב רוב ימיו בשאלוניקי להדפיס תשובותיו של אביו, וגם בנו רבי ידידיה נכדו של מרן נולד ונפטר בשאלוניקי וכל ימיו היה בין הספרדים].

א"כ לפי"ז יוצא שהילדים של מרן שנשארו בחו"ל הוא מאשתו השניה בתו של רבי יצחק סבע בנו של רבי אברהם סבע בעל צרור המור מגדולי החכמים ממגורשי ספרד. [דרך אגב, גם בנו של מרן שהיה חתנו של רבינו האריז"ל הוא מאשתו זאת, כי אשתו השלישית כשסיפרה לר' שלומיל מדרעזניץ חתנו של מהר"י סרוג מתלמידי האר"י, על האירוסין של בנו של מרן עם בת האריז"ל היא סיפרה על זה כעל בנו של מרן ולא בנה].

*

כעת שומה עלינו לברר איך אא"ז ר' זלמן חיים קליין זצ"ל מתייחס למרן הב"י, אם מצד אביו ר' אברהם יוסף [ואכן יש מבני משפחת קליין שטעו בזה בחושבם שגם הם מתייחסים אל מרן הב"י] או מצד אמו מרת יהודית ע"ה.

מזקני המשפחה שמעתי שהיחוס מגיע מצד מרת יהודית הוא [ש"ב הרה"ח הישיש ר' אברהם יוסף ווידער זצ"ל בן הרה"ח ר' יודא צבי נכדו ותלמידו של אא"ז ר' אברהם יוסף קליין א"ל שכפי הנראה היחוס למרן הב"י הוא מצד זקנתנו מרת יהודית ולא מצד ר' אברהם יוסף, כי יר"ח של אחיו לבית קליין אינם יודעים על כך שהמה מתייחסים למרן הב"י]. ומצאתי סמוכין לזה ברשימות של הממשלה [במפקד האוכלוסין בעיר האדאד משנת תרל"ג וגם ברישום

הנישואין הראשונים של אא"ז ר' זלמן חיים קליין זצ"ל בעיר ווארצע שנת תרל"ט, ששם משפחת זקנתי מרת יהודית ע"ה לפני הנישואין היה "שטיין" בת הגה"צ ר' צבי שטיין מהאדאד.

ויש בידי עדויות כי אא"ז היה מחזיק בקשרי משפחה עם צאצאי הגה"ק ר' פרץ טובי' שטיין מפילד ז"ע (אשר עליו נסוב כאמור המאמר של ש"ב הרב צבי אלימלך הלוי דייטש שליט"א ב"עלי זכרון" חודש אייר תשע"ו). ושמעתי מפי מרת ביילא זילבערבערג ע"ה הנ"ל, כי כשהגיע בנו הרה"ג ר' וואלף הירש שטיין שו"ב דק"ק קלויזנבורג זצ"ל לגור בירושלים עיה"ק ת"ו החשיבוהו בבית אא"ז ר' שלמה זלמן חיים קליין זצ"ל לקרוב משפחה של זקיתנו מרת יהודית בת ר' צבי הירש

שטיין מהאדאד. [אגב, גם זאת שמעתי ממרת זילבערבערג ע"ה, כי אז בזמנו עברה שמועה כי אצלו נמצא הכתב יוחסין של משפחת שטיין עד מרן הב"י. אבל ע"י למעלה משר"ת דברי שלום]. גם היה מקיים מאמרם ז"ל 'המקרב את קרוביו' עם צאצאי הגה"ק ר' משה שטיין אב"ד סענדזשארץ בעל "באר משה" ז"ע, כמו ששמעתי מפי ש"ב הרה"ח הישיש ר' מאיר שטיין שליט"א מברוקלין נכד הגה"ק בעל "באר משה" ז"ע, שבעת שלמד בישיבת הגה"ק מהר"ץ דושינסקי ז"ע בעיה"ק ירושלים ת"ו ניגש אליו אא"ז ר' זלמן חיים ונתן לו שלום וא"ל: "אנו קרובי משפחה כי גם אני ממשפחת שטיין".

הרי שלך לפניך, כי יחוס אא"ז ר' זלמן חיים קליין למרן הב"י הוא מצד אמו מרת יהודית ע"ה בת ר' צבי שטיין מהאדאד [הנה זקנתי מרת יהודית ע"ה נולדה בשנת תקצ"ד לפ"ק הרי שאביה נולד לכל המאוחר שנת תקע"ד ונלב"ע לפני חודש מר חשון שנת תרמ"א, שאז כבר נולד נכדו ה"ה דר"ז ר' צבי קליין ע"ה שקרוי על שמו, הרי שהיה בן דורו של הגה"צ ר' פרץ טובי' שטיין זצ"ל. ולדאבוני לא עלתה בידי לע"ע להשיג תמונת מצבתו בעיר האדאד ולברר את שם אביו ושנת פטירתו המדויקת, שהוא ענף של משפחת שטיין בזיבענבערג, הידוע כי המה מתייחסים למרן הב"י. והשתא דאתינן להכא נייתי ספר וניחזי, מה שהעידו הגאונים הצדיקים ממשפחת שטיין מפייהם ומפי כתבם.

פרק ג - מסורת משפחת שטיין

זה לשון הגה"צ ר' אברהם אשר זעליג שטיין אבד"ק ס' אודווארהעל בנו של הגה"ק ר' משה שטיין זצ"ל אב"ד דק"ק ערדי שענזארץ במדינת זיבענבערג, בהקדמה לספר "באר משה": "פעם אחת הכיר שרחוק הדבר שיקבלו דבריו היה מקיים 'ויגבה לבו בדרכי ה' ופתח את פיו הקדוש ואמר: "הלא תדעו כי מגזע מרן הבית יוסף ז"ע קאתינא, ובית יוסף להבה!" ויראו האנשים מאד לנפשם לעבור על פיו הקדוש" עכ"ל.

גם הגה"צ ר' פרץ טוביה שטיין זצ"ל הי"ד אב"ד "דיאש", נכדו של הגה"ק ר' פרץ טובי' פילדער ז"ע, דודו של בעל ה"באר משה", כותב בהקדמה לספרו "רמון פרץ" בזה"ל:

"לכן אהובי מורי ורבותי אחי ורעי! שימו לכם לדברים האלה ותיקר נא נפשי בעיניכם להביא ספרי לבתיכם, קחו הטוב ממני, ואם לא לכבודי עשו לכבוד אבותי, אם לא בגיני עשו בגין הורי ומורי אשר ישנם פה בחיים חיותם עמו"ש, ולהבליח אשר שבקו לן חיים, קדושים אשר בארץ המה, אשר כולם היו יראים ושלמים גדולים בתורה. וגם מקובל במשפחתנו מימים ימימה, שמגזעו של מרן הב"י בעל השו"ע אנחנו, ולכן נקרא משפחתנו בשם "שטיין", כי הב"י נקרא בשם רבינו יוסף קארו, והשם קארו בלשון אראביש הוא "שטיין" בלשון אשכנז וכו'. (כאן מעתיק מתוך הקדמת ה"באר משה" שהובא לעיל).

[יש להעיר על כך, כי זמן הרבה לפני תקופת מרן הב"י כבר לא דיברו בספרד בלשון ערבי אלא לשון ספרד, והיהודים דברו בלשון "לאדינו" שהיא שפת ה'אידיש' של יהודי ספרד, וגם איננו נכון ש'שטיין' בתרגומו הערבית היא 'קארו'. וביררתי אצל דוברי 'לאדינו' ואמרו לי כי ביאור תיבת 'קארו' הוא 'קר', ויתכן שהכוונה לאבן טוב. - עוד יש להעיר, הרי לפי כל המסורות אנו מתייחסים למרן הב"י מבחוץ שדרך העולם האשה מקבלת שם משפחת בעלה, אולם זה אפשר לתרץ כמו שמצינו הרבה מגדולי ישראל שקראו א"ע ע"ש זקנם מצד אמם כאשר היו גדולים מפורסמים בצדקותם כגון הרה"ק מראפשיץ ז"ע ששם משפחת אביו הוא 'רובין' והוא קרא א"ע ע"ש זקנו מצד אמו הגה"ק ר' יצחק הלוי האראוויץ אב"ד אה"ו למרות שלא היה לו].

ומבואר שם בהקדמה זו שהגאון המחבר היה בן אחיו של קדוש זקני הרה"ג המפורסם צדיק כביר מו"ה פרץ טובי' שטיין זצ"ל אשר שמו הקדוש נקרא עלי, וזקני זה הגאון זצ"ל היה מפורסם במדינת זינבערגן לצדיק גדול גאון וחרף עצום, והיה נקרא בפי כל ר' פרץ טובי' פילדער, כי היה דר בכפר קטן הנקרא 'פילד' סמוך לעיר "בונפי הוניאד", שם הרביץ תורה לרבים, העמיד תלמידים הרבה, שלמד בשקיקה ובהתמדה נפלאה עם בחורים צעירים וכו'".

וראה את מכתבו של הגה"צ ר' אברהם אשר זעליג שטיין בן ה"באר משה" שכתב אל אחיו בענין הדרשה שידרוש לפני חתונתו (באר משה החדש עמ' ע"א): "וקודם הדרשה תאמר יהי רצון הנדפס בשערי ציון וגם עשרה פעמים דבקה לעפר נפשי, וכו' עד כי תרחיב לבי, קודם שהולכין לביהכ"נ, ולא תפחד מאויב, כי אאמ"ו זצ"ל בודאי יעמוד לימינך [כמבואר בזה"ק פרשת פנחס שמגרשים האבות מגן עדן להשתתף בשמחת בניהם], וגם שאר אבותינו הקדושים ומרן הבית יוסף זיע"א".

וראה גם מש"כ בתשובה (העתקנוהו לעיל) לאחיו הנ"ל בזה"ל: "ואני שמעתי שהיה לזקני זצ"ל אגרת יחוס עד אא"ז מרן הב"י ז"ל עכ"ל.

עוד מצאתי בס"ד מקור טהור על יחוס משפחת שטיין למרן הב"י ז"ע בספר "זכור לאברהם" להגה"צ ר' אברהם קורלאנדער זצ"ל ראב"ד גראסווארדיין (בראשונה נדפס בספר כנסת ישראל על פרקי אבות), ובתולדות "משפחת קולאנדער בגראסווארדיין" שנדפסו בראש הספר מספר דרך אגב על גיסו של המחבר הרה"ג ר' משה שטיין מעיר נאדיפאלו אשר מתייחס אל מרן הב"י ז"ל: "הגאון מו"ה ר' אברהם קורלאנדער וכו', בן י"ג שנה היה כאשר עזב ארץ מולדתו קורלאנד ובא לישיבת רבו המובהק הגאון הנודע מו"ה יוסף האבדק"ק פוזנא נקרא בפי כל "יוסף הצדיק" [נלב"ע ה' אדר שנת תקס"א] חתן

הגאון מהר"י לאנדא זצ"ל בעל הנודע ביהודה מפראג, חביריו היו הגאונים הגדולים הגאון מו"ה מאיר אלמאש ז"ל שהיה אבדק"ק מאטטערסדארף [נולד שנת תקל"ח והיה גם תלמיד מהר"ם ברבי מפרעסבורג היה חמיו של הגה"ק בעל מנוחת אשר מטשענגער זי"ע נלב"ע י"ג כסלו תר"ב], והגאון הנודע מו"ה משה פערלס אבד"ק אייזנשטאדט [נולד שנת תקמ"ד ובשנת תקנ"ח הלך ללמוד אצל מהר"י הצדיק מפוזנא עד פטירתו ונלב"ע יום ט"ו אב תרי"ד] אבי הגאון מו"ה ר' מאיר פערלס אבד"ק קראלע, והה"ג מו"ה משה שטיין ז"ל. לבקשת האחרון (ר' משה שטיין) בא לאונגארען כי הוא ז"ל שידך לו את אחותו וכו', ואמה היתה צדיקת מפו' ועד היום מספרים נפלאות ממנה, ועל כל צרה שלא תבוא הולכים על קברה להתפלל בעיר נאדיפאלו, ויבאו הגאון מהר"א הנ"ל עם חביריו הגאונים הנ"ל עד פרעסבורג ונשאר בישיבת הגאון מאוה"ג ר' משולם איגרא הנקרא ר' משולם טיסמעניטץ זצ"ל [נלב"ע ביום ב' דחומה"ס תקס"ב] ולמד שם כשנה תמימה ומשם בא לק"ק ס' נאדיפאלו ונשא אישה חשובה צנועה זוג' הצדקת ממשפחה מפוארת מגזע רבינו הבית יוסף ושו"ע ז"ל ע"כ.

[למען האמת, יש כאן כמה דברים הטעונים בירור. מ"ש שבא מהר"א עם חביריו הנ"ל, יש להעיר ע"כ, כי בתולדות המחבר בשו"ת בית נאמן להגאון ר' יצחק משה פערלס כ' שם נכדו המו"ל כי כמלאת לו י"ב שנה הלך ללמוד בישיבת הרב הגאון ר' משולם איגרא ומקץ שנתים ימים הלך עם ר' מאיר אלמאש ללמוד אצל מהר"י הצדיק מפוזנא, וזה כמ"ש כאן שר"מ פערלס ור"מ אלמאש למדו ביחד, אבל משם משמע שלמד תחילה אצל ר' משולם איגרא ואח"כ הלך לישיבת מהר"י מפוזנא, וחזר משם איזה זמן אחרי פטירת רבו. אולם זה אפשר ליישב כי כוונתו שרק מהר"א נשאר ללמוד שם והם לא נשארו שם. אבל יפה העיר בהקדמת ספר "מנוחת אשר" להגה"ק מטשענגער זי"ע בחלק אור המאיר תולדות ר"מ אלמאש חמיו של המנוחת אשר, כי לפי החשבון היה בין ר' מאיר אלמאש לר' יצחק משה פערלס הבדל כט"ז שנים, ולא מסתברא שלמדו יחד בישיבה, אלא הידידות ביניהם נהיה אח"כ, וגם ר' מאיר אלמאש לא למד אצל ר' משולם איגרא כי אם אצל מהר"ם ברבי שגם היה בפרעסבורג, וגם מ"ש כשנה תמימה אינו עולה יפה, כי רבו מהר"י מפוזנא נלב"ע ה' אדר תקס"א ובהקדמת בית נאמן כ' כי ר"מ פערלס נשאר בפוזנא עד פטירת רבו ועוד התמהמה שם זמן מה ור' משולם איגרא נלב"ע בתחילת תקס"ב, לא נשאר כי אם חצי שנה בדוחק].

הרי מצינו עוד ת"ח מלפני כמאה ושבעים שנה ממשפחת שטיין במדינת זיבענבערגען שמתייחס למרן הב"י והגם שאין לנו עדיין הוכחות על היותו ממשפחתנו, אבל הסברא נותנת כי קרוב לנו האיש. [רגלים לדבר שמשפחת קורלאנדער מגראסווארדיין היו קרובי משפחה למשפחת שטיין אפשר לראות ממכתב הגה"צ ר' אברהם אשר זעליג שטיין אב"ד ס' אודווארהעל לאחיו הגה"צ ר' ישראל דוב שטיין מראצפערט לפני חתונתו בשנת תרנ"ג (נדפס בבאר משה החדש ע' ע"א) ומתאונן שם על מצבו הדחוק וז"ל: ואין לי אפילו פרוטה אחת על ההוצאות, ע"כ אהובי אחי נ"י ... אין באפשרי להבטיחך אם אהי' על החתונה שלך וכו' אם תרצה שלח חתונה בריוול לרב ר' רפאל קורלאנדער נ"י מגראסווארדיין עכ"ל. ר' רפאל הזה הוא בנו של הגה"צ ר' אברהם קורלאנדער מגראסווארדיין גיסו של הגה"צ ר' משה שטיין מנאדיפאלו והיה נגיד בעמיו, וכנראה שכוונתו היתה שאם החתן שהיה יתום מבני משפחתו ישלח לו הזמנה לחתונתו אולי ישלח איזה סכום שיהיה לו להוצאות הנסיעה לבא ולהשתתף בחתונתו].

עד עתה כתבתי מה שמקובל במשפחתנו ומה שכתבו הגאונים הצדיקים ממשפחתנו בספריהם וד"ת שהר"ל, וממנו תראה עד כמה היה זאת קבלה אמיתית בידם. הרי לפנינו מסורת אבותינו מפייה ומפי כתבם מג' מקורות שונים, (א) מסורת משפחת קליין, (ב) מסורת משפחת שטיין, (ג) מסורת משפחת קורלאנדער מגראסווארדיין.

פרק ד - האם מתייחסת משפחת "שטיין" למשפחת "קרא"?

היות שנשתרשו טעויות בלא יודעין בנוגע לספר היוחסין של משפחתנו, והיו שהוסיפו מדעתם את ספר "יחוס משפחת קרא" מספר "איל המילואים" כאילו זה ספר יחוסנו, ויש שהרחיק לכת לומר ש"הקבלה בדיננו" שאנו נכדי הב"י מקורו ב"איל המילואים", ומחמת שבא להוסיף בא לגרוע כמאמרם "כל המוסיף גורע", ואמר שאבותינו באו לכלל טעות ח"ו מחמת שהמדפיס רצה למשוך את עין הקונה כשיראו שהמחבר הינו נכד הב"י ירצו לקנותו, אבל המדפיס טעה בהבנת הספר יחוס וכשראה השם ב"י הכניסו לדף השער ולא דק שהיחוס הוא מדודו של הב"י. [ובאמת צדק בזה, כי המעיין בספר "יחוס משפחת קרא" רואה כי אף לשיטת מחבר ספר היחוס אינו מתייחס למרן הב"י כי אם ל"דודר" ר' אביגדור קרא מפראג, וגם יתכן כדבריו שסיבת הטעות של בני משפחת קרא המתייחסים למרן הב"י, הוא באשמת המדפיסים, אבל מה שתלה טעותם של בני משפחת קרא באבותיו אינו נכון כלל ואין הדעת סובלתן].

ובאמת לא היינו צריכים להתייחס לכל טועה, אף כי אחרי שהבאנו בפרקים הקודמים דברים ברורים ביותר, אשר יסודתם בהררי קודש, והסיבה לטעותם הוא רק מחמת חוסר ידיעה, ובטוחני שאם היו קוראים את הפרקים הקודמים במאמרנו זה, בודאי לא היו מסיקים מסקנות כאלו, אבל היות שטעויות הללו כבר נדפסו והתפרסמו פרסום רב, ואצל כמה מחוקרי היוחסין התקבל כתגלית של יחוס שנתבדתה, לכן מן ההכרח להתייחס אפילו לדברים שאינם ראויין להיאמר וכ"ש להיכתב ועאכ"כ לבוא בדפוס.

ואסדר הדברים למען ידע הקורא מי הוא המקשר בין ספר יחוס משפחת קרא למשפחתנו, והאם יש על מי לסמוך. הרב צבי אלימלך הלוי דייטש שליט"א במאמרו הנ"ל בעלי זכרון' כבר כתב ע"ז דברים ברורים, ואענה גם אני חלקי מה שנלע"ד.

ובכן, כאשר יצא לאור הספה"ק "באר משה" להגה"ק ר' משה שטיין זי"ע אב"ד סענדזשארץ בשנת תשמ"ב ע"י נכדו הגה"צ ר' משה זאב פאלאק מגראסווארדיין זצ"ל, העתיק שם ספר היחוס ממשפחת קרא וכתב בזה"ל: "היות שהמחבר בעל באר משה הי' נכד הב"י על כן אמרנו להדפיס העתק מספר איל המילואים ספר היחוס ממשפחת קרא" עכ"ל, ולא הוסיף כלום אפילו ברמז כלשהיא שיש לו בקבלה בידו שזה הכתב יוחסין של משפחתנו. אבל כשנתפרסם הספר בירחון התורני "המאור" אזי כדי לרז לקנות את הספר וטוב אומר המוכר, כתב המפרסם בזה"ל: כי הרב פאלאק מפרסם בראש החיבור ספר יחוס למשפחת קרא וכו', ושם כבר מוסיף דבר חידוש כי "המחבר ספר היחוס הוא זקנו של הגאון ר' אברהם שטיין זצ"ל אב"ד הידלעמאש אביו של הגאון המחבר, ושמו ר' אברהם קרא מקויל" והולך ומונה עד "ר' יצחק זעליג חריף אב"ד האנובר [עצם הדבר שבנו של מרן הב"י שמו יצחק זעליג, שם אשכנזי מובהק, אינו נכון לכל מי

שקרא הפרקים הראשונים של המאמר] **בן הגאון רבינו יוסף קרא בעל בית יוסף ומחבר שו"ע** עכ"ד הירחון התורני "המאור". הרי לנו שהמחדש שר' אברהם שטיין אב"ד הידלעמאש הוא נכד ר' אברהם קרא מקויל ולמעב"ק עד רבינו יוסף קרא בעל בית יוסף ומחבר שו"ע, אינו אלא המפרסם בירחון המאור ולא המ"ל הגה"צ מגראסווארדיין נכד המחבר שיהיה מקום לתלות בקבלת אבותיו [ואפילו אם אכן קיבל כן מאבותיו, קשה לקבלו נגד קבלת כל שאר צאצאי משפחת שטיין].

הנה עיניך רואות כי מי שתלה הטעות באבותיו, שהלכו שולל אחרי פרסומת המדפיסים, הוא בעצמו בנה כל בניינו על יסוד נופל פרי פרסומת גרידא של ירחון המאור. וזה מראה באצבע על אדני מה הוטבעו הקשר בין יחוס משפחת קרא למשפחת שטיין, ושאינו לו על מי לסמוך וכ"ש לדחות עבורו מסורת אבותינו מפניו.

עוררין על ספר "יחוס משפחת קרא"

גם על עצם ספר "יחוס משפחת קרא" שמשם המציאו הערעור על קבלת אבותינו, קמו עוררין רבים, ראשית, עירוב פרשיות שנינו כאן וכל מי שבקי קצת בספרי היוחסין ובסדר הדורות אינו מוצא שם ידיו ורגליו, וכמו שהאריך ש"ב הרב צבי אלימלך דייטש שליט"א במאמרו הנפלא (שם), אבל גם הקשר בין משפחת קרא למשפחת קארו אינו עולה יפה, וכמו שמפורש יוצא מפי הכהן הגדול מאחיו הגה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע [כפי שנדפס מעצם כתי"ק בירחון סיני כ"א] שבקיאיותו העצומה משתרעת גם על דפי ההיסטאריע של עמנו, וזה לשונו: "ובריש ספר איל המילואים הנדפס מחדש בקראטשין תר"ב יש יחוס משפחת קרא וכו' עוד כתב שם דה"ל למהר"ר אביגדור קרא ב' אחים ה"ה בעהמ"ח תולדות יצחק והב' הג"מ אפרים אביו של הג"מ יוסף קרא המפרש ד' טורים וכסף משנה וש"ס והג"מ יוסף קרא ה' חתן הג"מ אהרן איש ליפשיץ וכו' ע"כ וגם זה שיבוש גדול ונתחלף לו משפחת קארו במשפחת קרא [לכאורה הסיבה הראשונה של הטעות נובעת מהביטוי הפולני שמבטאים קארו עם ו' בניקוד חולם כמו קרא בלי ו' עם ניקוד חולם], והר"א קרא אשכנזי בפראג ובשנת קמ"ט כנ"ל וה"ר יצחק קארו ואחיו ה"ר אפרים אבי הבית יוסף הם ספרדים מהגירוש דשנת רנ"ב והיו ק' שנה או יותר אחר ה"ר אביגדור קרא ואי אפשר שיהיו אחיו וגם אין להם ייחוס וקורבת משפחה עמו כלל כי הם מצאצאי ספרד ומשפחה אחרת בשם וכינוי אחר ג"כ וגם לא הבית יוסף חתן הג"מ אהרן מחכמי אשכנז עכ"ל.

הגם שאין מה להוסיף על דברי הכהן הגדול, אבל כיהודה ועוד לקרא אעירה נא מה שנלע"ד נכון לציין, שהפקפוק הכי גדול על 'ספר יחוס משפחת קרא' הוא, שמשם יוצא כי זקנו של מרן הב"ר ר' יוסף קארו היה אשכנזי מדור דור ובאמצע ימיו נדד לספרד עם משפחתו, בעוד שאת בנו ר' אביגדור קרא השאיר בפראג, וזה אינו נכון כלל כמו שהבאנו לשונו של בעל ספר תולדות יצחק בהקדמתו: "אמר יצחק בן החכם הענו המאושר בכל עניניו ר' יוסף קארו זצ"ל הספרדי מעיר טוליטולא" עכ"ל.

ועוד דלפי"ז יוצא שמרן הב"ר גם הוא נחשב להלכה כאשכנזי, ודבר זה, כל מי שקרא ושנה בספרי הפוסקים א"א להולמו כלל, ראשית, הלא כל הטעם שהרמ"א פרס מפה

וקידש את השו"ע בהגהותיו, הוא, אך ורק בגלל שמרן הב"י היה ספרדי ולא הביא דברי הפוסקים המפורסמים בבני אשכנז (מת"ד הרמ"א בהקדמתו להמפה עיי"ש), וגם כמה וכמה תשובות אנו מוצאים בספרי השו"ת הדנים בשאלות כאלו אשר הספרדים חייבים לנהוג כמרן הב"י והאשכנזים כהרמ"א, אשר כמה מהן הבאנו לעיל בפרק א, ואם נלך בדרך זו דנת את כולם להיגזז ח"ו...

ועוד מש"כ בספר יחוס משפחת קרא, שמרן היה חתנו של ר' אהרן איש ליפשיץ מחכמי אשכנז, הוא פירכא שאין עליה תשובה, לו יהי כדבריו, מכל חותניו של מרן שנקבו בשמות בראשית דברינו ואשר הובאו מדברי תורתם "ביתה יוסף" ובשאר ספרי דמר שו"ת "אבקת רוכל", לא מצא לנכון לציין רק חותן אחד (לפי דבריו) ששמו לא נזכר בשום מקום! אתמהא.

הדבר היחיד שיש בידי לתרץ הרב המחבר של ספר יחוס משפחת קרא שאמנם היה חכם אחד בשם רבי יוסף קרא שאכן היה חתן ר' אהרן איש ליפשיץ, אבל היות שלא דק בין קרא לקארו חשב לתומו שמדובר כאן במרן הב"י [ובזה אפשר ללמד זכות למה לא כתב "מרן" על ר' יוסף קרא, כי כן היה כתוב שם וזאת מחמת שבאמת אין זה מרן הב"י, והוא הוסיף מדעתו כמה פרטים של מרן הב"י ממקורות אחרים], ולפי האמת מירי בחכם אחר לגמרי ממשפחת קרא האשכנזית אבל לא ממשפחת קארו הספרדית.

[אגב אורחא, אידי דעסקינן בה, נתייחס גם אודות יחוסו של החסיד המפורסם ר' יעקב יצחק המכונה זעליג קארו זצ"ל מוולאצלאוועק שכ' ה"קאצקער קוויטל" המפורסמת וחותם א"ע כנ"ל למרן הב"י, ויש שרצו לבנות ע"ז שהיה ענף למשפחת קארו הספרדית בפולין. אבל האמת יורה דרכו שהוא שייך ג"כ למשפחת קרא האשכנזית שמקורה בפראג, ראשית שמו מוכיח עליו "יצחק זעליג", שזה שם נפוץ מאוד במשפחה זו, עי' בספר היחוס למשפחת קרא, ולא דבר רחוק הוא, שהרי גם רב העיר וולאצלאוועק היה ממשפחה זו ושמו ר' יוסף חיים ב"ר יצחק זעליג קרא, ולא צריכים לחדש גזע חדש של צאצאי מרן הב"י בפולין, אלא אפשר לספחו להטעות הנפוץ של החיבור בין משפחת קרא לקארו].

הרי שכל הבנין שנבנה על ספר יחוס משפחת קרא, נבנה על יסוד נופל, וגם הקשר בינו לבין משפחת שטיין איננו לא קבלה ולא מסורת ונפל פיתא בבירא.

המורם מכל האמור, אשר מסורת אבותינו בידינו אשר אנו מתייחסים למרן הבית יוסף זי"ע שרירא וקיימא, ועדותם שהיה ספר יוחסין בידם נאמנה עלינו, ואל לנו לרעות בשדות זרים ולחצוב בורות נשברים ולהמיר את ספר יחוסנו מתורה שבע"פ, בספר יוחסין מפוקפק מתורה שבכתב.

ונסיים בלשונו הקדוש של מרן הב"י (בסוף ספרו בית יוסף) ולמען רחמיו וחסדיו לא תפסוק תורה מזרעי כדכתיב (ישעיה נ"ט כ"א) לא ימוש מפך ומפי זרע ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אכ"ל. [ואכן נתקיים במרן הב"י זי"ע מאמרם ז"ל שהתורה מחזרת על אכסניא שלה, וכפי מה שהבאנו הוציאה משפחת שטיין הרבה ת"ח מבניה, ועד דורנו אנו יש הרבה מורי הוראה בישראל ויושבים על מדין ממשפחה מיוחסת זו].

יעקב אלחנן ריכטער בלאאמאר"ר הרה"ג ר' נפתלי שליט"א מותיקי עי"ת מאנסי נ"י

הרב ברוך פריינד - ירושלים

רבי זאב פרקש ממאקאווא וצאצאיו

המשך המאמר על צאצאי הרבני ר' צבי ב"ר דוד דוב הערמאן. ראה
'עלי זכרון' 19 עמ' יח-כט

מרת אסתר פראדל בת ר' צבי ומרת שרה הערמאן, נולדה בבוניהאד ביום כ"ו מנ"א תרל"ד. נישאה בבוניהאד ביום י"ג מנ"א תרנ"ד לר' זאב (VILMOS) פרקש בן ר' יואל ומרת ריזל בת ר' שלמה הכהן גולדנר, יליד תרל"א בעיר בוטאני (BOTANY), או (BATTYEN) בסלובקיה. התייתם מאמו בצעירותו ונתגדל בבית הרה"צ ה"אמרי יוסף" מספינקא זי"ע. תחילה גר בזענטע, אח"כ בעיר בעקעשטשאבא (BEKESCSABA) והיה שם מבעלי הבתים החשובים, ולאחר שהרה"צ ר' משה פארהאנד זצ"ל עבר לכהן בעיר מאקאווא עבר לגור שם והיה מנכבדי העיר.

מצבות ר' יואל פרקש וזוגתו מ' ריזל

ר' יואל פרקש

ר' זאב פרקש

בתקופת מלחמת העולם הראשונה שלח כמויות גדולות של ירקות להרה"צ ה"חקל יצחק" מספינקא זי"ע, ולהרה"צ ר' ישעי' מקרעסטיר זי"ע. נלקחו בסוף סיון תש"ד לגטו בסעגעד ומשם ברכבות בדרך לאושוויץ, ובדרך נס הופצצו פסי הרכבת בגבול פולין ע"י צבא בנות הברית, וכך הגיעו למחנה שטרסהוף ליד וינה שבעסטרייך. משם נלקחו לעבודה בבית חרושת לתותחים של הצבא הגרמני, אחרי כמה חודשים העמיסו אותם לרכבות לקחתם למחנה טרייזנשטאט שבצ'כסלובקיה, ובתחילת הדרך קיבל הקטר של הרכבת פצצה מהאוויר ע"י צבא ארה"ב,

ונלקחו חזרה למחנה שטראסהוף, המחנה נכבש ע"י הצבא הרוסי.

בסוף ניסן תש"ה התחילו לברוח מהמחנה רגלי לכיוון פרעשבורג שזה מרחק כ-50 ק"מ מוינה, על אם הדרך נפטרה מרת אסתר פראדל ביום ו' אחה"צ ל' ניסן תש"ה, ליד העיר שיינפלדלסר, ובנה ר' אהרן יהודה ונכדה ר' יואל הכהן פרנצויז ועוד יהודי כהן בשם בראון, התעסקו מיד במקום ההוא בקבורתה בתוך תעלה של הצבא, ובסיוע

מצבת מ' אסתר פראדל פרקש

גוי מקומי שנתן להם כלי עבודה, ועשו סימן לדעת מקום קברה. היא היתה אשת

חיל פקחית וצדקת. [בשנת תש"ח כאשר בנה ר' אהרן יהודה גר בארץ ישראל, נסע למקום קברה ומצא את שלד גופה שלם, ואותו גוי שנתן לו אז את כלי העבודה כדי לקברה נתן לו את כלי העבודה לפתוח את קברה, והעלה את עצמותיה לקבורה בהר המנוחות בירושלים].

הנותרים המשיכו לפרעשבורג, ואחרי שבועיים חזרה המשפחה למאקאוו. ר' זאב שהיה משותק בשנותיו האחרונות על חצי גופו,

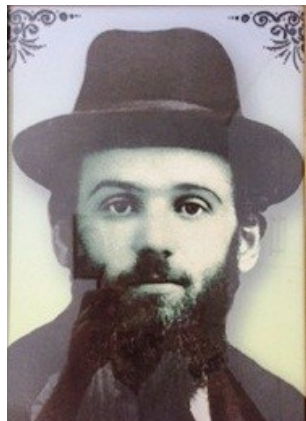
נשאר בבית מחסה לזקנים

בפרעשבורג. נפטר ביום ט' תמוז תש"ה ונטמן שם.

צאצאיהם:

1. בנו ר' צבי פרקש

יליד תרנ"ה. נשא את מרת חיה געלא ילידת תרס"ג בת ר' יעקב צבי ומרת פערל אייזנשטאטר מעיר דערעטשקע 13 ק"מ ליד דעברעצין. אביו של ר' יעקב צבי היה הגאון רבי אליהו א"ש יליד רוסיא וצדיק מפורסם, שלושים שנה כיהן אב"ד דערעטשקע וניהל

ר' צבי פרקש

מצבת האב"ד רבי אלי' א"ש בדערעטשקע

בה ישיבה, מחשובי תלמידי הכתב סופר, ונזכר כמה פעמים בשו"ת כתב סופר, נפטר ו' שבט תרל"ו.

ר' צבי פרקש גר בהאידו בעסערמין 12 ק"מ ליד דעברעצין, היה תלמיד חכם וירא שמים מרבים, העידו אנשים שהיו אתו במחנות העבודה, שבכל יום היה קם לפנות בוקר במסל"נ ואוסף את האנשים ללימוד ותפילה לפני היציאה לעבודה. נפטר ממחלת הטיפוס בסוף המלחמה אחרי ששחרר בדרכו חזרה לביתו, ביום ח' טבת תש"ה וזכה לבוא לקבר ישראל.

זוג' מרת חיה געלא שרדה את השואה וחזרה לביתה, עברה לנירעדהאזא כ-30 ק"מ ליד דעברעצין, נפטרה ביום י"ט טבת תש"ח ונטמנה בנירעדהאזא, נולדו להם: שתי ילדים שנפטרו בקטנותם.

בחסדי שמים נשאר לפליטה שריד למשפחתו, הרב יואל בן ציון שליט"א, שהיה תינוק בזמן מלחמת העולם וכבר היה עם אמו ברכבת בדרכו לאושוויץ, ובדרך נס קבלו הוראה לחזור לכיוון עסטרייך וכך שרד בחסדי ה', אחרי פטירת אמו נתגדל אצל זקנתו מרת פערל אייזנשטער ע"ה בדערעטשקע. בשנת

תשי"ב כאשר דודו ר' אהרן יהודה פרקש עלה לארץ ישראל, מסר נפשו ורשם בדרכונו את ר' יואל בן ציון כבנו, וכך הגיע לארץ ישראל. נשא את מרת חיה רבקה לבית הרפנס, וזכה להקים משפחה ענפה, הוא וצאצאיו מחשובי חסידי בעלזא, ומעסקניה הבולטים ביותר, שימש שנים רבות מנהל מוסדות בעלזא בבני ברק וכחבר מועצת עיריית בני ברק.

צאצאיהם: 1. ר' אליהו צבי נשוי למרת טויבא לבית קייסרמן, ירושלים. 2. מרת אסתר פראדל געלא נשואה לר' יצחק אייזיק פריד, ירושלים. 3. ר' מרדכי חיים

שלום נשוי למרת רבקה, אלעד. 4. ר' זאב נשוי למרת בלומה לבית דייטש, ברוקלין.
5. ר' אברהם יצחק אשר נשוי למרת רבקה לבית פורגס, מונטריאל. 6. ר' אהרן נשוי
למרת פייגא לבית ווייס, מונסי. 7. מרת דבורה נשואה לר' נתן יהושע אונגאר,
אשדוד. 8. מרת פערל נשואה לר' אורי דוד זושא לנדמן, ירושלים. 9. מרת שרה
גיטל נשואה לר' חיים ישעי' שלום הכהן דוידוביץ, אשדוד. 10. מרת מלכה נשואה
לר' חיים משה הכהן הרשקוביץ, אשדוד. 11. מרת בתיה רוחמה נשואה לר' הלל
פירר, ירושלים.

2. בתו מרת רייזל פרנצויז

מרת רייזל ב"ר זאב ומרת אסתר פראדל פרקש, ילדת תרנ"ו, נישאה בשנת תרע"ח

לר' משולם פייבל בן ר'
חיים אפרים הכהן

ר' חיים אפרים פרנצויז
פרנצויז [יליד סטאניסלאב,
ב"ר מנחם מרדכי מאניש
מגזע רבי יעקב עמדיו

החכם צבי והש"ך זי"ע] ומרת פראדל. ר' חיים אפרים הוזמן להיות שו"ב ומוהל בעיר
שיד ליד העיר אילאק שביוגוסלביה, שם נולד ר' משולם פייבל, משם עברו לעיר
אילאק. למד בישיבת גאלאנטא, ובנייטרא, ובאילאק אצל הגאון ר' יוסף מאיר משה
הכהן שטיינער בעל "אפיקי מים" אב"ד איללאלק חתן הרה"צ ר' הלל מקאלאמייא
זצ"ל.

כמה שנים אחר נישואיו במאקאווא, פתח חנות לעצים ופחמים, ביחד עם גיסו ר'
סנדר שטארק, וכל רגע פנוי עסקו בלימוד. אחרי כמה שנים הוכרח לחזור לעיר
הולדתו אילאק בגלל אזרחותו היוגוסלבית, ובני העיר מאקאווא ליוו אותו על
הכתפיים עד תחנת הרכבת. היה תלמיד חכם מופלג ובעל מכניס אורח גדול.

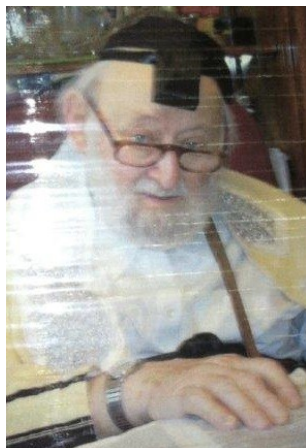
בתחילת שנות ת"ש עבר לזענטא פתח ישיבה לבחורים ומסר להם שיעורים, והיה מחשובי העיר בקהילת ה"ברך משה" מסאטמאר שהיה אז רב העיר זענטע. ר' משולם פיבל זוג' מרת רייזל ושלשה מצאצאיהם א. ברכה. ב. ישראל צבי. ג. צירל. נהרגו עקדה"ש ביום ב' של חג השבועות ז' סיון תש"ד ה"ד. נשארו לפליטה:

א. ר' יואל נולד בשנת תרפ"א. למד בישיבת מאג'אר-קאניז'א ליד זענטע בראשות הרב ישכר בער מנצר והרב אברהם יצחק בוקסבוים בנו של הרב מגאלאנטא זצ"ל, ובבניהאד ואצל הגאון ר' אשר אנשיל כץ זצ"ל הי"ד בסערדעהל. באותו זמן היה צריך להתגייס לצבא והיה טמיר ונעלם במשך שנה שלימה והיה לו סייעתא דשמיא על כל פסיעה ופסיעה שלא תפסו אותו. אח"כ נלקח לעסטרייך לעבודה קשה ואחד מהשומרים עליו היה מחסידי אומות העולם שנתן להם להתפלל ביום הקדוש ולעשות סוכה בחג הסוכות ולאכול כשר בעיקר ירקות. באחד הימים נתן לו חייל גרמני מכה חזקה באפו וזב ממנו דם רב, והוצרך לשהות שבועיים בבית חולים בוינה שהתנהל ע"י יהודים, ואמר שהכל היה לטובה, כי שם זכה להתפלל במנין ולטבול במקוה, ובחסדי ה' ניצל. נשא בשנת תש"ו את מרת רבקה גיטל בת ר' אליהו קליין מטשאבא, נכדת הרה"צ ר' נפתלי הירצקא מראצפערד זי"ע, שם נולדו שתי בנותיו. בשנת תש"ח היגר לארה"ב, וזכה להיות ביחידות אצל הרה"צ הריי"צ מלובאוויטש זי"ע. בעל אמונת צדיקים עד להפליא וקשור היה לכ"ק מרן האדמו"רים מסאטמר, סקווירא, לובאוויטש טאהש זי"ע, והאדמו"רים מויזיץ-מונסי ורחמיסטריווקא שליט"א.

היה תלמיד חכם אוהב תורה ומתייגע בה, בקי ברש"י הקדוש ובאור החיים הקדוש על התורה, מדקדק בקלה כבחמורה, עסק רבות בצדקה וגמילות חסדים וניהל בעצמו גמ"ח כספי לעזור לנצרכים, כן עזר רבות

הישיבה בקאניז'א

ר' יואל פרנצוויז

למשפחות שבורי לב ומצא תמיד דברי חיזוק ועידוד. התפלל בבית המדרש סאמבאטאהלי ומעסקני החברה קדישא שלהם. תפילתו בדבקות ובכוונה, שמר על פיו ולשונו, והתרחק ממחלוקת כמטחוי קשת. רבים לקחו אותו לכהן עבור פדיון הבן בהיותו כהן מיוחס. נפטר בשב"ק פ' ויצא י"א כסלו תש"ע, זוג' נהרגה מתאונת דרכים כ"ג מנ"א תשנ"ח, נטמנו בבית החיים סאמבאטאהלי.

צאצאיהם: 1. מרת זיסל נשואה להרב לייבל ניומן, ברקלין. 2. מרת רייזל נשואה להרב בנימין שטיפל, מונטריאול. 3. הרב אליהו נשוי למרת שרה לבית פולק, מונסי. 4. מרת אסתר נשואה להרב אהרן גולדשטיין, מישיגן. 5. הרב משולם פייבל נשוי למרת חיה לבית קרונגולד, פלטבוש. 6. מרת שרה לאה נשואה להרב אליהו ברבר, ברקלין.

ב. מרת שרה עלקא תחי', עברה את השואה באושוויץ ובניסי ניסים שרדה, נישאה בשנת תש"ו בקשאוי להרה"ח ר' מאיר זאב מנדלוביץ. נולדו להם: 1. ר' משולם פייביש, נשוי למרת רחל לאה לבית לייטמאן-גוטמן, בארא פארק. מייסד מוסדות עוזר דלים ברדיטשוב. 2. ר' אברהם, מונורו. 3. ר' שלום חננאל, נשוי למרת פערל לבית זינגר, בארא פארק. ולכולם משפחה ענפה.

ג. מרת פייגא ילידת תרפ"ה, עברה את השואה בניסי ניסים ובחסדי שמים שרדה. נישאה בפאריז בשנת תש"ז, להרה"ח ר' משה יחזקאל לעפקאוויטש יליד תרע"ט, בן הרבני הנגיד המפורסם ר' יודא לייבוש הי"ד מעיר סאטמאר, אמו היתה בת הרה"ח ר' יהושע פריינד ז"ל נכד הרה"צ ר' יהושע מקראלי זצ"ל. ביתו של ר' לייבוש היה פתוח לרווחה לכל דיכפין ורבים מצדיקי הדור ובהם צדיקי בית סיגעט היה מתארחים בביתו.

ר' משה יחזקאל למד בישיבת שאלגאטאריאן אצל הגאון ר' וולף גינצלער זצ"ל

ר' משה יחזקאל לעפקאוויטש

הי"ד אב"ד ור"מ דיארמאט, ואצל הרה"ק מהר"י מסאטמאר זי"ע, ואצל הרה"צ ר' שמואל גרוס זצ"ל הי"ד אב"ד ור"מ קראלי, ר' משה יחזקאל זכה להכיר הרבה צדיקים מהדור הקודם ביניהם הרה"ק ר' שלום אליעזר מראצפערד זצ"ל הי"ד, וגם זכה לשהות אצלו בחג הפסח אשר השאיר עליו רושם אדיר לכל ימי חייו, והרה"ק מנאסיד זצ"ל, ר' משה יחזקאל נשא עוד לפני השואה בזיו"ר את בת הרה"ח ר' דוד יהושע גרוס ז"ל ראש הקהל בסאטמאר, בשואה שתה את כוס התרעלה עד תומה כאשר זוג' ותינוקם נהרגו עקדה"ש

הי"ד, ובס"ד כאשר כמה פעמים היה כפסע בינו ובין המוות ובחסדי ה' ניצל.

אחרי השואה הגיע לפאריז שם נשא את מרת פייגא. בפאריז התיידד עם הרה"צ ר' איציקל מפשעווארסק זי"ע, ואחרי תקופה עבר לסאן פאולו שבברזיל. היה שם מחשובי הקהל, ולימים נוראים וימים טובים נסע לברוקלין להסתופף בצל הקודש כ"ק האדמו"ר מהר"י מסאטמאר זי"ע. פעם אמר לאדמו"ר שבברזיל קשה לעשות עסקים עם מלבושים חסידיים, הרגיעו האדמו"ר וברכו שהשי"ת יעזור ולא יהיה לו אף פעם עגמת נפש.

בשנת תשנ"ז עבר לגור בבארא פארק שבברוקלין, היה מחשובי חסידי סאטמאר, מדקדק בקלה כבחמורה, רחים ומוקיר רבנן, הקדיש שעות ביום ללימוד התורה בחברותות והשתתף בשיעורין כסדרן בבוקר ובערב, היה איש סוחר מצליח ושמו יצא לתהילה כאיש ישר ונאמן והתחבב מאד על כל הסוחרים. עסק רבות במצוות ובמעשים טובים ובמתן בסתר בלי שם פרסום, עזר להרבה יהודים להעמידם על רגלם במסחרם, החזיק עשרות בנש"ק בסכומים נכבדים לפני כל חג מבלי שמישהו ידע על כך, היה מלווה כספים גדולים וחותם ערבויות כדי לסייע לאנשים במסחרם, ולא פעם ויתר על הכספים כאשר ראה שאין בידי הלווה מאין לשלם, היה משכיל אל דל, שמר על פיו ולשונו וממעט בדיבורים, חסיד ועניו משרידי הדור הישן, היה מקושר להרה"ק מהר"י מסאטמאר ואחריו הברך משה זי"ע, ולהבדלט"א כ"ק האדמו"ר שליט"א, ולכ"ק האדמו"ר מפשעווארסק שליט"א, כאשר היה נוסע מדי פעם לשהות במחיצתו באנטוורפן לשבתות וימים טובים.

ר' משה יחזקאל ז"ל נפטר בברוקלין ביום ז' אייר תשס"ז, מרת פייגא נפטרה בחג השבועות ו' סיון תשס"ט, אחרי פטירתם הועלו לקבורה בארץ ישראל ונטמנו בהר הזיתים. צאצאיהם: 1. מרת רייזל נשואה לר' חיים ברוך גאטטעהרער, בארא-פארק. 2. מרת רבקה נשואה לר' יצחק רוט, מונסי. 3. מרת אסתר נשואה לר' דוד בראכפלד, בארא-פארק.

ד. ר' פנחס הי"ו, למד לפני השואה בעיר בעקעשטשאבא. נלקח עם משפחתו לאושביץ משם נלקח לבוכנוולד ומשם לכמה מחנות עבודה שונות ובחסדי ה' שרד את השואה בניסי ניסים. נשא את מרת צפורה פייגא ב"ר לייב רוזנגרטן מעיר ציריך, ילידת תרצ"ג מגזע הפני יהושע והגאון רבי עקיבא איגר זי"ע. נפטרה י"ט תמוז תשע"ג ונטמנה בהר המנוחות. ר' פנחס היה גר בציריך, ובשנת תשנ"ד העתיק את משכנו להר נוף בירושלים. צאצאיהם: 1. מרת רייזל ורדה נשואה לר' יהודה גרינוולד, בזל. 2. מרת חנה נשואה לר' מאניש זקהיים, ציריך. 3. ר' יצחק משולם פייבל, נשוי למרת מלכה ביילא לבית פרייפלד, ציריך. 4. מרת טובה גיטל נשואה לר' נחמיה רוזנפלד, ירושלים.

3. בתו מרת חיה יהודית שטארק

מרת חיה יהודית בת ר' זאב ומרת אסתר פראדל פרקש ילידת תרנ"ז, נישאה בשנת תרפ"ב, להרה"ח ר' אלכסנדר דוד שטארק, ב"ר מנחם ומרת מרים לבית רוזנברג. ר' מנחם שימש כש"ב בעיר גאווע, הרבי משינאווא בעל דברי יחזקאל העיד עליו שהוא ירא שמים מרבים, וזכה להיות אצלו בעל תפילה, זכה בבחרותו לנסוע לכ"ק מרן מהר"י מבעלזא זי"ע, ואח"כ היה מסתופף בצל כ"ק מרן מהר"ד זי"ע.

ר' סנדר נולד ביום י' חשון תרנ"ו, נתברך בכשרונות מיוחדים ובכח התמדה נפלאה, בגיל 14 גלה למקום תורה אצל הגאון רבי שמעון גרינפעלד המהרש"ג זצ"ל אב"ד סעמיהאלי, וזכה ללמוד שם כתשע שנים משנת תר"ע עד תרע"ט. מילא כרסו בש"ס ובפוסקים, היה בקי באופן מיוחד בע"פ בספר קצות החושן, וזכה למדרגות רמות בהבנת התורה באהבת התורה ובידיעת התורה, עד שזכה להיות מבחירי תלמידיו ולקירבה אישית מרבו, ואף קבע אתו כמה שיעורים ביחידות.

ר' אלכסנדר דוד שטארק

בתקופת לימודו בישיבה נסע פעם רבו המהרש"ג יחד עם כל תלמידי ישיבתו, לראצפערט לקבל פני כ"ק מרן מהר"ד מבעלזא זי"ע, אשר גלה בשנים אלו לאונגארין עקב מלחמת העולם הראשונה, בליל שב"ק בעת עריכת השולחן הטהור, קראו לכמה ממצויני הישיבה לקבל שיריים ממרן זי"ע, וביניהם היה גם ר' סנדר, וכאשר הגיע תורו נתן לו מרן זי"ע מנת בשר שלימה, ור' אהרן יהושע גבאי שהבחין בכך העיר ואמר: "רבי ס'וועט נישט

בלייבן צו טיילען פאר'ן עולם" [רבי לא ישאר לחלק לכל הקהל], אך מרן הפטיר ואמר: "ס'שאדט נישט, ער איז א בחור, ער דארף האבען כח צו לערנען" [הוא בחור וצריך כח ללמוד]. ר' סנדר היה מוסיף לסיפור זה, כי באותו ערש"ק לא בא דבר מאכל לפיו, ובעת עריכת השולחן הרגיש רעבון חזק וחולשה רבה, ובוודאי הרגיש בכך מרן זי"ע ברוח קדשו, לכן נתן לו מנה גדולה כדי להחיות את נפשו.

בהזדמנות אחרת, כשהיה בראצפערט ועמד בתור להיכנס אל הקודש פנימה, וכל הנכנסים עברו במהירות בזה אחר זה, אך כשהגיע תורו עיכב אותו מרן זי"ע, והתעניין על סדר ואופן לימודו, ועוד שאלות. ניצל ר' סנדר את שעת הכושר להזכיר את עצמו על דבר "גזירת הגיוס" שריחפה על ראשו בימים ההם, ואמר: "רבי, כ'וויל

ווייטער לערנען" [רבי, אני רוצה להמשיך ללמוד], ומרן זי"ע העניק לו ברכת קדשו, וכך ניצל בנס.

בשנת תרע"ט חזר לבית הוריו, אך מפאת אימת הקומוניסטן שהיו מגייסים צעירים מבית הוריהם, נאלץ לברוח ונסע לפעסט ועוד מקומות שם שהה עד בואו בברית האירוסין, בתקופה זו נאלץ לחפש לעצמו פרנסה כדי צורך מחייתו, והשכיר עצמו לכמה משפחות להיות מלמד פרטי עבור ילדיהם, במשך היום היה לומד עם התלמידים, ולעת ערב היה מסתגר בחדרו ובעמידה על רגליו ולומד בקול וביגיעה במשך שעות ארוכות עד לפנות בוקר.

אחר נישואיו השתקע בעיר מאקאווא, שהיתה מלאה חסידים ואנשי מעשה, למחיתו פתח במרתף ביתו חנות קטנה ומכר שם עצים ופחמים וכי"ב, וברוב שעות היום המשיך להגות בתורה, היה משכים באשמורת הבוקר, ובשעה 4 כבר היה מוסר שיעור בביהמ"ד ל"חברה ש"ס", לילות רבים עד אשמורת הבוקר היה לומד בחברותא עם הגאון ר' משה נתן נטע לעמבערגער אב"ד מאקאווא. לעיתים קרובות היה נקרא לבית דין דמתא, לשמש בתור "בורר" כי היה ידוע שיש לו ידיעה יסודית בכל מקצועות החושן משפט.

בחודש אדר תש"ד כבשו הגרמנים ימ"ש את אונגריין, לעיר מאקאווא הגיעו בסוף חודש סיון, והעמידו שם שני געטא'ס, אחד גדול ואחד קטן, ושם הכניסו את כל יושבי העיר אנשים נשים וטף. ר' סנדר בחר ללכת אל הגעטא הגדול כי זכותא דרבים עדיף. משם העבירו את כולם אל העיר "סעגעדין" הסמוכה, והצטרפו אליהם הרבה יהודים מעיירות הסמוכות, וביחד היו כ-17,000 נפשות, והשכינו את כולם בכמה אולמות ענקיים. הרכבת הראשונה שיצאה ממאקאווא לסעגעדין היה בעצם יום השבת, ור' סנדר הורה לבני משפחתו שלא לעלות על הרכבת. אחרי שבת נסעו גם הם לסעגעדין ושם שהו כמה שבועות, ובעיצומו של יום שבת קודש פרשת קרח יצא הטרנספורט הראשון אל ארץ גזירה אושוויץ להישרף עקדה"ש הי"ד. בטרנספורט השני לקחו את כל שאר המשפחות וביניהם ר' סנדר וכל משפחתו, והסיעו אותם לאושוויץ, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, אשר באמצע הדרך סמוך לגבול פולין, הופצו פסי הרכבת ע"י בנות הברית, והרשעים שינו את תכניתם והסיעו אותם אל ארץ עסטרייך.

באחד הימים עשו הרשעים "סלעקציע" ובחרו את האנשים הצעירים והחזקים הראויים להיות פועלים, ואת כל שאר היהודים שלא היו ראויים למלאכה העלו על הרכבת והסיעו אותם לאושוויץ. בדרך נס הצליחו ר' סנדר וילדיו להיכלל ברשימת הפועלים וניצלו, אך זוג' מרת חיה יהודית שהיתה "אחות" בקיאה בצרכי הרפואה, הצטרפה לרכבת זו עקב בקשת המשפחות שנסעו שם, בכדי להיות להם לעזר וסעד, וכולם יחד נטבחו עקדה"ש ביום כ"ה תמוז תש"ד הי"ד.

לאחר ה"סלעקציע" העבירו את הפועלים לאזור תעשייה צבאי ליד העיר וויען, שם שהו כ-10 חדשים, ובכל יום יצאו אל המלאכה משעה 8 בבוקר עד 5 בערב, ובלילה היה ר' סנדר מתיישב עם ידידו ר' ישראל בריעף שלמדו יחד אצל רבו המהרש"ג, ולמדו והתפלפלו בהתלהבות ובחיות עצומה כאילו יושבים כעת בבית המדרש. בחודש תשרי תש"ה השיגו לעצמם שופר ותקעו בו כדון, כן מצאו דרך לקיים מצוות סוכה ע"י שהסירו בהחבא את אחד מחלקי גג ביתם, גם בהגיע חג הפסח השליכו עצמם מנגד על מנת להשיג קמח מחיטה שמורה, ואפו להם מצות בהידור רב.

לקראת סוף המלחמה העבירו אותם למחנה עבודה "טערזענשטאט", במחנה זה נקלעו לסכנה חדשה, כי חיילות האמריקאים הרבו להפציץ את כל המפעלים הצבאיים, ואך כפסע היה בינם ובין המות, אולם חסדי ה' כי לא תמנו, והם ניצלו ב"ה גם מסכנה זו, אחרי זמן קצר, הצליחו האמריקאים לכבוש את המחנה, וכולם זכו לצאת מעבדות לחירות ומאפילה לאור גדול.

אחרי שזכה להשתחרר בחסדי ה', חזר למאקאווא עם בניו ובנותיו, וביחד עם עוד כמה אודים מוצלים מאש, התחילו לשקם את ההריסות ולבנות הכל מחדש. הגאון ר' משה נטע לעמבערגער זצ"ל נתמנה לרב העיר, והקימו ת"ת וישיבה, בית כנסת ובית דין וכו', כאשר ר' סנדר היה יד ימינו של הרב. בשנת תש"ט עבר לגור באנטוורפן, והיה נמנה על חשובי העדה, ובשנת תשי"ג עבר לגור בויליאמסבורג ניו-יארק. זכה להערכה וקירבה מיוחדת מהגה"ק מפאפא זצ"ל, ושימש כבוחן בת"ת פאפא, וכן משגיח במאפיית המצות שלהם, בשנים אלו זכה להשיא את כל בניו ובנותיו ה"ו. נשא בזיווג שני את מרת דבורה רבקה לבית קעניג, נטמנה בבית החיים נתניה

היה תמיד נוהג להסתופף בצל צדיקי הדור, בבחרותו נסע עם המהרש"ג לכ"ק מרן מהר"ד זי"ע, בשנת תש"ד נסע לאונגריין ליום הקדוש לשהות אצל כ"ק מרן מהר"א זי"ע, על אף שזה היה כרוך בקשיים עצומים. כשגר באנטוורפן נסע כמה פעמים לימים הנוראים לארץ הקודש אצל מהר"א זי"ע, כן היה מבאי ביתו של הרה"צ ר' איציק'ל מפשעווארסק זצ"ל. באמעריקא היה נכנס הרבה לשאול בעצת כ"ק האדמו"ר מסקווירא זצ"ל, וכן היה נוהג להיכנס להתברך אצל כ"ק הגה"ק מסאטמאר זצ"ל.

בשנת תשל"ב עלה להתגורר בארץ הקודש בירושלים, ונהג לפקוד לעתים את כ"ק האדמו"ר הבית ישראל זצ"ל ועוד, כן היה נוהג להקביל פני כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא, בראש השנה ובמועדים וזמנים מיוחדים, כ"ק מרן שליט"א ביטא לרוב את הערכתו המופלגת אליו, ואף היה תמיד קם לכבודו. למד ברוב שעות היממה בבית המדרש פאפא, ברוב יגיעה והתמדה ובחיות כבחור צעיר. היה נחבא

אל הכלים, ובורח מן הכבוד עד קצה האחרון נפטר בגיל 81 ביום כ"ה אדר תשל"ז ונטמן בהר המנוחות.

צאצאיו:

א. ר' צבי [הערשל] יליד תרפ"ד במאקאווא, למד בישיבה בהאדהאז ליד דעברעצין אצל הגאון ר' עזריאל יהודה לעבאוויטש זצ"ל לימים אב"ד קהל עדת יראים וויען, משם עבר לישיבה בסערדעהל אצל הגאון רבי אנשיל כץ זצ"ל, היה מתמיד עצום ומבחירי הישיבה. עבר את כל מאורעות השואה בניסי ניסים כאשר כמה פעמים היה כפסע בינו ובין המוות, שמר לא להגלעל במאכלות אסורות, ובאחת הפעמים עמד עליו חייל גרמני עם רובה מול ראשו אם לא יאכל, ועשה עצמו כאוכל ומרח מהאוכל מסביב לפיו ועזבו לנפשו, ובס"ד שרד. אחרי השואה נשא בסארוועש את מרת טריינדל בת הרה"צ ר' שמעון יחזקאל יעקובוביץ' זצ"ל

ר' צבי שטארק

אב"ד וואדקערט-ירושלים, ילידת תרפ"ה, שגם היא שרדה בס"ד. חזר לגור במאקאווא, ומיד התחיל בעשיית חסד לכל דיצריך, שעות רבות ביום הקדיש ללמוד התורה ומסר שיעורים מדי יום ביומו, עד שנת תשי"ד. עבר בכמה מחנות של הפליטים במחנה פערנוואלד בגרמניה, אסטען-לינג' שבעסטרייך, שם דאג לתלמוד תורה ומלמדים. בתשי"ד הגיע לברוקלין. היה תלמיד חכם מופלג, קם לפנות בוקר לשיעורים והכנה לתפילה, וגם בהיותו איש יגיע כפים היה מקדיש שעות רבות ביום לתורה ותפילה, מסר שיעורים כסדרן בבית המדרש בלאזוב, תפילתו היתה בהתלהבות עצומה בהשתפכות הנפש ובדמעות

בכוונת הלב. נפטר בערב חג הסוכות י"ד תשרי תשמ"ט, זוג' מרת טריינדל נפטרה כ' ניסן ערב שביעי של פסח תש"מ, נטמנו בבית החיים פאפא בניו ג'רזי. צאצאיהם: 1. ר' יעקב שמואל, זוג' מרת מלכה טויבע לבית קאצבורג, מאנטריאול. 2. מרת חיה יהודית בלימא, נשואה לר' זלמן זאב פולק, מאנסי. 3. ר' בנימין, נשוי למרת רבקה חיענא לבית העלפגאט, ברוקלין.

ב. מרת בלימא ילידת תרפ"ד במאקאווא, עברה את השואה במחנה שטראסהוף יחד עם משפחתה, וכשהגיע ראש השנה תש"ה עשתה עצמה לחולה ולקחו אותה לבית החולים בעיר וינה, שם מצאה רופא יהודי וביקשה שישגי לה שופר עבור אנשי המחנה, מיד השיג לה את השופר והיא במסירות נפש הביאה אותו למחנה וזיכתה במצווה תקיעת שופר את כל אנשי המחנה, כן דאגה במחנה מדי יום אוכל לאביה ולכל משפחתה. בחסדי ה' שרדה את השואה וחזרה עם אביה ובני

המשפחה למאקאווא. בשנת תש"ז נישאה להרה"ח ר' חיים מרדכי ראכליטץ ב"ר יצחק נכד הרה"צ ר' יצחק ראכליטץ אב"ד בעיר טאהש ובערגסאז, ומצד אמו נכד בעל ה"שבילי דוד" מווייטצען זצ"ל,

ר' חיים מרדכי למד בבחרותו בעיר מאד, וכן היה תלמיד של הרה"ק ר' יחזקאל שרגא וויינבערגער זצ"ל ה"ד אב"ד פאיע. גם הוא שרד בחסדי ה' את השואה, ולאחר נישואיו גר בדאראג ואח"כ בהאליין שם היה שו"ב, ואח"כ עבר לזאלצבורג. בתקופה זו שהה הרה"ק ר' איציקל מפשעווארסק ז"ע בפאריז ובירר איפה יש שו"ב מוסמך ומומחה ולא אכל רק מה שהביאו משחיתתו של ר' חיים מרדכי, איש תלמיד חכם מובהק וירא שמים מרבים. משם עבר לויליאמסבורג בברוקלין, נפטר י"ב אד"א תשל"ו ונטמן בבית החיים דקהל ייטב לב דסאטמאר בניו ג'רזי. מרת בלימא נשאה ארבעים שנה באלמנותה התחזקה באמונה פשוטה וחילקה צדקה במידה גדושה, נפטרה ד' ניסן תשע"ו בגיל 92 ונטמנה בבית החיים קרית יואל מאנאר.

צאצאיהם: 1. הרה"ח ר' יצחק נולד תשי"א, למד בישיבות סאטמאר ונייטרא, תלמיד חכם עצום ומתמיד גדול, ירא שמים מרבים בהצנע לכת, נפטר בליל שני של פסח תשע"ד נטמן בבית החיים החדש בקרית יואל. זוג' מרת רחל לבית גערטנער נישאה בזיו"ש להרה"צ ר' חיים מערץ אדמו"ר מתולעת יעקב ויליאמסבורג. 2. מרת חיה יהודית, נשואה להרה"ח ר' אברהם פייערווערגער, מאנאר. 3. מרת אסתר, נשואה להרה"ח ר' עמרם וויינשטאק, ויליאמסבורג. 4. מרת מרים, נשואה להרה"ח ר' אשר אלימלך מייזעלס, ויליאמסבורג. 5. הרה"ח ר' מנחם בן ציון, נשוי למרת אסתר לבית בערקאוויטש, בארא-פארק.

ג. הרה"ח ר' חיים אהרן שליט"א נולד במאקאווא, מחשובי חסידי בעלזא באנטוורפן. נשא את מרת חיה פרומט נולדה י"ט שבט תרצ"ב, בת הרה"ח ר' אהרן פרידמן מהעיר הערמענשטאט [סעבען] ברומניה, שהיה ירא שמים מרבים ותלמיד חכם מופלג, היה לו בית חרושת לכיפות והעסיק פועלים יהודים חרדים לדבר ה', ובאמצע העבודה עשו הפסקה מדי יום לשיעור בחובות הלבבות, ושילם להם על זמן זה כמו שעבדו, וכאשר נשאל הרי זה עולה הרבה ממון, השיב שע"י שלומדים חובות הלבבות הפועלים ממלאים את תפקידם ביתר שאת. היה מגזע התוספות יו"ט. מרת חיה פרומט התייתמה מאביה בגיל שנה וחצי, ואמה מרת מלכה גידלה לבדה את שמונת היתומים. היתה מעורבת בדעת הבריות ועמדה על עקרונותיה בצניעות ויראת שמים, היתה אוזן קשבת לנשברי לב, נפטרה ביום ה' תשרי תשע"ו ונטמנה בבית החיים פוטע בהולנד סמוך ונראה לאוהל הרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ע. זכתה לדור ישרים מבורך חסידים ואנשי מעשה מרביצי תורה ומורי הוראה בישראל.

צאצאיהם: א. מרת מרים יהודית, נשואה להרב יעקב יוסף סאמעט, מאנארו. ב. הרב משה, נשוי למרת עלקא בת הרב דוד גאליצקי, אנטוורפן. ג. הבחור אברהם זאב ז"ל, נולד יום כיפור תש"ח, נהרג בתאונת דרכים באנטוורפן בחזרתו מהשיבה לביתו ז' כסלו תשל"ב בהיותו בן 14 שנים ונטמן בבית החיים פוטע בהולנד. ד. מרת אסתר פראדל, נשואה להרב דוד הלוי אוסטרעליץ, סיקוורא. ה. הרב מנחם, נשוי למרת פערל בת הרב משה הכהן גראס, ירושלים. ו. הרב זלמן לייב, נשוי למרת שרה לבית שפיצר, אשדוד. ז. מרת רחל לאה, נשואה להרב בערל איינהורן דומ"ץ סיקוורא, בורו פארק. ח. מרת בלימא חנה, נשואה להרב יצחק הכהן טעלער דומ"ץ בעלזא, אנטוורפן. ט. הרב יעקב יוסף, נשוי למרת פריידא לבית פערלמאן, בורו פארק. י. מרת מלכה, נשואה להרב יצחק מושקוביץ, אנטוורפן. יא. מרת יענטע, נשואה להרב פייבל דירנפלד, אנטוורפן.

ר' שמעון שטארק

ד. ר' שמעון יליד תר"צ במאקאווא, נקרא ע"ש רבו של אביו הגאון ר' שמעון גרינפלד המהרש"ג אב"ד סעמיהאלי זצ"ל שנפטר באותה שנה. למד בפאפא אצל ה"ויחי יוסף" זצ"ל. עבר את השואה יחד עם משפחתו ובחסדי ה' שרד, נשא את מרת בלומה תחי', גר בברוקלין, והיה גבאי בבית המדרש בעלזא, היה מקורב ומשב"ק אצל האדמו"ר מסטראפקאב ארה"ב. ספר התהילים לא מש מפיו, תפילתו בהשתפכות הנפש ובדמעות, היה דבוק באמונת צדיקים במידה גדושה, אסף

צדקה עבור עניי ארץ ישראל, וקשור אל אר"י בנימי נפשו. כמה ימים לפני פטירתו ראה בחלומו שכדאי לו לעלות לביקור באר"י לקראת יום השנה של אביו זצ"ל כ"ה אדר, וכן עשה. נפטר באופן פתאומי לאחר ג' ימים ביום כ"ח אדר תשנ"ט וזכה להיטמן בהר תמיר ירושלים. צאצאיהם: 1. מרים בריינדל. 2. מרת חיה יהודית מלכה, נשואה לר' כתריאל שלום קליין-בראון ברוקלין.

ה. ר' יואל נולד במאקאווא בשנת תרצ"ב, ועוד לפני הגיעו למצוות כבר חווה על בשרו את אימי המלחמה הנוראה. בשנת תש"ט בגיל 17 עלה בגפו לארץ ישראל, ונשא את מרת חיה תחי' לבית טייטלבוים. ר' יואליש כפי שכונה היה דמות אמיתית של חסיד מהדור הקודם, שירתת הבורא היתה ספוגה ברמ"ח אבריו,

ר' יואל שטארק

ואש יוקדת של חסידות בערה תמיד בעצמותיו. כל עתותיו היו מוקדשות לתורה ולמצוות, שעות רבות ביום היה מוקדש למטרת איסוף כספים עבור מוסדות התורה ולצרכי נזקקים, ובמשך השנים השיא הרבה יתומים. ועל אף עיסוקו הרב במצוות צדקה ובמצוות נוספות, היה מספיק לסיים מסכתות רבות בזה אחר זה תמידין כסדרן.

חסידותו ופרישותו היה לשם דבר, וגם כאשר היה מכתת רגליו בשווקים וברחובות, למטרת איסוף כספים לצדקה, היה הולך בזריזות ובצידי

דרכים ובעיניים מושפלות, ומי לנו גדול מעדותו של כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע, שהעיד עליו כבר בבחרותו ואמר: "די צווי ברודער יואליש און מנחם [שיבלחט"א] שטארק זענען בחורים יראי שמים". בהתלהבות ובחיות עצומה היה תמיד מחפש עוד מצוות, והיה נזהר מאד לקיים כל מנהג וכל קפידא, וכל ענין שהיה מקובל מצדיקים ומחסידי קדמאי, היה אצלו קודש קדשים. פעם היה צורך לקנות שולחן חדש לחדר מגוריו, ואחר שכבר בחרו את השולחן ע"מ לקנותו חזר בו לפתע, וגילה כי סירובו נובע מחשש פן יקפידו בביתו שלא לשפוך על השולחן החדש את יין ההבדלה כמנהג בעלזא, ולכן הוא מעדיף להישאר עם השולחן הישן. היה מקפיד להשתתף בסעודות מצוה, וכמעט ולא החסיר סעודת ראש חודש ומלווה מלכה בחברת חסידים ואנשי מעשה.

היה מרבה לבדוק מזוזות בפתחי בתי ישראל, היה משגיח על ילדי בית המדרש שינשקו את ספר התורה, ומסייע ומרימם כדי לחבב עליהם התורה"ק, ומחלק לילדי החמד קוביות סוכר ותאנים וכל דברי מתיקה. תמיד הגיע לביהמ"ד עם מלאי של אוכל לצורך חלוקה לשאר המתפללים, וכן בסעודה שלישית או בשאר סעודות מצוה היה מחלק חלה ודגים לסובביו. בשב"ק בבוקר נסחב לביהמ"ד עם כמה טרמוסים של תה, וכן בכל מוצאי צום הביא לעקיד ובראנפין שיטעמו מיד אחרי מעריב להחיות את נפשם. כדי לזכות את הרבים היה מהדיר ומדפיס מזמן לזמן ספרים ישנים יקרי המציאות, ביניהם הספרים הק': מעשי רוקח, פענח רזא, ועוד.

משנת תשכ"ז כאשר היתה האפשרות להגיע ל"כותל המערב", מדי יום ביומו במשך עשרות שנים הגיע קודם אשמורת הבוקר, ושופך את צקון לבו באמירת ספר תהלים ומתפלל בקביעות במנין וותיקין עם הנץ החמה. תמיד היה באמתחתו כמה זוגות תפילין על מנת לזכות בהם יהודים הרחוקים מתורה

ומצוות, גם בדרך חזרתו לביתו זיכה עוד כמה יהודים בהנחת תפילין, ובימי השבעה הגיעו אנשים והעידו, כי הודות לפעילות זו הם מניחים כיום תפילין מעצמם מדי יום. גם בשבתות ומועדי השנה שבהם נהג להתפלל בבית המדרש בעלזא, היה צועד לפני התפילה הלך וחזור אל הכותל המערבי ולא ויתר על כך בשום אופן.

דביקותו בצדיקים היתה בהתקשרות נפלאה, בצעירותו זכה להסתופף בצל קוה"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע, וכל ימיו היה מזכיר בערגה ובסילודין מאמרים והנהגות של מרן זי"ע, גם אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א לא החסיר מלבוא מדי שבת בשבתו, אף שהתגורר במרחק רב וההליכה לא היתה קלה עבורו. נהג מדי שנה להביא מיינו למרן שליט"א לכבוד ליל הסדר, וכאשר נזדמן לו דג "בגוון זהב" היה מביאו אל מר"ש, כמקובל אצל חסידים להעלות דגים כאלו על שולחן צדיקים.

היה דבוק ומקושר גם בצדיקי הדורות תלמידי הבעש"ט זי"ע, ובימים שחל יא"צ של אחד מהם, היו זוכים לשמוע ממנו עובדות ומאמרים מבעלי ההילולא. קשר חזק ומיוחד היה לו עם הספה"ק "תולדות יעקב יוסף", בו היה הוגה מדי שבת בשבתו משך שעה ארוכה, ודבריו של התולדות היו שגורים על פיו, והיה יכול לחזור עליהם בע"פ מלה במלה. בחודש כסלו תשי"ב כאשר גאב"ד מאקאווא זצ"ל, עלה לארץ ישראל ובתחילה התיישב בירושלים, ור' יואליש עדיין בחור צעיר בישיבת בעלזא בקטמון, אירגן ביחד עם אחיו ר' מנחם ועוד כמה בחורים בסתר, לעמוד לימינו ולתמכנו בכל עניני וצרכי הבית, וגם לאחר שעבר לגור בקרית אתא, המשיך להיות מהמסייעים בקודש, כפי שנכתב בהסכמה של הרב ממאקאווא שליט"א, לספרו של ר' יואליש, "עמק החרוץ".

ר' יואל שטארק (משמאל) מוביל לחופה את בן אחיו היתום

בשנותיו האחרונות חלה את חוליו שריתקה והגבילה אותו בצורה נוראה, ובכל זאת לא נאנח ולא התמרמר מעולם, ועל אף יסוריו המשיך לנהל את סדר יומו כרגיל, בשמחה ובחיות ובעקשנות נפלאה, ולא ויתר על תפילה בציבור שלש פעמים ביום, וכן על כל דבר מצוה ומנהג קדוש, וטבילה במקוה לכבוד שבת, וגם בשמחת תורה האחרון שבועיים לפני פטירתו, נייער לפתע באמצע ההקפות ואמר שחפצו עז לטבול במקוה לכבוד חג שמיני עצרת, ולא הועילו שום תירוצים והוצרכו להורידו לטבילה במקוה.

הכין ספר להוציאו לאור עולם, ובו חלק מדברי תורה ופרפראות על תנ"ך ומאמרי חז"ל אשר חנן אותו ה', וזה רק חלק קטן מחידושו, כי רוב הדברים לא נרשמו ונשמרו. נציין כמה מילים מתוך "דברים אחדים" שהוא כותב בהקדמה לספרו "עמק החרוק", "זה ספר תולדות האדם" לא זכיתי להעמיד תולדות, אך בחסדי הבורא כי לא תמנו זכיתי לחדש פירושים ורמזים נאים בתוה"ק, וב"ה הדברים מצאו חן וחסד אצל שומעיהם, וידוע מספה"ק כי חידושי תורה נחשבים כתולדות רוחניים. לבקשת בני משפחתי שיחיו גמרתי בדעתי להדפיס דברי תורה אלו, למען יעמדו לי למזכרת נצח ולדורות עולם, ואני תפילה שאכן ימצאו בו מכרי וידידי דברי חפץ והתעוררות, ויהא זה שכרי וטובה עבורי. נלב"ע ביום ז' חשון תשס"ו ונטמן בהר המנוחות בירושלים.

1. ר' מנחם הי"ו, נשא את מרת גאלדא בת ר' מנחם נחום שוורץ, נולדה בשנת תרצ"ח, נכדת הבני יששכר, ובעל כתפי וחשב האפוד, נפטרה בצעירותה ביום ט"ז חשון תשל"ד בגיל 36 ונטמנה בהר המנוחות בירושלים, בהותירה אחריה 5 יתומים קטנים. צאצאיהם: 1. מרת מרים חיה יהודית, נשואה לר' אהרן קליין, אשדוד. 2. ר' אהרן, נשוי למרת הינדא בת ר' יעקב פולק, אשדוד. 3. מרת יוכבד, נשואה לר' ניסן רינגל, ברוקלין. 4. מרת אסתר פראדל, נשואה לר' שרגא מייזליק, ירושלים. 5. ר' יעקב יוסף, נשוי למרת רבקה בת ר' גרשון ברגופן, ירושלים. ר' מנחם הי"ו נשא בזיו"ש את מרת חנה פייגל תחי' לבית אייזן.

2. מרת חנה תחי' נולדה במאקאווא, נשואה להרב מנחם מענדל ראטה שליט"א ברוקלין, ב"ר יצחק אייזיק ז"ל מראשי קהילת סאטמר בירושלים [בנו של רבי משה ראטה אב"ד האמאראד, חתנו של רבי יצחק אייזיק רונזנפלד מנאדי-אלמאש מח"ס ידות אפרים, חתן רבי יצחק משה פאנעט מדעש בן ה'מראה יחזקאל]. צאצאיהם: 1. מרת חיה מרים, נשואה להרב אברהם יעקב אילאוויטש אב"ד טעטא ויליאמסבורג. 2. הרב משה, נשוי למרת חיה שרה לבית ברקוביץ, בורו-פארק. 3. הרב זאב אלימלך, נשוי למרת נחמה לבית פאל, ויליאמסבורג. 4. הרב יחזקאל, נשוי למרת קריינדל מינדל לבית הרב טייטלבוים אב"ד לאפוש בורו פארק. 5. מרת יהודית, נשואה להרב אברהם חיים צבי מוטצין, ויליאמסבורג.

4. בנו ר' משה דוד פרקש

ר' משה דוד ב"ר זאב ומרת אסתר פראדל פרקש, נשא את מרת פרומעט לבית פוקס. גר בזענטע, והיה עשיר מופלג. הוא וזוג' נהרגו עקדה"ש יחד עם 10 ילדיהם הי"ד.

5. בתו מרת שרה

מרת שרה בת ר' זאב ומרת אסתר פראדל נישאה והיו ילדים, נהרגו עקדה"ש הי"ד.

6. בנו ר' שלמה אליעזר פרקש

ר' שלמה אליעזר ב"ר זאב ומרת אסתר פראדל, נשא את מרת ברטה. גר במעדיאש והיה להם חמשה ילדים. הוא ואשתו וארבעת מילדיהם, הגדולה שמה היה בריינדל,

ר' שלמה אליעזר פרקש עם בנו
(מימין) שנהרגו עקה"ש.
משמאל בנו ר' יואל

נהרגו עקדה"ש הי"ד. נשאר לפליטה בנו ר' יואל [פרקש] ברקן יליד תרפ"ז, שרד בניסי ניסים את השואה. עלה לארץ ישראל ונשא את מרת אפרת לבית כהן. נפטר ביום ד' אד"א תשע"ו. הורי: א. ר' נועם נשוי למרת יהודית לבית שפירא. ב. ר' יוסף נשוי למרת אורלי לבית שפר. ג. ר' אמנון נשוי למרת ענת לבית תמיר.

7. בנו ר' אהרן יהודה פרקש

ר' אהרן יהודה ב"ר זאב ומרת אסתר פראדל פרקש, יליד תרס"ח בעיר בעקעשטשאבא, נשא בשנת תרצ"ג את מרת חנה בת ר' אברהם מאיר אלטמן מדברצין. גר במאקאווא. היה מדקדק במצוות ומשכים קום לפנות בוקר ומתפלל במנין הראשון, ספר התהלים לא מש מפיו, בעל אמונה חזקה דבר שנתן בו כח בכל

מהלך החיים. היה ידוע בנדיבות ליבו בעזרה וסיוע לכל יהודי, בשנות המלחמה קנה פרה כדי לספק חלב כשר למשפחתו ולעוד משפחות נוספות, וכן שלח מדי יום לתלמידי הת"ת העניים חלב ולחמניה. עבר בנסי ניסים את השואה במחנה שטראסהוף, ובעסטמארק בבית חרושת גדול לתותחים בווינה, כאשר היה שם לעזר לאחיו במסירות נפש ובסיפורי גבורה של חסד לעשרות ולמאות. לפני עלותו לארץ ישראל רצה להביא אתו את בן אחיו ר' צבי, הילד היתום יואל בן ציון בן השמונה, והקונסול הישראלי דחה את בקשתו, נסע מרחק של מאות ק"מ ודיבר על מצפנו של אותו ראש מינהל מירשם התושבים שיסכים לרשום אותו על דרכונו כבן משפחתו והצליח בזה, דבר שהיה כרוך במסירות נפש ממש.

ר' אהרן יהודה פרקש

אותו על דרכונו כבן משפחתו והצליח בזה, דבר שהיה כרוך במסירות נפש ממש. עלה לארץ ישראל ביום י"ב כסלו תשי"ב, ע"י שבניו שכבר היו בארץ שלחו לו סרטיפיקטים. תחילה התיישב בצפת. בשנת תשכ"ב עבר לכפר אתא, ובשנת תשמ"א עבר לגור בחיפה. נפטר כ"ז טבת תשמ"ג, זוג' מרת חנה נפטרה י"ד סיון תשמ"ד, נטמנו בהר המנוחות בקרבת קבר אמו.

צאצאיהם:

א. ר' יהושע הי"ו, עבר את השואה בילדותו יחד עם משפחתו. בשנת תש"ט עלה לארץ במסגרת עליית הנוער באניית גלינה יחד עם אחיו ר' צבי ז"ל. נשוי למרת יהודית לבית לוי חיפה, הורי: 1. ר' חיים יהודה, נשוי למרת דבורה ברכה לבית פרוידיגר. 2. מרת רחל, נשואה לר' שלמה שוורץ. 3. מרת טובה, נשואה לר' מיכאל ז"ק. 4. ר' פנחס, נשוי למרת שושנה לבית ברויער. 5. ר' ידידיה, נשוי למרת חיה לבית מנדלסון. 6. ר' משה, נשוי למרת רחל לבית לוי. 7. מרת אסתר, נשואה לר' משה שווב. 8. מרת נועה, נשואה לר' אביגדור גרטנר.

ב. ר' צבי נולד תרצ"ו, עבר את השואה בילדותו במחנות שטראסהוף ועסטמארק יחד עם משפחתו. עלה לארה"ק יחד עם אחיו ר' יהושע הי"ו בשנת תש"ט בעליית הנוער. למד בתפארת ישראל בחיפה. נשא את מרת שרה לבית דן. נפטר ביום ה' מנ"א תשע"ה ונטמן בבית העלמין חיפה. יש להם 4 בנים.

ג. הילדה חוה נפטרה תינוקת בת 9 חודשים.

ד. מרת שרה, נשואה לר' יעקב שלמה הלוי אימרגרין, ירושלים. הורי: 1. ר' משה צבי, נשוי למרת אסתר לבית קוגלר. 2. ר' חיים שמואל, נשוי למרת טובה לבית

ברייער. 3. ר' יונתן, נשוי למרת בתיה לבית ברונשטיין. 4. מרת אילנה, נשואה לר' יצחק הכהן ווייס.

ה. ר' אברהם מאיר. נשוי למרת איידל עדינה לבית פוקס בני ברק. הורי: 1. ר' אליעזר משה, נשוי למרת פייגא מירל לבית רובין, חיפה. 2. מרת אסתר פראדל, נשואה לר' שלום הופמן, בני ברק. 3. ר' מרדכי, נשוי למרת גיטל לבית וויינברגר, אשדוד. 4. מרת מלכה, נשואה לר' יעקב יוסף קאפף, סקווירא. 5. מרת שרה, נשואה לר' ישי מתתיהו שכטר, בני ברק. 6. ר' יוסף, נשוי למרת שושנה תמר לבית פישברג, ירושלים. 7. חנה.

ו. ר' זאב, נשוי למרת יהודית לבית זורגר, חיפה. הורי: 1. מרת שרה, נשואה לר' דניאל חיים אורלנציק, רחובות. 2. מרת רבקה, נשואה לר' שלמה דרברמדיקער, חיפה. 3. ר' חיים דוד, נשוי למרת אסתר לבית אברהם, ביתר. 4. ר' יעקב שלום, נשוי למרת מרים דבורה לבית קוט, חיפה. 5. מרת אסתר, נשואה לר' בנימין לזר, חיפה. 6. מרת מרים, נשואה לר' בנימין קליין, חיפה. 7. ר' ישראל, נשוי למרת נחמה לבית ווייסבלום, ברכפלד. 8. מרת רחל צפורה, נשואה לר' צבי שנק, אלעד. 9. ר' שמעון, נשוי למרת רחל לבית פרידמן, חיפה. 10. ר' יהודא, נשוי למרת שרה דבורה לבית פרלשטיין, רחובות. 11. ר' יואל, נשוי למרת סימא לבית פרקש, חיפה. 12. מרת חנה, נשואה לר' ברוך מנדלוביץ, חיפה. 13. מרת ברכה בלומה, נשואה לר' אלימלך קליין, חיפה. 14. ר' אברהם, נשוי למרת רייזל לבית גליק, חיפה.

8. מרת צירל

מרת צירל לאה בת ר' זאב ומרת אסתר פראדל פרקש, נישאה, וגרו במעוז'קובאצ'האזא (MEZOKOVACSHAZA). היו כמה ילדים, כולם נהרגו עקדה"ש הי"ד.

9. בנו ר' יעקב שלום פרקש

ר' יעקב שלום ב"ר זאב פרקש, נשא את מרת מרים. גרו בזענטע, נהרגו יחד עם 4 ילדיהם עקדה"ש הי"ד.

10. בתו מרת רבקה ארנפלד

מרת רבקה בת ר' זאב פרקש, נישאה לר' פייביש ארנפלד. גרו בזענטע. היו כמה ילדים. היא והילדים נהרגו עקדה"ש הי"ד. ר' פייביש שרד את המלחמה והיגר לברוקלין והקים משפחה ענפה.

תודתי לכל אלה שעמדו לעזרתי ונתנו מזמנם ושלחו כתבות ותמונות והרחיבו את היריעה לתועלת המשפחה.

עוללות

לעלה 19 – ר' משה יצחק חנוך גרינבוים, ר' שמואל רוזנפלד

בעלה 19 עמ' מ"ו מוזכר ר' משה יצחק חנוך גרינבוים תלמיד החת"ס. יש להוסיף שהוא בנו של הר"ר יוסף [וזו' גאלדא] גרינבוים המכונה ר' יוסף טעגלאשער שהיה ידוע כאיש גבור חיל שהציל את אחיו מידי הקמים עליהם, כפי שמסופר נפלאות על כך. כפי הנראה ר' יוסף התגורר בתחילה בבאקאני כי בנו ר' משה יצחק נולד לכאורה שם, כפי שנראה ממפקד התושבים בשנת תר"ח שם רשום במיהאלדא, משה גרינבוים יליד באקאני בן 30 ואשתו שארי רוט בת 25. במפקד הנ"ל בניר אדאני רשום איציק גרינבוים בן 35 גם הוא יליד באקאני וזו' ג'וליאנה יודא'ש [judas בת יהודה?], כנראה שהם מאותה משפחה. אמנם בנו השני של ר' יוסף ה"ה ר' מרדכי גרינבוים מנאנאש [אבי המחבר ס' הכרמל] נולד כבר בטעגלאש [לפי רישום נישואיו הראשונים והשניים], אך לא ברור אם נולד בשנת תקפ"ד או תקצ"א.

אצל צאצאי זקני הרה"ח ר' שמואל ראזנפעלד ממייסדי הקהילה היהודית בטעגלאש, ידוע שהוא היה גיסו של ר' יוסף טעגלאשער ע"י שנשותיהם היו אחיות, ואכן ברישום לידת א' מבניו של ר' מרדכי גרינבוים מנאנאש מצויין שהסנדק היה שמואל רוזנפלד. ר' שמואל הנ"ל נשא בזיוו"ש את זוגתו מרת רחל בת הר"ר שלמה זלמן מלעוועלעק, וממנה נולדו לו בניו הרה"ח ר' שלמה זלמן ור' מאיר מטעגלאש ובתו מרת מלכה אשת ר' ישראל זאב פאנעטה משם. והנה בס' 'הכרמל' שחיבר ר' יוסף גרינבוים נכד ר' יוסף טעגלאשער, בסוה"ס מודה למי שסייע לו ומזכיר רבים מקרוביו, אמנם את האחים ר' שלמה זלמן ור' מאיר הנ"ל הוא מזכיר ללא ציון קרבה אליהם, לכן סביר להניח שבזיווגו הראשון היה ר' שמואל גיסו של ר' יוסף טעגלאשער. כפי הידוע במשפחה היה לר' שמואל צאצאים מזיווגו הראשון אך לא ידוע מי הם. אמנם בבאקאני רשומה משפחת אברהם

גרוס יליד תקפ"ט ומרים רזנפלד ילדת תק"ץ, וילדיהם. על א' מהילדים מצויין שהסנדק היה שמואל רזנפלד, כמו"כ על בתם שנישאה ליוסף ויזנר יליד גאווא, מצויין שנולדה בטעגלאש, כך שמסתבר שזהו חתנו של ר' שמואל רזנפלד. ישנם גם רישומי לידות בגרוסורדיין בין השנים תרמ"ו-תרנ"ד לשאמואל שווארץ יליד נאנאש ורעגי רזנפלד ילדת טעגלאש. כנראה שאף היא בתו של ר' שמואל אך יותר מסתבר שמזיו"ש. גם מצאתי בס' 'נדבת פי' [לעמבערג 848] ברשימת נותני מעות קדימה מופיע ביישוב טעגליש: שמואל בן מלכה וחתנו ר' מרדכי דב. ייתכן מאוד שזהו ר' שמואל רזנפלד וחתנו מזיווגו הראשון, אלא שע"פ מסורת המשפחה היה ר' שמואל בן רחל, והדבר צריך בירור.

אגב יצויין שאצל צאצאי ר' שמואל ידוע שהיו לו שני אחים, והא' לקח לעצמו את שם המשפחה 'וייס' והשני נקרא בשם 'גראס', אך לא ידוע דבר עליהם ועל צאצאיהם. אודה לכל מי שיוסיף ידיעות על המשפחות הנ"ל.

יעקב רזנפלד - אשדוד

לעלה 18 – אשת ר' אהרן ביכלער מפילעק

בעלה 18 עמ' יב מובא שזוגתו השניה של ר' אהרן (ב"ר אהרן) ביכלר מפילעק מרת חוה ב"ר אלחנן סג"ל (בן האב"ד צעהלים) נפטרה ד' תשרי תשרי תרצ"ד.

רצ"ב צילום מצבתה בפילעק, ומתברר שנפטרה ביום ה' תשרי, ושם אמה רמה (ומה שמובא שם ששם אמה 'רזא', כנראה זה השם הלועזי. מרת רמה אשת ר' אלחנן לעווי נפטרה בצעהלים ב' תשרי תרמ"ה). וזה הנוסח: מ"ק / האשה חשובה בת גדולים / מרת חוה אשת / מו"ה אהרן ביכלער ז"ל / שבקה לן חיים ונפטרה בשם טוב / בת מאה שנה ביום ה' תשרי תרצ"ד' לפ"ק / ונקברה למחרתו / ושם אמה רמה ע"ה ...

הצילום נעשה לפני כחמש שנים. הייתי בפילעק בחודש אייר שעבר אבל לא זכיתי למצוא המצבה (כנראה שנהפכה או נשברה וכדומה).

יצחק מנשה שטיינפעלד - ברוקלין

לעלה 21 - משפחת פעלבערבוים

בעלי זכרון מס' 21 (עמ' כ"א), במאמרו של הרב נפתלי אהרן וקשטיין, מביא מקובץ צפונות גל' ז', בענין צאצאי רבי שאול אנגל מקאליב ואושוואר זי"ע, בשם רבי דוד לייב שווארץ מבני ברק "רבי שאול קאלעבער (מקאליב) זצ"ל. בנו - רבי וואלף קאלעבער (מקאליב) זצ"ל. בנו - רבי צבי הרש באגאדער. אבי רבי אשר (הגדול) מצאנז שנפטר שם בדמי ימיו, בחיי ה"דברי חיים". ארבעת היתומים שהשאיר אחריו, נתגדלו בבית זקנים רבי הערש בארץ הגר, ומהם הסתעפו משפחות: "פלברבוים", "שוורץ", "גרינצייג" ו"ענגיל".

כצאצא למשפחת פעלבערבוים, מעולם לא שמעתי על יחוס משפחתנו לרבי שאול אנגל מקאליב ואושוואר, ולא מצאתי את שמו של רבי אשר הגדול מצאנז בין אבות המשפחה, וגם לא מסתדר במידע שיש לי. ויתכן שנתחלפו בין רבי אשר הגדול מצאנז שנפטר שם בדמי ימיו, ובין אבי משפחת פעלבערבוים ה"ה רבי שמואל ליב שגם הוא נפטר בדמי ימיו ומיתתו היה בקשר להרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע.

כפי המקובל במשפחה, גופא דעובדא הכי הוה, רבי שמואל ליב היה מחסידי הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע, פעם נתחשק לו ליסע לצאנז, ואחר שהסתופף בצל רבו בזידיטשוב על ימים הנוראים, נסע במוצאי שמחת תורה מזידיטשוב בלי קבלת רשות מרבו, והיה בצאנז על שבת בראשית, באמצע סעודה שלישית הפטיר הרה"ק מזידיטשוב ואמר, שמואל ליב חושב שאין אנחנו יודעים איפה הוא נמצא, הקפידה עשתה רושם וכשחזר הביתה נפטר בהיותו בן ל"ד שנים והשאיר אחריו אלמנה וד' יתומים, הרה"ק מצאנז הרגיש אשם קצת במיתתו, והשיאה לאחד מהיושבים בצאנז בשם רבי יום טוב ליפמאן הערצפעלד.

קראתי את רבי שמואל ליב פעלבערבוים בכינוי אבי המשפחה, כי רוב (או כל) משפחות פעלבערבוים כיום הם מצאצאיו, אך במטריקל של אוהעל מצאתי משפחה בשם פעלבערבוים באותם השנים, וכן מצאתי בעוד עיירות כמה אנשים בשם פעלבערבוים, ושמעתי פעם מאחד מבני המשפחה שכל משפחות פעלבערבוים הם קרובים, אך לא הצלחתי לברר קרבתם של אלו למשפחה שלנו, ויתכן שלרבי שמואל ליב או לאביו היו אחים ואלו הם מצאצאיהם.

רבי שמואל ליב נולד לאביו רבי יחיאל מעכיל פעלבערבוים מצילץ בשנת תקצ"ב, ונשא את מרת חיה אסתר בת רבי אהרן יצחק וויינבערגער, וכנזכר לעיל היא נישאה בזיווג שני לרבי יום טוב ליפמאן הערצפעלד, ולימים עלתה עם בעלה השני לארה"ק ומנ"כ בהר הזיתים.

צאצאי רבי שמואל ליב פעלבערבוים - שמהם הסתעפו משפחות פעלבערבוים - היו: רבי יחיאל מעכיל שו"ב בחוסט, אא"ז רבי אברהם מרדכי שו"ב ומ"ץ בקאסאני, רבי אהרן יצחק שו"ב בסלובקיה, ואחותם רויזא.

רבי שמואל ליב גר בצילץ ונפטר בשנת תרכ"ו. בביה"ח בצילץ יש מציבה שחרוט עליה "אב.. (חסר חלק העליון של המציבה) ...איש / שמו אל ה' בטחוננו יאיר / הלילה ודרש התורה / מורה דרך לעדת ישורי' / הרבני המופלג אהוב / לשמים ונחמד לבריות / מו' שמואל יהודה במו' יחיאל / ז"ל נפט' בבוקר חלדו ז' טבת / תרכ"ו לפ"ק תנצב"ה" לכאורה זו היא מצבתו של רבי שמואל ליב.

לעניינינו, אני לא מוצא איפה מסתעף משפחת פעלבערבוים מצאצאי רבי אשר הגדול מצאנו. כי רבי שמואל ליב נפטר בחיי הדברי חיים, ורבי אשר הגדול גם הוא נפטר בחיי הדברי חיים, ורבי שמואל ליב לא היה בנו או חתנו של רבי אשר כנ"ל.

ובדרך אגב אציין, ששמעתי פעם שמשפחת פעלבערבוים הם מצאצאי הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע, אך לא נודע לי האיק ולא נראה נכונה, ויתכן שהשמועה מבוססת על המאמר הנ"ל בקובץ צפונות, שלפיו אנחנו מצאצאי רבי אשר הגדול מצאנו, ולפי מסורת משפחת שווארץ הם נכדי הרבי ר' אלימלך.

יצחק צבי מאגריעטען - מאנטריאל

לעלה 21 – רבי נח גבריאל סג"ל

אודות רבי נח גבריאל סג"ל זצ"ל בעלה 21 עמ' סו-סח, אוסיף שרבי יצחק מרדכי שווארץ מבערעגסאז הו"ל בתרס"א 'אמרי אש' עה"ת, בין אלה שמזכיר לטובה נמצא גיסו ר' יהושע אלטמאן ובניו, נכדי הקדוש מו"ה נח גבריאל בעל המחבר פירוש על הסיידור האר"י הקדוש. - ובין הפרענומראנטן בבערעגסאז הוא מונה: הב' נח גבריאל, והב' חיים יצחק, והב' צבי, והב' משה נכדי הה"ק מוה"ר נח גבריאל זצ"ל. כלומר שבבערעגסאז דרו נכדיו ושם נמצא הסיידור כמו שהעתקת מהקדמת נחלה לישראל. ויש כאן שינוי שאינו רק העתקת הסיידור, אלא שחיבר פירוש על הסיידור.

הק' שמעון אופמאן - מלבורן

לעלה 21 - רבי נח גבריאל סג"ל, קונטרס חברת לומדי ש"ס

[א] במש"כ בעלי זכרון 21 בסוף אודות רבי "נח גבריאל סג"ל", הזכיר ספר "נחלה לישראל" להג"ר ישראל זאב סג"ל הורוויץ רב"ד אוהעל ומנו"כ בטבריה, מהדו' קליינווארדיין תרצ"ז, בתחלת הספר, שכתב בא"ד: ואחד הי' הרה"ג הצ' המקובל

מוה"ר נח גבריאל זצ"ל שהי' רב בטיסליק [טיסאליק] ועליו אמר הרה"ק בעל קדושת לוי ז"ל לאמר, עברתי במדינת אונגארן ומצאתי בעיר קטנה רב שלומד כתבי האריז"ל כמו שלומדים רי"ף ור"ן בעיון. ונשאר אחריו סידור כוונת התפלה על תפלות החול וש"ק ור"ח. ואני ראיתי את הסידור בשנת תרמ"ג ביד בנו **"בבערגסאז"...**

הנני להוסיף נדבך במשפחה, לשו"ת יד יצחק ח"א [שי"ל בשנת תרס"ב] סי' רנ"ג המופנית: **"להרבני המופלג וכו' מוה' נח גבריאל נ"י בק"ק בערגסאז יע"א", עיי"ש, שכנראה הי' נכד הרה"ק הנ"ל.**

ב] ברשימת לומדי ש"ס שבספר הזכרון המובא בעלה הנ"ל, שי"ל בשנת תרנ"ד, באות י' מובא: **"מוה' ישראל מאיר גליק** קראנשטאדט, סנהדרין", ואולי הוא הג"ר ישראל מאיר גליק מקעזעמארק רב דחברה ש"ס ודומ"ץ שמה ומח"ס אמרי ישראל עה"ת, שהי' אז כבן כ"ב שנים, וראה בתולדותיו שבריש ספר הנ"ל שי"ל בשנת תשע"ד שהבאתי ממקורות שכבר בשנת תר"נ נתמנה לדומ"ץ, ובמינוי זה נשאר כחמשים שנה עד לפטירתו, אך אולי הי' איזה זמן קצר ב"קראנשטאדט".

עוד מובא שם באות ז': **"זעליג גרינפעלד**, מאראש לודאש, ביצה", אולי הוא הג"ר **יהושע זעליג גרינפעלד** אבי הג"ר משה חיים גרינפעלד זצ"ל אבד"ק סענפעטער מח"ס שו"ת חיים ברצונו, ומחותנו הג"ר ישראל מאיר גליק הנ"ל קוראו בשמו **"מוה"ר זעליג גרינפעלד מווארגעדע"** במאמר **"זכרון אהבה"** שבסוף ספר אביו **"שו"ת חינוך בית יצחק"**, ואולי הי' איזה זמן בצעירותו בעיר **"לודאש"**, כי כנראה הי' בערך כבן גילו של הג"ר ישראל מאיר הנ"ל, כאשר מכתו במאמר הנ"ל **"ידידי מנוער"**.

ושם מובא: **"זעלקי ראזענפעלד** טשיק-סערעדא, ערכין", כנראה הוא בנו של הר"ר אלימלך ראזענפעלד שהוזכר באותו מאמר בתחילתו מפנקס המוהל של הג"ר משה סופר בן הכת"ס זצ"ל.

בן ציון גרינפעלד - ברוקלין נ"י

בשולי המכתב: ר' זעליג גרינפעלד ממאראש-לודאש הנ"ל, מסתבר יותר שהמדובר בר' זעליג גרינפלד שדר לאחר מכן במאראש-וואשרהעלי הסמוכה, הנזכר בשו"ת תורת יקותיאל (תנינא סי' סה) להג"ר יקותיאל יהודה רוזנבערג אב"ד דיערעש: **"שו"ר לכבוד ידידי הרבני המופלא...** כש"ת מו"ה אשר זעליג גרינפלד נר"ו מיקירי קרתא דפה קהלתינו [ואשרהעלי] יצ"ו, תלמיד מובהק למרנן המהריא"ס [רבי יהודה אסאד] והכת"ס זי"ע כעת בעה"ק ירושלים תע"א". התשובה היא משנת תרס"ח. ותשובה נוספת אליו שם (סי' צז) משנת תר"ע: הרבני היקר... אשר זעליג גרינפעלד נר"ו מיקירי קרתא דפקה"י, תלמיד למרנן המהרי"א וכ"ס זי"ע". [לא נזכר ברשימת תלמידי ה'כתב סופר' שבספרי החת"ס ותלמידיו, והעירני בזמנו ע"ז הרב חיים משה גרינוולד].

לעלה 17, 19 - תלמידי הערוגת הבשם, משפחת וינברגר, ר"ל זינגר

לעלה 17 רשימות תלמידי הערוגת הבשם, להלן תוספת פרטים על כמה מהנזכרים שם.

רשימה ב' מס' 220, **שמואל משה קרויס**. הוא נולד בשנת תר"מ לערך בסעליש לאביו הרה"ח ר' מאיר [ב"ר אברהם מנחם] קרויס משם, ולאמו מרת אסתר בת הר"ר ישראל רויז שהיה גם חותנו של הג"ר פנחס חיים קליין אב"ד סעליש. למד גם אצל בן דודו הגאון בעל 'לחם רב' מקליינווארדיין. לאחר נישואיו עם בת הר"ר אלעזר הורוויץ מהאדאז התגורר שם ולאחמ"כ עבר לדעברעצין. נמנה בין חברי ועד בעה"ב של הלשכה המרכזית האורטודוקסית בהונגריה.

רשימה ג' אות ק"ד, הב' **שמואל ישראל זינגער** מקלויזענבורג. כנראה שהוא בנו של הר"ר אפרים זינגער מקאלאזש חתן הגאון מהר"פ שוסבורג אב"ד ניגרעשט. היו לו כמה נכדים בשם 'שמואל ישראל', ביניהם הרבני מו"ה שמואל ישראל שטערן ז"ל מבני ברק ששל"ח בחודש אדר השתא בן צ"ד שנה, והוא בן חתנו הר"ר יהודה אריה שטערן הי"ד ממ. וואשארהעלי בן הגאון בעל 'ילקוט הגרשוני'.

שם אות קל"ג, **יחזקאל יואל זינגער** מה' נאנאש. לכאורה הוא בנם של הר"ר שמעון יוסף [ב"ר יחזקאל] זינגר מנאנאש וזוגתו שרה בת ר' יצחק סאמעט מנאנאש [זו' מרת רחל בת רבי מיכאל גליקליך זצ"ל משם].

לעלה 19 למאמרי על משפחת וינברגר

בעמ' י, ר' **חיים יהודה עהרנרייך**. כעת מצאתי ברשימת נותני מעות קדימה לס' 'נדבת פי' [לעמבערג 848] של הרה"ק מקאמארנא, רשום ביישוב הארינע: ר' חיים ליב ערינרייך, וכנראה שהתגורר שם בתחילה. גם במפקד התושבים משנת תר"ח רשום ביישוב Hornya [בגלילות אונגוואר]: לעבל עהרנרייך בן 35 יליד אובריש, אשתו פאני CSENDES (?) בת 33 ילידת קיש לעטא. והילדים: שרי בת 10, ישראל בן 8, האני בת 7, יעקב בן 5, Matild בת 2. בנו ר' יעקב עהרנרייך היגר בשנת תרמ"ב לארה"ב. במפקד התושבים באמריקה משנת 1900 הוא רשום במנהטן עם בנותיו: גיזלה בת 24 לענה בת 20 ושרה בת 18. בתו הראשונה הנ"ל נישאת בשנת תרס"ג ללואיס האקמאן [בן הרמן ורוזי לבית גאדמאן] בן 30.

בנוגע למשפחת וינברגר, בשביל השלמת הדברים אוסיף כמה פרטים שנודעו לי: Tobi בת ר' מאיר וינברגר מווארשאני [שם עמ' יג] נישאה בשנת תרפ"ב לר' חיים [ב"ר יעקב וזו' חנה לבית רעכטער] חיימאוויטש הי"ד יליד גערגעלי, והתגוררו בו. נאמעני. לאחר פטירתה נשא את מרת בריינדל בת גיסו ר' חיים פריד.

זוגתו של ר' שלמה זלמן וינברגר מנ. מאדע [שם עמ' יז] היתה לבית רייזמן. צאצאים נוספים שלהם הם: בנם ר' חיים יודא וינברגר הי"ד מעטשעד, בתם Malvin אשת ר' חיים יודא [ב"ר מרדכי ושיינדל לבית שענדעל] שמעונוביץ יליד חוסט, התגוררו בניר מאדע. בתם רבקה אשת ר' חנוך זינדל פרייזלר [בתם מרת יונה וידר מפ"ת]. כולם נעקד"ה.

צאצאי הר"ר מרדכי הערש גרינפעלד מש. פאטאק [שם עמ' יז]: 1. ר' חיים יודא גרינפלד, זוגתו פערל רבקה בת ר' אברהם פערלשטיין מסערענטש. נעקד"ה באושוויץ. 2. פערל אשת ר' אלטער חיים [ב"ר דוד] הערץ הי"ד מניר באטור. מצאצאיהם בתם שרה גאלדא ע"ה אשת ר' נפתלי מילר ז"ל במיאמי. 3. ר' יחזקאל שרגא גרינפלד. 4. רחל אשת ר' מרדכי קייזלער. צאצאיהם: פייגא אשת ר' נחום וינשטוק, ר' משה אברהם קייזלער, געלא אשת ר' מרדכי ברייגער. 5. לאה אשת ר' יהושע זילברשטיין הי"ד מראצפערט.

שם עמ' ל"ז - ר' ליב זינגער

יצוין שבפנקס מוהל של זקני הג"ר יחזקאל משה פישמן זצ"ל אב"ד מישקולץ הוא רושם בשנת תרכ"ג: "הראני נא כבודך בזכות שמר"פ נתן צבי בן התו' מ' ליב זינגר כ"ג סיון יתגדל לתולומ"ט". לפי התארים יתכן שהוא ר' ליב זינגר המדובר.

שמחה בונם יוסף סיימון - בני ברק

לעלה 6 - ר' יהודה ליב בלוי

ראיתי בעלה מס' 6 עמוד כ"ו בקשר למאמר שכתב נכד של רבי יוסף דוכס מפרשבורג, ההשערה שהכותב הוא בן חתנו ר' צבי בלוי הוא נכונה. השם שנכתב שם ל.ב. הוא שמו בגרמנית ליאופולד בלוי. שמו בלשון הקודש הוא יהודה לייב ב"ר צבי, עלה לא"י ומנח"כ בנחלת יצחק (אזור 34 שורה 5 מס' 5). רצוף פה העתקה ממצבתו:

פ.נ. / איש אמונים צדיק וישר / גדול בתורה ויר"א / עושה צדקות בכל עת / ה"ה היקר מוה"ר / יהודה לייב בלאו / נפ' כ"ח כסלו תש"ה / בשנת ע"ז לחייו / ת.נ.צ.ב.ה

נמצא שנולד בשנת תרכ"ח, ונשלח ללמוד בפרעשבורג אחרי הבר מצוה, דהיינו בשנת תרמ"א, ואמו דיברה אז עם רבי אשי הירשלר, והוא נפטר בשנת תרמ"ב.

יעקב אהרן ישעי' פולק - ירושלים

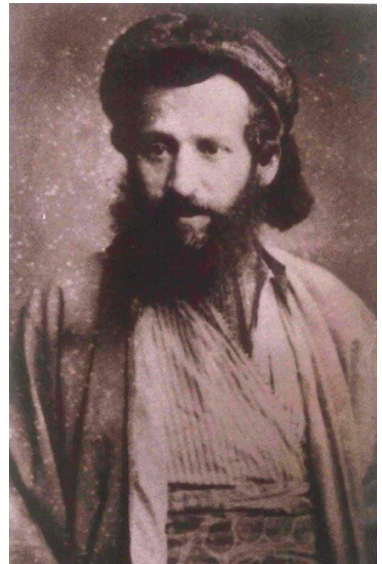

לעלה 20 - רבי אברהם מנחם פרייז

הערת השלמה לעוללות שבגליון עלי זכרון 20 מיום י"ד בסיון תשע"ו, עמ' סו, בנוגע לרבי אברהם מנחם פרייז תלמיד בעל 'ערוגת הבשם'. הרא"מ פרייז נלב"ע כאמור ביום ו' באלול תרצ"ו ונקבר בהר הזיתים בחלקת הפרושים, גוש ישן, חלקה ח' שורה ג. מצ"ב צילום מצבת קבורתו שעליה חקוק: פ"נ / הר הגאון צ"ע [= צדיק יסוד עולם] עניו נסתר / בוצ"ק [= בוצינא

קדישא] מור"ר / אברהם מנחם / בן הצה"ק [= הצדיק הקדוש] / ר' נתן פרייז זצ"ל / נלב"ע ו' אלול תרצ"ו / ת נ צ ב ה

רעייתו מרת גיטל יוספזון, היתה בת ר' גדליה צבי [ב"ר יוסף] יוספזון מוורשא [כנראה מפראגא הסמוכה וכנראה מחסידי לובלין במקור, ואחר נישואיו לבת חב"ד חברונית, הסתפח לחב"דיים דהתם] שהיה מגבאי ומנכבדי קהילת חב"ד בחברון. אשת ר' גדליה צבי היתה מרת סימא לאה בת רבי שניאור זלמן מנדלוביץ מחברון שהיה שד"ר קהילת חב"ד בחברון במשך

ר' גדליה צבי יוספזון

שנים רבות ובין השאר אסף כספים עבור בניית בית הכנסת אברהם אבינו בחברון ולבניית בית הכנסת צמח צדק ברחוב חב"ד ברובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים. [מצבת אבן לזכרו ולזכר התורמים חקוקה על קיר בית הכנסת צמח צדק עד היום. מצורף צילום. הנוסח הועתק כבר אצל ר"פ גרייבסקי

מצבת אבן בביהכנ"ס צמח צדק בירושלים

בזכרון לחובבים ראשונים חוברת טז (תרפ"ח). ובמהדורת הצילום החדשה (תשנ"ד), בכרך ב' עמ' 240.]

הרש"ז חיבר ספר אודות מסעותיו בארץ ישראל ובעולם [סין והודו ועירק ומדינות רבות באירופה וכן באנגליה – ואף הוזמן להתארח בארמון המלכה ויקטוריה. הוא מספר על כך בחיבורו – זכרון ירושלים (ירושלים תרל"ו)] ועל ביקוריו אצל עשירי היהודים בעולם [ובכללם משפחת רוטשילד] לשם חיזוק הקהילות בירושלים ובחברון. כמו"כ חיבר ספר דרושים על ספר בראשית – עבודת ה' (ירושלים תרמ"ד). הרש"ז מנדלוביץ ורעייתו ואף בתו וחתנו הנ"ל עברו בסוף ימיהם לגור בירושלים ואחר פטירתם נקברו בהר הזיתים.

אחותה של מרת גיטל, מרת נחמה יענטע (בת ר' גדליה צבי הנ"ל), נישאה לרבי יצחק מרדכי דייטש בן הגאון רבי שמעון דייטש תלמיד מרן החתם סופר, שעלה לירושלים במצוות רבו והגיע לאה"ק בתחילת שנת תר"ב.

בנם של הרא"מ פרייז, הגאון רבי משה יצחק הנז' בעוללות בעלה 20, היה נשוי לבת דודתו מרת חיה שרה בת ר' יצחק מרדכי ונחמה הנז'. הרמ"י נלב"ע בדמי ימיו [בני משפחה מסרו לי שהיה מו"צ במאה שערים] ונקבר בהר הזיתים בסמוך לאביו. נוסח מצבתו: פ"נ / האברך

המוסמך / מגאוני הזמן / יגע בתורה / מוה"ר משה יצחק ז"ל / ב"ר אברהם מנחם נ"י / נ' [=נפטר] בן כח יא טבת תר"פ / תנצבה

רעייתו הנ"ל נותרה אלמנה יותר מחמישים שנה עד לפטירתה ביום י"ט בשבט תשל"ז. אף היא קבורה בסמוך לקבר בעלה בהר הזיתים. נוסח מצבתה: פ"נ / הצדקנית מרת / גיטל פרייז / ב"ר משה גדליה צבי ע"ה / נפטרה ט"ו אדר ב ת"ש / ת נ צ ב"ה

בנם של ר' משה יצחק וחיה שרה, ר' נתן פרייז, היה מבעלי התפילה הקבועים בכותל המערבי מדי שבת – מן הסתם היה קרוי על שם אביו של ר' אברהם מנחם וכנרשם על מצבתו וכןז' בעוללות הנ"ל.

שמעון י. דויטש - נוח דניאל

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il